

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
ŽMOGAUS IR VISUOMENĖS STUDIJŲ FAKULTETO
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS

JOLANTA ČOPAITĖ - ZAVIŠIENĖ
VAIKO TEISIŲ APSAUGA

VAIKŲ TEISĖS IŠREIKŠTI SAVO NUOMONĘ ĮGYVENDINIMAS
GIMINAIČIŲ GLOBĖJŲ ŠEIMOJE:
GLOBĖJŲ PERSPEKTYVA

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas:
Dr. Neringa Kurapkaitienė

Vilnius, 2026

TURINYS

IVADAS	3
1. VAIKO TEISĖ Į NUOMONĖS REIŠKIMĄ	8
1.1. Vaiko teisės reikšti nuomonę samprata ir svarba.....	8
1.2. Tarptautinis ir nacionalinis teisinis pagrindas	12
1.2.1. Vaiko teisės reikšti nuomonę įtvirtinimas tarptautinėje teisėje.....	13
1.2.2. Vaiko teisės reikšti nuomonę reglamentavimas Lietuvoje.....	14
2. NUOLATINĖ VAIKŲ GLOBA GIMINAIČIŲ GLOBĖJŲ ŠEIMOSE	16
2.1. Globėjas (rūpintojas) artimas giminaitis.....	16
2.2. Vaiko nuomonės svarba globos sprendimuose	18
2.3. Globėjų (rūpintojų), artimų giminaičių vaidmuo ir iššūkiai globoje	20
3. GIMINAIČIŲ GLOBĖJŲ PATIRTYS UŽTIKRINANT VAIKO TEISĘ Į NUOMONĘ ...	23
3.1. Tyrimo metodologija	23
3.2. Tyrimo rezultatų analizė	29
3.2.1. Globėjų supratimas ir suteikiama vertė vaiko teisei reikšti nuomonę.....	29
3.2.2. Vaiko nuomonės įtaka sprendimų priėmimui globos šeimoje	32
3.2.3. Vaiko nuomonės paisymo ribos globos šeimoje	34
3.2.4. Globėjų ir vaikų reakcijos nuomonių nesutapimo situacijose.....	35
3.2.5. Veiksniai, skatinantys vaiko dalyvavimą sprendimų priėmime.....	38
3.2.6. Veiksniai, ribojantys vaiko dalyvavimą sprendimų priėmime.....	39
3.2.7. Globėjų savikritinis požiūris į vaiko nuomonės įtraukimą	42
3.2.8. Globėjų gebėjimų užtikrinti vaiko teisę reikšti nuomonę refleksija	44
DISKUSIJA	49
IŠVADOS	54
REKOMENDACIJOS	56
LITERATŪROS SĄRAŠAS	57
SANTRAUKA	65
SUMMARY	67
PRIEDAI	69
AKADEMINIO SĄŽININGUMO DEKLARACIJA	76

SĄVOKŲ ŽODYNĖLIS

Vaiko teisė reikšti nuomonę – viena svarbiausių vaiko dalyvavimo teisių, kuri reiškia, kad vaikas turi teisę laisvai išsakyti savo pažiūras visais su vaiku susijusiais klausimais, o į jo nuomonę turi būti atsižvelgiama ir jai skiriamas deramas dėmesys pagal vaiko amžių ir brandą.

Vaiko dalyvavimas – procesas, kuriame vaikas įtraukiamas į sprendimų, turinčių įtakos jo gyvenimui, svarstymą ir priėmimą, sudarant galimybes išreikšti nuomonę, būti išklausytam ir daryti įtaką sprendimų rezultatams.

Vaiko balsas – vaiko požiūrio, minčių, pageidavimų ir patirčių raiška, kuri išreiškiama žodžiu, raštu ar kitais vaikui tinkamais būdais ir priemonėmis, atskleidžiant vaiko santykį su situacijomis, kurios yra svarbios jo gyvenime.

Globėjas (rūpintojas) – fizinis asmuo, kuriam teisės aktų nustatyta tvarka pavesta užtikrinti be tėvų globos likusio vaiko priežiūrą, auklėjimą, ugdymą, teisių ir teisėtų interesų atstovavimą bei gynimą.

Artimas giminaitis – asmuo, susijęs su vaiku artimu giminystės ryšiu (seneliai, broliai, seserys) ir galintis turėti pirmumo teisę tapti vaiko globėju, jei tai atitinka geriausius vaiko interesus.

Giminaičių globa – alternatyvios vaikų globos forma, kai be tėvų globos likusio vaiko priežiūra ir auklėjimas pavedami artimiesiems giminaičiams, siekiant užtikrinti vaiko aplinkos, santykių ir socialinių ryšių tęstinumą.

Geriausi vaiko interesai – pamatinis vaiko teisių apsaugos principas, reiškiantis, kad priimant bet kokius su vaiku susijusius sprendimus pirmenybė turi būti teikiama tam, kas geriausiai užtikrina vaiko saugumą, gerovę, teisių apsaugą ir visapusišką raidą.

GIMK – Globėjų ir įtėvių mokymų ir konsultavimo programa, skirta būsimiems globėjams (rūpintojams), budintiems globotojams ir įtėviams pasirengti vaiko globai ar įvaikinimui bei stiprinti jų gebėjimus.

VTAS – Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, atsakinga už vaiko teisių apsaugos užtikrinimą, vaiko situacijos vertinimą, pagalbą vaikui ir šeimai bei kitų su vaiko teisių apsauga susijusių funkcijų vykdymą.

IVADAS

Temos aktualumas. Vaiko teisė reikšti nuomonę yra viena iš kasdienybėje nuolat įgyvendinamų teisių, nes ji atsiskleidžia per vaiko ir suaugusiojo bendravimą bei sprendimų, turinčių įtakos vaiko gyvenimui, priėmimą. Dėl savo kasdieniškumo ši teisė gali būti nepastebimai nuvertinama ar ignoruojama, ypač suaugusiojo ir vaiko santykiuose.

Šios vaiko teisės įgyvendinimas reikšmingas globos kontekste, kadangi didžioji dalis globojamų vaikų Lietuvoje gyvena globėjų artimų giminaičių šeimose, dažniausiai pas senelius (*Rodiklių duomenų bazė - Oficialiosios statistikos portalas*, 2026). Tokiose šeimose susipina giminystės ryšiai, auklėjimo praktikos ir globos funkcijos, todėl vaiko teisės reikšti nuomonę įgyvendinimas įgauna specifinių bruožų (Dolbin-MacNab, 2020).

Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 12 straipsnis įtvirtina vaiko teisę laisvai reikšti savo nuomonę visais vaiką liečiančiais klausimais ir numato, kad į ją turi būti deramai atsižvelgiama pagal vaiko amžių ir brandą, todėl tėvams ir globėjams tenka svarbus vaidmuo sudaryti sąlygas šiai teisei įgyvendinti (*Vaiko teisių konvencija*, 1989). Tyrimo teorinį pagrindą sudaro vaiko teisė reikšti nuomonę kaip viena iš esminių vaiko dalyvavimo teisių.

Vaiko teisė reikšti nuomonę dažniausiai yra užtikrinama tuomet, kai vaiko nuomonės išklaušymas yra įtrauktas į institucijų vidaus tvarkas bei specialistų vykdomos veiklos procedūras. Moksliniuose tyrimuose vaiko nuomonės raiškos galimybės dažniausiai nagrinėjamos situacijose, kai vaiko teisė reikšti nuomonę turi būti įgyvendinama instituciniu lygmeniu. Šios vaiko teisės įgyvendinimo galimybės nagrinėjamos tėvų skyrybų bylose, kai sprendžiami klausimai, tiesiogiai susiję su vaiko gyvenimu, tai yra gyvenamąja vaiko vieta ar bendravimo tvarka (Dimopoulou ir kt., 2025; Limantė ir Račkauskaitė-Burneikienė, 2018), švietimo institucijų aplinkoje, kur pabrėžiama vaiko dalyvavimo neformaliojo ugdymo procese svarba ir šio dalyvavimo sąsaja su vaiko įtraukimu (Malinauskienė ir kt., 2023), taip pat sveikatos priežiūros įstaigose, kur yra svarbus vaiko įtraukimas ir informavimas priimant sprendimus, susijusius su jo sveikata (Hietanen ir kt., 2025). Visgi tyrimų, kuriuose būtų nagrinėjama vaiko nuomonės raiška artimų giminaičių globos šeimose, yra mažiau, nors būtent šiose šeimose ji atsiskleidžia kasdieniais santykiuose, o ne aiškiai reglamentuotuose instituciniuose procesuose.

Teisiniu lygmeniu vaiko teisė būti išklaustam yra įtvirtinta Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (2026), Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse (2026), Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (2026) ir Vaiko teisių konvencijoje (1995). Tačiau šiuose teisės aktuose vaiko nuomonės išklaušymas taip pat labiau siejamas su institucinėmis, administracinėmis ar teisinėmis procedūromis, o kasdienis šios teisės įgyvendinimo procesas šeimos aplinkoje nėra aiškiai apibrėžtas.

Mokslinėje literatūroje pabrėžiama, kad vaiko dalyvavimas yra naudingas ne tik vaikui, bet ir specialistams, dirbantiems vaiko gerovės srityje, nes vaikų išsakomos nuomonės padeda geriau suprasti jų patirtis, poreikius ir tai, kas jiems yra svarbu globos situacijoje (Shuttleworth, 2023a). Yamaguchi ir kt. (2024) Covid-19 pandemijos laikotarpiu atliktame tyrime nustatė, kad vaiko nuomonės išklauskymas namuose ir mokykloje teigiamai veikia vaikų savijautą. Shuttleworth (2023b) tyrimas atskleidė, kokia svarbi vaikams yra diskusija, ypač tais atvejais, kai yra suteikiama erdvė ir laikas apmąstymams. Taip pat pažymima, kad socialines paslaugas gaunantiems vaikams ypač reikšmingi yra saugūs santykiai šeimoje, taip pat stabilumas namuose ir pozityvus bendravimas su artimaisiais (Eidukevičiūtė ir kt., 2021).

Iš atliekamų tyrimų gausos matoma, kad vaiko nuomonės raiška dažniausiai nagrinėjama instituciniu lygmeniu, tačiau tyrimų apie vaiko teisės būti išklauskytam įgyvendinimą globėjų artimų giminaičių šeimose vis dar stokoja. Todėl reikšmingu tyrimo objektu tampa globos šeima, kadangi joje vaiko teisė reikšti nuomonę įgyvendinama ne tik kaip teisinė nuostata, bet ir kaip kasdienio bendravimo praktika.

Temos ištirtumas ir naujumas. Giminaičių globa, kaip istoriškai susiformavusi vaikų priežiūros forma, pastaraisiais metais įgyja vis didesnę reikšmę ir vis dažniau įtvirtinama kaip prioritetinė kryptis tarptautinėje ir nacionalinėje vaikų alternatyvios globos politikoje (Jundler ir Roesch-Marsh, 2025). Šios temos aktualumas Lietuvoje siejamas su tuo, kad vaikų globa šeimose išlieka svarbi vaiko globos sistemos dalis, o jos mastas atsispindi oficialiai skelbiamuose vaiko globos rodikliuose (*Rodiklių duomenų bazė - Oficialiosios statistikos portalas*, 2026).

Užsienio autorių tyrimuose analizuojami skirtingi giminaičių globos aspektai: giminaičių globos vieta vaikų globos politikoje ir sprendimų priėmimo procesuose (Jundler ir Roesch-Marsh, 2025), senelių kaip globėjų vaidmuo ir prisitaikymas prie globos situacijos (Dolbin-MacNab, 2020), globojamų vaikų poreikiai (Steenbakkas ir kt., 2018), senelių įtaka vaikų sveikatai ir raidai (Sadrudin ir kt., 2019), emocinis stresas ir gerovė globojant anūkus (Bundy-Fazioli ir kt., 2013; Kelley ir kt., 2000), pagalbos ir paramos poreikis globėjams (Fruhauf ir kt., 2015; Yancura, 2013), taip pat giminaičių globėjų socialinis ir ekonominis pažeidžiamumas (McCartan ir kt., 2018).

Vaiko dalyvavimo ir vaiko balso klausimai užsienio mokslinėje literatūroje dažniausiai siejami su tuo, ar vaikams suteikiama tik formali galimybė pasisakyti, ar jų nuomonė iš tiesų yra reikšminga priimant su vaikais susijusius sprendimus. Vaikų dalyvavimo sampratas skirtingais aspektais nagrinėjo šie mokslininkai: Hart (1992), Murray (2019), Horgan ir kt. (2017), McMellon ir kt. (2020), Cuevas-Parra (2023), Robinson (2021), Hanna ir kt. (2025). Šių autorių darbai patvirtina, kad vaikų dalyvavimas negali būti siejamas vien tik su jų išklausymu, nes labai svarbu ir tai, kad vaikų nuomonės turėtų reikšmės priimamiems sprendimams. Šioje literatūroje artimų giminaičių globos kontekstas išlieka mažiau analizuojamas. Jundler ir Roesch-Marsh (2025) atliktoje literatūros apžvalgoje

pažymima, kad vis dar trūksta tyrimų, kurie analizuotų vaikų dalyvavimą priimant sprendimus giminaičių globos šeimose. Šie autoriai taip pat atkreipia dėmesį į tai, kad nors vaikų teisei reikšti nuomonę skiriama vis daugiau dėmesio, vaikų balsas giminaičių globos šeimose nėra pakankamai atskleistas (Jundler ir Roesch-Marsh, 2025).

Lietuvos moksliniuose tyrimuose dažniau yra kalbama apie vaiko ir šeimos gerovę, globos sistemą, pagalbos globėjams poreikį ir vaikų dalyvavimą apskritai. Šiame darbe remiamasi Naujanienės ir kt. (2021), Genienės ir Nedveckos (2021), Kirkos ir Tamutienės (2023), Leliūgienės ir kt. (2017) ir Eidukevičiūtės ir kt. (2021) tyrimais, nes jie padeda suprasti Lietuvos globos sistemos ypatumus ir tai, kaip vaiko dalyvavimas įgyvendinamas praktikoje. Naujanienė ir kt. (2021) atkreipia dėmesį į tai, kad Lietuvoje svarbu sistemingai ir kritiškai analizuoti vaiko teisių apsaugą bei socialines paslaugas šeimai. Autorės taip pat atkreipia dėmesį į tai, kad praktikoje išlieka įtampa tarp skirtingų sistemos funkcijų ir specialistų vaidmenų. Genienės ir Nedveckos (2021) darbas yra svarbus, kadangi jame analizuojama globos centrų veikla, globos politikos įgyvendinimas ir pagalbos globėjams poreikis. Kirka ir Tamutienė (2023) parodo, kad vaikų dalyvavimas vaikų teisių apsaugos procese Lietuvoje dažnai lieka ribotas, o vaikų balsas ne visada turi realią įtaką priimamiems sprendimams. Leliūgienė ir kt. (2017) atskleidžia, kad būsimi globėjai ir įtėviai susiduria su įvairiais sunkumais: su nepakankama socialinių darbuotojų pagalba, informacijos apie prieinamą pagalbą stoka ir užsitęsusių globos ar įvaikinimo procesu. Eidukevičiūtė ir kt. (2021) pažymi, kad socialinio darbo su šeimomis praktikoje Lietuvoje dažnai dominuoja į suaugusiuosius orientuotas požiūris, todėl vaiko balsas gali būti nepakankamai išgirstas.

Atliktų tyrimų analizė rodo, kad daug dėmesio skiriama vaiko dalyvavimui, globos sistemai, globėjų patiriamams sunkumams ar vaikų gerovės klausimams. Tačiau tyrimų apie tai, kaip vaiko teisė reikšti nuomonę įgyvendinama globėjų artimų giminaičių šeimose kasdienėje praktikoje, nepavyko rasti. Ypač trūksta tyrimų, kurie atskleistų, kaip globėjai artimi giminaičiai supranta vaiko teisę reikšti nuomonę, kada leidžia vaikui išsakyti savo nuomonę, o kada ją riboja. Taip pat trūksta tyrimų apie tai, kaip reaguoja globėjai, kai vaiko ir suaugusiojo nuomonės nesutampa ir kas šeimos aplinkoje padeda arba trukdo vaikui dalyvauti priimant su jo gyvenimu susijusius sprendimus.

Šio tyrimo naujumas pasireiškia tuo, kad jame nagrinėjama mažai tyrinėta tema – vaiko teisės reikšti nuomonę įgyvendinimas artimų giminaičių globos šeimose. Tyrime remiamasi pačių globėjų, artimų giminaičių, patirtimis. Darbe analizuojama ne tik tai, kaip globėjai artimi giminaičiai supranta vaiko teisę reikšti nuomonę, bet ir tai, kaip globėjai šią teisę įgyvendina kasdieniame šeimos gyvenime. Taip pat analizuojama, kokie veiksniai skatina ar riboja šios teisės įgyvendinimą, kaip globėjai šią teisę interpretuoja. Tokia analizė padeda geriau suprasti, kaip vaikas dalyvauja priimant

sprendimus artimų giminaičių globos šeimose, kuriose susipina globos santykiai, giminystės ryšiai, šeimos istorija, emocinis artumas ir trauminės patirtys.

Mokslinė problema. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2026), Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (2026), Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (2026) bei Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija (1995) įtvirtina vaiko teisę reikšti nuomonę ir numato, kad į ją turi būti atsižvelgiama sprendžiant vaikui svarbius klausimus. Vis dėlto praktikoje šios teisės įgyvendinimas išlieka problematiškas. Vaiko teisių komitetas pabrėžia poreikį atlikti tyrimus, kurie padėtų atskleisti, ar vaikų balsas iš tiesų girdimas priimant sprendimus, turinčius įtakos jų gyvenimui šeimose (*Vaiko teisių komiteto baigiamosios pastabos dėl 5-6 jungtinės Lietuvos ataskaitos*, 2024). Vaiko nuomonė artimų giminaičių globos šeimose ne visada tampa sprendimų priėmimo dalimi, nes globėjų sprendimus gali lemti tradicinis auklėjimo supratimas, suaugusiojo autoritetas, kartų skirtumai ir nepakankamos globėjų žinios (Leliūgienė ir kt., 2017). Taigi išryškėja prieštaravimas tarp teisiškai įtvirtintos vaiko teisės reikšti nuomonę ir jos realaus įgyvendinimo artimų giminaičių globos kontekste. Taip pat trūksta tyrimų, kurie atskleistų, kaip globėjai, artimi giminaičiai, suvokia vaiko teisę reikšti nuomonę ir kaip ją įgyvendina kasdienėje globos praktikoje. Todėl šiame darbe keliama mokslinė problema: kaip artimų giminaičių globos šeimose įgyvendinama vaiko teisė reikšti nuomonę? Ar ši teisė suteikia vaikui realią galimybę dalyvauti priimant sprendimus globos šeimose, ar lieka tik formaliai pripažįstama?

Probleminiai klausimai:

1. Kaip globėjai, artimi giminaičiai, supranta bei interpretuoja vaiko teisę reikšti nuomonę?
2. Kaip globėjai, artimi giminaičiai, globos šeimose įgyvendina vaiko teisę reikšti nuomonę kasdienėse sprendimų priėmimo situacijose?
3. Kas, globėjų požiūriu, artimų giminaičių globos šeimose padeda vaikui reikšti nuomonę, o kas šią galimybę riboja?

Tyrimo objektas – giminaičių globėjų patirtys, atskleidžiančios vaiko teisės reikšti nuomonę įgyvendinimą globos procese.

Tyrimo tikslas – atskleisti, kaip artimų giminaičių globos šeimose kasdienėje praktikoje įgyvendinama vaiko teisė reikšti nuomonę globėjų požiūriu.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti vaiko teisės reikšti nuomonę sampratą, svarbą ir teisinį reglamentavimą.
2. Atskleisti artimų giminaičių globos ypatumus, vaiko nuomonės svarbą globos sprendimuose bei globėjų, artimų giminaičių, vaidmenį ir iššūkius kasdienėje šeimos praktikoje.
3. Išanalizuoti, kaip artimų giminaičių globos šeimose įgyvendinama vaiko teisė reikšti nuomonę kasdienėse sprendimų priėmimo situacijose, atskleidžiant ją lemiančius ar ribojančius veiksnius ir globėjų refleksijas.

Tyrimo metodai:

1. *Mokslinės literatūros, dokumentų ir teisės aktų analizė* – taikyta siekiant atskleisti vaiko teisės reikšti nuomonę sampratą, svarbą, teisinį reglamentavimą ir artimų giminaičių globos kontekstą.
2. *Kokybinis tyrimas. Tyrimo duomenims rinkti naudotas pusiau struktūruotas interviu*, siekiant surinkti duomenis apie globėjų, artimų giminaičių, patirtis ir požiūrį į vaiko teisės reikšti nuomonę įgyvendinimą globos procese. *Tyrimo duomenų analizei taikyta kokybinė turinio analizė* – taikyta siekiant sistemingai analizuoti surinktus tyrimo duomenis, išskirti kategorijas ir subkategorijas bei atskleisti pagrindines tyrimo temas.

1. VAIKO TEISĖ Į NUOMONĖS REIŠKIMĄ

Šiame skyriuje analizuojama vaiko teisės reikšti nuomonę samprata, svarba ir teisinis reglamentavimas. Aptariama vaiko dalyvavimo reikšmė, vaiko balso samprata bei tarptautiniai ir nacionaliniai teisės aktai, reglamentuojantys vaiko teisę būti išklausytam.

1.1. Vaiko teisės reikšti nuomonę samprata ir svarba

Vaikų dalyvavimo sampratą dar 1992 m. analizavo mokslininkas Hart. Publikacijoje „Vaikų dalyvavimas: nuo formalaus dalyvavimo iki pilietiškumo“, autorius vaikų dalyvavimą aiškino kaip procesą, kuriame vaikai dalyvauja priimant sprendimus, turinčius įtakos jų gyvenimui ir bendruomenei (Hart, 1992).

Hanna ir Lundy (2025) teigia, kad sąvoka „balsas“ vaikų tyrimuose vartojama įvairiai. Dažniausiai ji suprantama kaip vaikų požiūris į savo pačių gyvenimą, kaip būdas, kuriuo siekiama išgirsti vaikų nuomos bei patirtis, arba kaip šių aspektų derinys. Murray (2019), remdamasis skirtingų autorių pateiktais vaiko balso apibrėžimais, siūlo vaiko balsą suprasti plačiau nei vien žodžiais išsakytą nuomonę. Autorius pabrėžia, kad vaikų balsas apima ne tik tai, kas pasakyta žodžiais, bet ir parodo skirtingus vaikų požiūrius, jausmus, įsitikinimus, mintis, norus ir pageidavimus. Toks vaiko balso aiškinimas rodo, kad vaiko teisė reikšti nuomonę neturėtų būti suprantama per siaurai. Ji neturėtų būti siejama tik su formalia galimybe vaikui pasisakyti. Ši teisė reiškia ir platesnį vaiko pripažinimą aktyviu socialiniu veikėju, kurio patirtys, jausmai ir požiūris turi būti vertinami priimant su vaiku susijusius sprendimus.

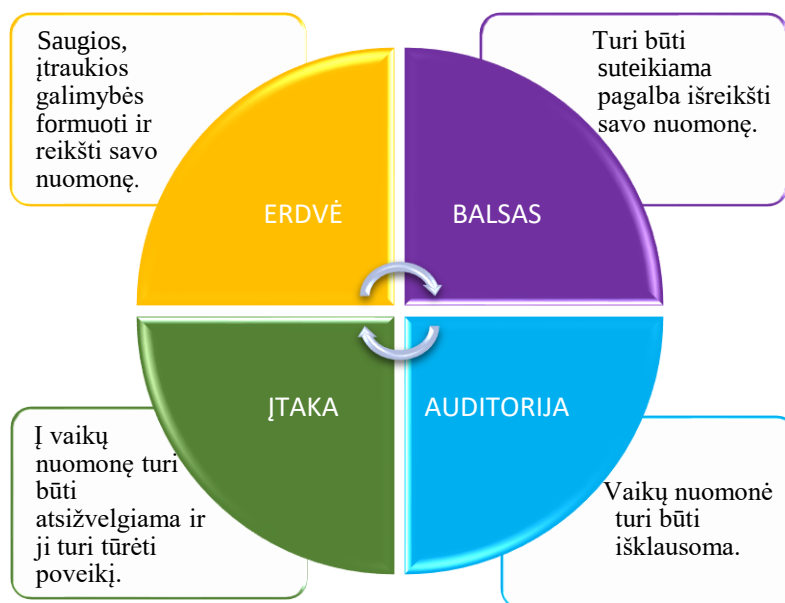
Dar 1992 metais Hart atkreipė dėmesį, kad klausimas dėl vaikų galimybės reikšti savo nuomonę sulaukia skirtingų vertinimų. Vieni vaikų teisių gynėjai vaikus vertina kaip potencialius visuomenės pokyčių iniciatorius, tačiau kritikai vaikų nuomonės įtraukimą į sprendimų priėmimą laiko naivia idėja, teigdami, kad vaikai neturi tokios sprendimų priėmimo galios kaip suaugusieji (Hart, 1992). Panašios diskusijos išlieka aktualios ir šiandien. McMellon ir Tisdall (2020) pažymi, kad vaikų ir jaunų žmonių dalyvavimo svarba vis labiau pripažįstama, tačiau šios teisės įgyvendinimas praktikoje išlieka sudėtingas. Net ir praėjus daugiau kaip trims dešimtmečiams po Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos priėmimo, matyti, kad vaiko teisė reikšti nuomonę, nors ir įtvirtinta teisės aktuose, praktikoje ne visada įgyvendinama tinkamai. Cuevas-Parra (2023) taip pat pabrėžia, kad beveik visuotinis Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos ratifikavimas dar nereiškia, kad vaiko teisė dalyvauti visada įgyvendinama praktikoje. Ši teisė dažnai įgyvendinama neaiškiai, nepakankamai įtraukiai arba priklauso nuo to, kaip suaugusieji supranta vaiko dalyvavimo svarbą (Cuevas-Parra, 2023).

Horgan ir kt. (2017) tyrimas rodo, kad vaikų dalyvavimas priklauso nuo santykių bei santykių konteksto svarbos, kuriuose vaikas išsako savo nuomonę. Autoriai pabrėžia, kad vaikams dažnai svarbesnis yra kasdienis bendravimas su suaugusiaisiais ir artimaisiais, o ne formalios dalyvavimo

taisyklės ar procedūros. Tai reiškia, kad vaikui svarbu ne tik turėti teisę pasisakyti, bet ir jausti, kad kasdieniame bendravime jo nuomonė yra išgirsta ir vertinama rimtai. Autoriai taip pat pažymi, kad vaikų dalyvavimą gali riboti suaugusiųjų požiūris ir procedūros, kuriose daug dėmesio skiriama vaiko amžiui, brandai ir kompetencijai ar iš anksto nustatytam supratimui apie tai, koks turėtų būti „vaiko balsas“ (Horgan ir kt., 2017).

Šios įžvalgos svarbios analizuojant vaiko teisę reikšti nuomonę artimų giminaičių globos šeimoje. Jos rodo, kad vien šios teisės pripažinimas yra nepakankamas, kadangi globojamas vaikas gali būti formaliai išklausomas, tačiau tai dar nereiškia, kad jo nuomonė turės realią reikšmę ar įtaką jo gyvenime. Vaiko dalyvavimas priklauso nuo to, kaip suaugusieji priima jo nuomonę, kokį santykį kuria su vaiku ir ar kasdienėse situacijose suteikia jam realią galimybę prisidėti prie sprendimų priėmimo.

Norint užtikrinti prasmingą vaikų dalyvavimą priimant sprendimus, nepakanka tik leisti vaikams išsakyti savo nuomonę. Svarbu sudaryti sąlygas, kad ši nuomonė būtų išgirsta ir turėtų realios reikšmės priimamiems sprendimams. Lundy (2007) pasiūlytas vaikų dalyvavimo modelis, padedantis praktiškai įgyvendinti Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 12 straipsnį, dažnai pateikiamas schematiškai, išskiriant keturis pagrindinius elementus: erdvę, balsą, auditoriją ir įtaką (žr. 1 pav.).



1 pav. Vaiko teisės būti išklausytam įgyvendinimo modelis pagal Lundy (2007)

Modelyje išskiriami keturi tarpusavyje susiję elementai, į kuriuos būtina atsižvelgti vertinant vaiko nuomonės išklausymą ir įtraukimą į sprendimų priėmimą: 1) erdvė – vaikui turi būti suteikta galimybė išreikšti savo požiūrį; 2) balsas – vaikui reikia padėti išreikšti savo požiūrį; 3) auditorija – vaiko požiūris turi būti išklausytas; 4) įtaka – į išsakytą požiūrį turi būti atitinkamai atsižvelgta priimant sprendimus (Ruškus ir kt., 2021).

Šie elementai turi būti įgyvendinami nuosekliai, nepraleidžiant nė vieno iš jų, kadangi kiekvienas yra būtinas galutiniam rezultatui pasiekti. Kaip matyti iš modelio, prasmingas vaikų dalyvavimas gali būti užtikrinamas tik tada, kai sudaroma saugi erdvė vaikui išsakyti savo nuomonę, kai ši nuomonė yra išklausoma atsakingų suaugusiųjų ir kai į ją atsižvelgiama priimant sprendimus. Tokią nuostatą įtvirtina ir Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (2026), kuris nurodo, kad vaiko teisė būti išklausytam užtikrinama sudarant tinkamą aplinką šiai teisei įgyvendinti, taip pat suteikiant vaikui reikalingą informaciją ir patarimus, atsižvelgiant į vaiko amžių ir brandą, o prireikus pasitelkiant specialių žinių turinčius specialistus.

Cuevas-Parra (2023), analizuodamas vaikų dalyvavimo patirtis, atkreipia dėmesį į tai, kad vaikų galimybės dalyvauti nėra vienodos. Autorius siekė parodyti, kaip tokios tapatybės kategorijos kaip lytis, amžius, rasė, etninė kilmė ar skurdas gali veikti vaikų įsitraukimą į socialinį gyvenimą. Remdamasis šiuo požiūriu, autorius siūlo papildyti Lundy (2007) modelį dviem elementais – „susikertančiomis tapatybėmis“ ir „palankia aplinka“. Tai reiškia, kad, vertinant vaikų dalyvavimą nepakanka klausti, ar vaikas turi galimybę kalbėti. Svarbu atsižvelgti ir į tai, kokioje aplinkoje vaikas kalba, ar suaugusieji jo balsą priima rimtai, ar vaikas gali pasiekti sprendimus priimančius asmenis ir ar jo nuomonė gali turėti realią įtaką priimamiems sprendimams (Cuevas-Parra, 2023).

Toks požiūris leidžia vaiko dalyvavimą suprasti ne tik kaip individualų vaiko gebėjimą išsakyti savo mintis, bet ir kaip nuo santykio su suaugusiaisiais bei nuo aplinkos priklausančią procesą. Vaikas gali būti pasirengęs išsakyti savo nuomonę, tačiau jo balsas taps reikšmingas tik tada, kai suaugusieji sudarys saugią erdvę kalbėti, išgirs vaiko išsakytą nuomonę ir bus pasirengę priimti sprendimus kartu su vaiku.

Vaiko teisė reikšti savo nuomonę yra viena iš svarbiausių vaiko teisių. Ji sudaro sąlygas vaikui dalyvauti sprendžiant klausimus, kurie tiesiogiai daro įtaką jo gyvenimui. Murray (2019) pažymi, kad vaikų nuomonės ignoravimas gali parodyti, jog vaiko požiūris nėra svarbus. Tokiu atveju nuvertinama ne tik vaiko nuomonė, bet ir pats vaikas kaip asmuo, kuris turi savo patirtį, jausmus ir savitą situacijos supratimą. Kai vaikai nuolat patiria, kad jų balsas neturi reikšmės, jiems gali susiformuoti jausmas, kad ir jie patys nėra vertinami. Vaikas gali pradėti manyti, kad individualus vaiko požiūris nėra svarbus, o sprendimai priimami remiantis tik suaugusiojo ar grupės pozicija (Murray, 2019).

Todėl vaiko teisė reikšti nuomonę yra svarbi ne tik kaip teisinė nuostata, bet ir kaip su vaiko saviverte, autonomija ir patirtimi susijusi teisė, jog jo balsas yra svarbus santykiuose su kitais žmonėmis. Kai vaikas mato, kad jo nuomonė išklausoma ir į ją atsižvelgiama, jis mokosi, kad dalyvavimas priimant sprendimus yra įmanomas. Priešingu atveju vaikas gali patirti, kad sprendimai dėl jo gyvenimo priimami be jo dalyvavimo, o jo nuomonė lieka tik formaliai išklausoma.

Europos Komisija pabrėžia, kad vaikams turi būti sudarytos sąlygos augti aktyviais ir atsakingais piliečiais, todėl vaikų dalyvavimas demokratiname gyvenime turėtų būti ugdomas jau vaikystėje (Europos Sąjungos Vaiko teisių strategija, 2021). Vaiko nuomonės reiškimas nėra vien formali teisė, tai yra būdas parodyti pagarbą vaikui bei stiprinti jo pasitikėjimą savimi. Flynn ir Hayes (2021) teigia, kad vaikų nuomonės reiškimo skatinimas padeda kurti pagarbos ir įgalinimo kultūrą. Europos Tarybos Vaiko teisių strategijoje (2022–2027) taip pat teigiama, kad vaikų dalyvavimas stiprina jų gebėjimą dalyvauti dialoge, didina jų pasitikėjimą demokratinėmis institucijomis, stiprina priklausymo visuomenei jausmą ir padeda vaikams aktyviau saugoti ne tik save, bet ir kitus nuo galimos žalos.

Vaiko teisės reikšti nuomonę svarbą galima aiškinti ir remiantis pripažinimo teorija. Honnetho (1995) pripažinimo teorija šiuolaikiniuose tyrimuose taikoma analizuojant žmogaus tapatybės ir savivertės formavimąsi (Redecker, 2025; Schultz, 2025; Patmisari ir kt., 2024). Pagal šią teoriją žmogui svarbus pripažinimas trijose srityse – meilės, teisių ir solidarumo. Šias sritis galima suprasti kaip skirtingus pripažinimo būdus. Artimuose santykiuose žmogui svarbus emocinis palaikymas, teisių srityje svarbu, kad žmogus būtų gerbiamas kaip teisių turėtojas, o socialiniame gyvenime svarbu, kad būtų vertinamas žmogaus gebėjimai ir jo indėlis. Vaikų teisių kontekste tai reiškia, kad vaikas turi būti matomas ne tik kaip saugomas asmuo, bet ir kaip teisės turintis ir socialiniame gyvenime veikiantis asmuo. Sun ir kt. (2023) taip pat pabrėžia, kad vaikai yra teisių turėtojai, veikiantys subjektai ir aktyvūs savo socialinio pasaulio kūrėjai (Sun ir kt., 2023).

Parkes (2013) teigimu, vaikai, kurie skatinami reikšti savo nuomonę, mokosi kalbėtis su suaugusiais, derėtis, spręsti problemas ir daryti įtaką priimamiems sprendimams. Autorė taip pat pažymi, kad tokie vaikai gali būti mažiau pažeidžiami smurto kontekste, nes geriau supranta savo teisę kalbėti ir ginti save. Šiame kontekste ypač svarbus tampa suaugusiųjų vaidmuo. Nors vaikas turi teisę reikšti nuomonę, būtent suaugusieji sudaro arba riboja realias sąlygas šiai teisei įgyvendinti. Todėl suaugusiųjų gebėjimas kalbėtis su vaikais, išgirsti jų požiūrį ir rimtai jį vertinti tampa viena pagrindinių vaiko dalyvavimo prielaidų (Parkes, 2013, p. 13). Murray ir Cousens (2020) taip pat atkreipia dėmesį, kad vaikų nuomonės nepaisymas gali silpninti jų savarankiškumo jausmą ir gebėjimą reguliuoti savo elgesį, o tai gali mažinti ir mokymosi motyvaciją.

Vaiko teisės reikšti nuomonę aktualumą patvirtina ir Vaiko teisių komiteto baigiamosios pastabos dėl penktosios-šeštosios jungtinės Lietuvos ataskaitos (2024). Jose rekomenduojama toliau atlikti tyrimus, kurie padėtų išsiaiškinti, kokie klausimai vaikams yra svarbiausi. Taip pat siūloma išgirsti vaikų nuomonę šiais klausimais ir įvertinti, kiek jų balsas iš tikrųjų girdimas priimant sprendimus šeimoje. Ši rekomendacija svarbi šiam darbui, nes ji atkreipia dėmesį ne tik į institucinius procesus, bet ir į šeimos aplinką. Būtent šeimos aplinkoje kasdien priimama daug sprendimų, turinčių įtakos vaiko gyvenimui.

Apibendrinant galima teigti, kad vaiko teisė reikšti nuomonę nėra vien formalus leidimas vaikui pasisakyti. Ji parodo, kad vaiko nuomonė yra reikšminga priimant su juo susijusius sprendimus, o jo patirtis, jausmai ir poreikiai nėra paliekami nuošalyje. Šios teisės įgyvendinimas gali prisidėti prie vaiko pasitikėjimo stiprinimo, jo atsakomybės ir savarankiškumo ugdymo. Tačiau tam nepakanka tik teisinio reglamentavimo. Vaikui turi būti sudaryta saugi aplinka kalbėti, o jo nuomonė turi būti ne tik išklausoma, bet ir realiai apvarstoma priimant vaikui svarbius sprendimus.

1.2. Tarptautinis ir nacionalinis teisinis pagrindas

Vaiko teisė reikšti nuomonę ir būti išklausytam yra įtvirtinta tarptautiniuose ir regioniniuose teisės aktuose bei dokumentuose, formuojančiuose vaikų teisių apsaugos politikos kryptis. Būtinybė išklausyti vaikų nuomonę įtvirtinta Jungtinių Tautų, Europos Tarybos ir Europos Sąjungos teisės aktuose.

Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija buvo priimta 1989 metais. Tai pagrindinis tarptautinis dokumentas, išsamiai apibrėžiantis vaiko pilietines, politines, socialines, ekonomines ir kultūrines teises. Ši konvencija iki šiol laikoma plačiausiai ratifikuota žmogaus teisių sutartimi istorijoje. Ji prisidėjo prie vaikų teisių pripažinimo ir gyvenimo gerinimo visame pasaulyje (*Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija*, 2024). Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija, aprėpianti visas vaiko gyvenimo sritis ir grindžiama vaiko kaip žmogaus teisių subjekto pripažinimu, Lietuvoje buvo ratifikuota 1995 metais, taip įsipareigojus jos nuostatas perkelti į nacionalinę teisinę sistemą ir užtikrinti jų įgyvendinimą vaiko teisių politikos srityje (Ruškus ir kt., 2021).

Svarbų vaidmenį stiprinant vaikų dalyvavimo teises atlieka ir Europos Tarybos dokumentai. 1996 m. priimta Europos konvencija dėl vaikų teisių įgyvendinimo siekia užtikrinti veiksmingą vaikų teisių apsaugą, nustatydamą vaikų procesines teises ir sudarydamą sąlygas vaikams dalyvauti teisminiuose procesuose, susijusiuose su jų interesais (*Europos konvencija dėl vaikų teisių įgyvendinimo*, 1996). Šios konvencijos 3 straipsnyje įtvirtinta vaiko teisė gauti informaciją ir išreikšti savo nuomonę, o 6 straipsnis nustato teismo pareigą sudaryti vaikui galimybę išsakyti savo nuomonę ir skirti jai deramą dėmesį (*Europos konvencija dėl vaikų teisių įgyvendinimo*, 1996). Pažymėtina, kad Lietuva šios konvencijos nėra pasirašiusi ir ratifikavusi.

Vaiko teisė reikšti savo nuomonę taip pat įtvirtinta Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje. Jos 24 straipsnyje nustatyta, kad vaikams turi būti užtikrinama jų gerovei būtina apsauga ir globa, taip pat teisė laisvai reikšti savo nuomonę visais su jais susijusiais klausimais, o į jų nuomonę turi būti atsižvelgiama pagal jų amžių ir brandą (*Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija*, 2016).

Tarptautiniuose ir nacionaliniuose teisės aktuose vaiko teisė būti išklausytam įtvirtinama kaip viena iš pagrindinių vaiko dalyvavimo teisių, o ne kaip papildoma ar nuo suaugusiųjų geranoriškumo priklausanti galimybė. Vis dėlto teisinis šios teisės pripažinimas dar nereiškia, kad vaiko nuomonė

praktikoje visada turės realią įtaką priimamiems sprendimams. Todėl svarbu vertinti ne tik pačias teisės normas, bet ir tai, kaip jos veikia kasdienėse sprendimų priėmimo situacijose.

Vaiko išklausymas praktikoje reiškia ne tik galimybę vaikui pasisakyti, bet ir tinkamų sąlygų sudarymą jo nuomonei išreikšti. Vaiko teisių apsaugos specialistai ir kiti su vaikais dirbantys specialistai turi mokėti pasirinkti tinkamus bendravimo su vaiku būdus. Jie taip pat turi suprasti vaiko perduodamą informaciją, tinkamai ją užfiksuoti ir taikyti tokius darbo metodus, kurie leistų vaikui iš tikrųjų dalyvauti sprendžiant su juo susijusius klausimus. Tokios praktikos taip pat turi užtikrinti pagarbą vaiko nuomonei (VTAK veiklos ataskaita, 2022).

Vaikų teisių požiūriu rūpinimasis vaikų balsu reiškia ne tik jų nuomonių surinkimą ar užfiksavimą, bet ir tai, kad vaikų požiūriai būtų rimtai vertinami tų žmonių, kurie priima sprendimus, turinčius įtakos vaikų gyvenimui (Hanna ir Lundy, 2025). Be to, visuotinai pripažinta vaiko teisė reikšti savo nuomonę yra ginama ir Europos Žmogaus Teisių Teisme. Šis teismas nuosekliai plėtoja vaikų dalyvavimo teisių apsaugą (Rešetar ir Lucić, 2024).

1.2.1. Vaiko teisės reikšti nuomonę įtvirtinimas tarptautinėje teisėje

Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 12 straipsnyje nustatyta, kad valstybės dalyvės garantuoja vaikui, gebančiam suformuluoti savo pažiūras, teisę laisvai jas reikšti visais su juo susijusiais klausimais, o jo pažiūroms skiriamas deramas dėmesys pagal jo amžių ir brandą. Vaikui turi būti suteikta galimybė būti išklausytam bet kokio su juo susijusio teisminio ar administracinio nagrinėjimo metu tiesiogiai arba per atstovą ar atitinkamą instituciją, laikantis nacionaliniuose teisės aktuose nustatytos tvarkos (*Vaiko teisių konvencija*, 1989).

Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas 12 straipsnį laiko vienu iš keturių pagrindinių Vaiko teisių konvencijos principų, pabrėždamas, kad visų vaikų teisė būti išklausytiems ir teisė, kad jų nuomonei būtų skiriamas deramas dėmesys yra viena svarbiausių Konvencijos vertybių. Naudojimasis šia teise yra vaiko pasirinkimas, o ne pareiga, todėl šiai teisei neturi būti nustatoma minimali amžiaus riba nei teisės aktuose, nei praktikoje (Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto bendrasis komentaras, 2009).

Norminiu požiūriu Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija vaiką laiko ne ginčo objektu, o teisių subjektu, turinčiu prigimtinių orumą ir individualias teises, todėl vaikas suprantamas kaip moraliai ir teisiškai nepriklausoma asmenybė, o ne vien tėvų valdžios tęsinys; vaikas turi teisę į priežiūrą, apsaugą ir pagrindinių poreikių tenkinimą iš tų asmenų, kurie yra pajėgūs priimti tokią atsakomybę (Anggraini, 2025).

Vaiko teisė reikšti nuomonę apima įvairias jo gyvenimo sritis: šeimą, mokyklą, sveikatos priežiūros sistemą, teisinę sistemą, bendruomenės gyvenimą taip pat nacionalinį ir tarptautinį lygmenį (Rešetar ir Lucić, 2024). Vis dėlto platus šios teisės taikymas dar nereiškia, kad vaiko dalyvavimas

visada tampa prasminga sprendimų priėmimo dalimi. Kirkos ir Tamutienės (2023) tyrimas rodo, kad specialistai vaiko dalyvavimą pripažįsta kaip vieną pagrindinių vaiko teisių. Jie supranta, kad šią teisę privalo užtikrinti, tačiau praktikoje vaiko dalyvavimas neretai susiaurinamas iki vienkartinio vaiko nuomonės išklausymo ir formalaus jos užfiksavimo. Panaši problema matoma ir Helland (2025) tyrime. Jame pažymima, kad vaikų dalyvavimo teisės gali būti pažeidžiamos net tada, kai valstybės politika ir teisinė sistema formaliai palaiko vaikų dalyvavimą.

Nors Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 12 straipsnis įtvirtina vaiko teisę būti išklausytam, Robinson (2021) pažymi, kad praktikoje ši teisę ne visada įgyvendinama realiai. Dažnai vaiko dalyvavimas pripažįstamas kaip svarbus principas, tačiau konkrečiose situacijose jis gali likti ribotas. Analizuojant 12 straipsnio reikšmę, autorė išskyrė kelias svarbias vertybes šio principo taikyme. Tai yra dialogu grindžiamas bendravimas, dalyvavimas ir vaiko įtraukimas, galios nelygybės tarp vaiko ir suaugusiojo pripažinimas bei pokyčių galimybė. Tai vertybės, kurios yra tarpusavyje susijusios. Tikras vaiko dalyvavimas atsiranda tik tada, kai jis yra ne tik išklausomas, bet ir įtraukiamas į sprendimų svarstymą ir priėmimą, o suaugusieji pripažįsta vaiko balso reikšmę (Robinson, 2021).

Toks 12 straipsnio aiškinimas leidžia jį suprasti ne tik kaip teisinį reikalavimą. Jis taip pat gali būti suprantamas kaip principas, kuris įgyvendinamas santykiuose. Vaiko teisė būti išklausytam tampa reali tada, kai priimant sprendimus vyksta dialogas, vaikas įtraukiamas į svarstymą, o suaugusieji pripažįsta, kad vaiko nuomonė gali turėti reikšmės galutiniam sprendimui. Nors vaiko teisė reikšti nuomonę ir dalyvauti yra aiškiai įtvirtinta teisės aktuose, tyrimai rodo, kad net specialistų praktikoje ji neretai tampa tik formaliu reikalavimu. Todėl kyla pagrįstas klausimas, kaip ši teisė įgyvendinama kasdieniauose šeimos santykiuose.

1.2.2. Vaiko teisės reikšti nuomonę reglamentavimas Lietuvoje

Lietuvoje vaiko teisė būti išklausytam ir dalyvauti sprendžiant su juo susijusius klausimus įtvirtinta nacionaliniuose teisės aktuose, reglamentuojančiuose tiek teismo procesus, tiek vaiko teisių apsaugos ir socialinių paslaugų teikimo praktiką.

Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2026) ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (2026) reglamentuoja vaiko nuomonės išklausymą Lietuvos teismų praktikoje. Šiuose teisės aktuose įtvirtinta pareiga išklausyti vaiką visais su juo susijusiais klausimais ir, priimant sprendimus, atsižvelgti į jo nuomonę (Ruškus ir kt., 2021).

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (2026) 3.164 straipsnio 1 dalyje bei Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (2026) 380 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad, sprendžiant bet koki su vaiku susijusį klausimą, vaikas, gebantis suformuluoti savo pažiūras, turi būti išklausytas tiesiogiai, o jeigu tai neįmanoma – per atstovą. Priimant sprendimą į vaiko nuomonę turi būti atsižvelgiama, jeigu tai neprieštarauja jo interesams. Sprendžiant klausimus dėl globėjo (rūpintojo) paskyrimo ar

įvaikinimo, vaiko nuomonei turi būti skiriamas ypatingas dėmesys (*Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2026; Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas, 2026*).

Vaiko nuomonė gali būti išklausoma žodžiu, raštu ar kitais vaiko pasirinktais būdais, tiesiogiai arba per atstovą. Išklausymo būdas pasirenkamas atsižvelgiant į geriausius vaiko interesus ir siekiant sumažinti galimą neigiamą poveikį vaiko psichikos sveikatai (Ruškus ir kt., 2021). Teismas, nagrinėdamas ginčus dėl vaikų, privalo išklausyti vaiką, gebantį išreikšti savo pažiūras, ir išsiaiškinti jo nuomonę (*Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2026*).

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (2026) nurodyta, kad vaikas, gebantis suformuluoti savo nuomonę, turi būti išklausytas visais su juo susijusiais klausimais, o į jo nuomonę turi būti atsižvelgiama, jeigu tai neprieštarauja vaiko interesams. Vaikas turi būti išklausytas tiesiogiai, o jeigu tai neįmanoma – per įstatyminių atstovą ar kitus įstatymų nustatytus asmenis. To paties įstatymo 4 straipsnio 4 punkte taip pat pabrėžiama vaiko nuomonės išklausymo ir vaiko dalyvavimo užtikrinimo svarba (*Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, 2026*).

Taigi nacionalinis teisinis reglamentavimas aiškiai numato vaiko teisę būti išklausytam įvairiuose sprendimų priėmimo kontekstuose. Tačiau būtent šiame lygmenyje išryškėja esminė įtampa tarp norminio įtvirtinimo ir praktinio įgyvendinimo, nes teisės aktuose numatyta pareiga dar nereiskia, kad vaiko nuomonė bus iš tikrųjų išgirsta ir turės įtakos sprendimams.

Tamutienė ir Kirka (2026) pažymi, kad vaikų dalyvavimą vaiko teisių apsaugos procese riboja specialistų požiūris į vaiką, kompetencijų ir tinkamų priemonių stoka, laiko trūkumas, dideli darbo krūviai bei tėvų įtaka. Vaikų patirtys rodo, kad jų nuomonė dažnai ignoruojama arba įtraukiama tik simboliškai (Tamutienė ir Kirka, 2026). Panaši problema išryškėjo ir Eidukevičiūtės ir kt. (2021) tyrime, kuriame nustatyta, kad darbo su šeima praktikoje dažnai dominuoja į suaugusiuosius orientuotas požiūris. Dėl šių aplinkybių vaiko nuomonė intervencijos procese gali būti netiksliai perteikiama arba nepakankamai įvertinta.

Apibendrinant vaiko teisės reikšti nuomonę sampratą, svarbą ir teisinį reglamentavimą, galima teigti, kad ši teisė yra viena pagrindinių vaiko dalyvavimo teisių. Ji grindžiama tuo, kad vaikas yra pripažįstamas savarankišku teisiu turėtoju. Mokslinėje literatūroje pabrėžiama, kad svarbu ne tik išklausyti vaiko nuomonę, bet ir realiai įtraukti vaiką į sprendimų priėmimą. Toks dalyvavimas prisideda prie vaiko savivertės, autonomijos, atsakomybės ir pilietiškumo ugdymo. Visgi, tiek užsienio, tiek Lietuvos autorių tyrimai rodo, kad praktikoje vaiko dalyvavimas dažnai išlieka formalus. Vaikas gali būti išklausomas, tačiau jo nuomonė ne visada turi realią įtaką priimant sprendimus. Todėl, analizuojant vaiko teisę reikšti nuomonę, svarbu vertinti ne tik tai, kaip ši teisė įtvirtinta teisės aktuose, bet ir nagrinėti konkrečias sąlygas, kurios leidžia vaikui prasmingai dalyvauti sprendžiant su jo gyvenimu susijusius klausimus.

2. NUOLATINĖ VAIKŲ GLOBA GIMINAIČIŲ GLOBĖJŲ ŠEIMOSE

Šiame skyriuje aptariama artimo giminaičio kaip globėjo (rūpintojo) samprata, nagrinėjami artimų giminaičių globos ypatumai, vaiko nuomonės svarba globos sprendimuose bei globėjų artimų giminaičių vaidmuo ir iššūkiai globoje. Taip pat atskleidžiamos aplinkybės, galinčios turėti reikšmės vaiko teisės reikšti nuomonę įgyvendinimui kasdienėje globos praktikoje.

2.1. Globėjas (rūpintojas) artimas giminaitis

Giminaičių globa apibrėžiama kaip alternatyvios vaikų globos forma, kai vaiko priežiūrą perima artimi giminaičiai ar kiti jam šeiminiiais ryšiais artimi asmenys, taip užtikrinant vaiko ryšius su jam pažįstama aplinka (Jundler ir Roesch-Marsh, 2025). Jundler ir Roesch-Marsh (2025) pažymi, kad šiuo metu giminaičių globa vis dažniau laikoma prioritetiniu pasirinkimu nacionalinėse ir regioninėse vaikų globos politikose, akcentuojant šeimos aplinkos svarbą vaiko gerovei. Šią nuostatą atspindi ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2026). Jame nustatyta, kad, sprendžiant vaiko globos (rūpybos) klausimus, pirmenybė teikiama vaiko giminaičiams ir su vaiku emociniais ryšiais susijusiems asmenims. Tik vėliau svarstomos kitos globos formos. Giminaičių globa šiuo požiūriu išsiskiria tuo, kad ji yra ne tik teisinė globos forma, bet ir vaikui artimesnis globos sprendimas, nes jis padeda išlaikyti ryšį su pažįstamais žmonėmis, šeimos aplinka ir ankstesniu gyvenimo tęstinumu.

Nuolatinė globa (rūpyba) nustatoma be tėvų globos likusiems vaikams, kurie esamomis sąlygomis negali grįžti į savo šeimą, o tokiu atveju vaiko priežiūra, auklėjimas, teisių ir teisėtų interesų atstovavimas bei gynimas pavedami kitai šeimai, šeimynai, globos centrui ar vaikų globos (rūpybos) institucijai (*Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas*, 2026). Viena iš globos formų yra globa giminaičių šeimoje. Tokiu atveju vaikas, kuris negali gyventi su savo biologiniais tėvais, perduodamas nuolatinei artimų giminaičių ar kitų šeimos narių globai. Su šiais žmonėmis vaiką dažniausiai sieja šeimos ar socialiniai ryšiai (Shuttleworth, 2023). Bell ir Romano (2017) pažymi, kad giminaičių globa vaikams gali būti palankesnė, kadangi ji leidžia išsaugoti vaikui svarbius socialinius ryšius ir pažįstamą jam aplinką, taip pat suteikia daugiau tęstinumo jo kasdieniame gyvenime (Bell ir Romano, 2017).

Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (2026) nurodoma, kad artimaisiais giminaičiais laikomi tėvai, vaikai, seneliai, vaikaičiai, broliai ir seserys. Kodekse taip pat numatyta, kad nustatant vaiko globą pirmiausia turi būti atsižvelgiama į geriausius vaiko interesus. Taip pat svarbu, kad vaikas augtų šeimos aplinkoje, nebūtų išskiriamas su broliais ir seserimis ir, kiek įmanoma, išlaikytų pastovią gyvenamąją aplinką (*Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas*, 2026). Toks teisinis apibrėžimas rodo, kad artimo giminaičio globėjo statusas siejamas ne tik su formaliu giminystės ryšiu, bet ir su prielaida, kad artimesni šeimos ryšiai gali padėti užtikrinti vaikui daugiau stabilumo ir gyvenimo tęstinumo. Šie principai atitinka ir mokslinėje literatūroje pateikiamą požiūrį, kad giminaičių globa

laikoma vaikui artimesne globos forma. Vis dėlto kartu pabrėžiama, kad giminaičių globėjai dažnai susiduria su didesniu socialiniu ir ekonominiu pažeidžiamumu nei kitų globos formų teikėjai (McCartan ir kt., 2018).

Už vaiko teisių užtikrinimą pirmiausia atsako tėvai, tačiau, vaikui netekus tėvų globos, ši atsakomybė pereina globėjui arba rūpintojui. Pagal Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą (2026) globėjas turi rūpintis vaiko fiziniu ir psichologiniu saugumu, sveikata, ugdymu, kasdiene priežiūra, ginti jo teises ir teisėtus interesus ir padėti pasirengti savarankiškam gyvenimui. Artimų giminaičių globa kasdienybėje tampa platesniu nei tik teisės aktuose apibrėžtų pareigų vykdymu. Giminaičių globėjams tenka reaguoti į vaikų emocinius ir elgesio sunkumus, šeimos krizių pasekmes, santykius su biologiniais tėvais, taip pat derinti vaiko poreikius su savo galimybėmis, sveikata, gyvenimo patirtimi ir kitais asmeniniais iššūkiais (Koh ir kt., 2024; Peterson, 2024). Tai leidžia teigti, kad artimo giminaičio globėjo vaidmuo nėra vien formalių pareigų vykdymas. Praktikoje šis vaidmuo apima ir emocinį vaiko palaikymą, santykių su biologine šeima derinimą bei gebėjimą reaguoti į sudėtingas vaiko patirtis.

Remiantis Oficialios statistikos portalo Rodiklių duomenų bazės duomenimis, Lietuvoje dauguma be tėvų globos likusių vaikų šeimose globojami giminaičių, dažniausiai senelių (žr. 1 lent.).

1 lentelė. *Per metus tėvų globos netekę vaikai, kurie globojami (rūpinami) šeimose*

	Šeimose globojami (rūpinami) vaikai	Seneliai	Dėdė, teta	Brolis, sesuo	Kitas asmuo
2021	454	251	97	65	41
2020	407	233	72	75	27
2019	520	310	91	70	49
2018	748	433	150	115	50
2017	875	357	143	94	232
2016	935	472	163	112	188
2015	827	407	152	103	165
2014	882	470	153	114	145

* Aritmetinis sumavimas netaikomas, nes vienoje šeimoje gali būti vaikai su skirtingais giminystės ryšiais.

(Rodiklių duomenų bazė - Oficialiosios statistikos portalas, 2026).

Lentelėje pateikti duomenys rodo, kad didžiausia dalis šeimose globojamų vaikų Lietuvoje auga senelių šeimose. Tai atskleidžia reikšmingą senelių vaidmenį vaiko globos sistemoje ir rodo, kad būtent artimiausi giminaičiai dažniausiai perima vaikų priežiūros ir auklėjimo atsakomybę. Ši tendencija leidžia manyti, kad artimų giminaičių globa Lietuvoje nėra pavienis reiškinys, o reikšminga vaiko globos sistemos dalis, todėl senelių ir kitų artimų giminaičių patirtys tampa svarbios analizuojant globos šeimos kontekstą.

Lietuvoje artimieji giminaičiai, ypač seneliai, sudaro svarbią vaikų globos sistemos dalį, nes, vaikui netekus tėvų globos, dažnai perima jo priežiūros ir auklėjimo atsakomybę. Giminaičių globa išsiskiria tuo, kad ji remiasi ne tik teisiškai suteiktu globėjo statusu, bet ir jau egzistuojančiais šeimos ryšiais, kurie padeda išsaugoti vaiko santykių, aplinkos ir kasdienio gyvenimo tęstinumą. Kartu ši globos forma iš globėjo reikalauja daugiau nei tik formalaus teisės aktuose numatytų pareigų vykdymo. Kasdienėje globoje globėjas turi atliepti sudėtingus vaiko emocinius, socialinius ir praktinius poreikius.

2.2. Vaiko nuomonės svarba globos sprendimuose

Vaikų teisių apsauga yra esminis teisinis ir socialinis klausimas, tiesiogiai susijęs su vaikų, kaip pažeidžiamų teisių subjektų, ateitimi, gerove ir raida. Sprendžiant globos klausimus, svarbiausiu kriterijumi turi išlikti geriausi vaiko interesai, nors praktikoje šio principo įgyvendinimas išlieka sudėtingas dėl socialinių, psichologinių ir ekonominių veiksnių (Anggraini, 2025).

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (2026) numato, kad vaikas, gebantis išreikšti savo nuomonę ir suformuluoti savo pažiūras, sprendžiant klausimą dėl nuolatinės globos ar rūpybos nustatymo ir (ar) globėjo (rūpintojo) paskyrimo, turi būti išklausytas teismo posėdyje. Siekiant nustatyti, ar vaikas sugeba išreikšti savo nuomonę, taip pat siekiant tinkamai ją įvertinti, į teismo procesą gali būti kviečiamas teismo psichologas ekspertas. Civilinio proceso kodekse nurodoma, kad vaiko nuomonė gali būti išreiškiama žodžiu, raštu ar kitais jo pasirinktais būdais. Be to, teismas privalo vaikui išaiškinti globos ar rūpybos nustatymo ir globėjo ar rūpintojo paskyrimo pasekmes. Priimdamas sprendimą teismas turi atsižvelgti į vaiko nuomonę, jeigu ji neprieštarauja vaiko interesams (*Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas*, 2026).

Tai rodo, kad teisiniu lygmeniu vaiko nuomonė globos sprendimuose laikoma reikšmingu sprendimo priėmimo elementu. Vis dėlto teisės aktuose įtvirtinta pareiga išklausti vaiką savaime dar neužtikrina, kad jo nuomonė turės realios įtakos priimant sprendimą dėl globos.

Jungtinių Tautų vaikų alternatyvios globos gairėse (2010) pabrėžiama, kad globos poreikio vertinimas turėtų būti atliekamas operatyviai, tačiau kartu kruopščiai ir atsargiai. Vertinimo metu būtina atsižvelgti ne tik į vaiko tiesioginį saugumą ir gerovę, bet ir į ilgalaikius jo priežiūros bei vystymosi poreikius. Taip pat svarbu įvertinti vaiko individualias raidos savybes, etninę, kultūrinę, kalbinę ir religinę kilmę, šeimos ir socialinę aplinką, sveikatos būklę bei galimus specialiuosius poreikius (*Jungtinių Tautų Vaikų alternatyvios globos gairės*, 2010).

Vis dėlto moksliniai tyrimai rodo, kad praktikoje vaikų nuomonė ne visada pakankamai įtraukiama į sprendimų priėmimą. Saarnik ir kt. (2024) atliktame tyrime nustatyta, kad priimant sprendimus vaiko apsaugos bylose neretai ignoruojama vaikų nuomonė, ypač alternatyvios globos atvejais.

Delgado ir kt. (2023) teigia, kad vaikų nuomonės gali būti išgirstos, tačiau dažnai jos turi mažai įtakos vaikų priežiūros sistemos specialistų priimamiems sprendimams.

Bergman ir kt. (2025) tyrimas rodo, kad vaikai į globos planavimo procesą įtraukiami nepakankamai anksti. Jų dalyvavimas dažniausiai atsiranda tik vėlesniame sprendimų priėmimo etape, kai svarbiausios sprendimo kryptys jau būna pradėtos formuoti. Autoriai taip pat pažymi, kad vaiko galimybė dalyvauti priklauso nuo jo amžiaus, lyties ir individualių ypatumų, o jaunesni ir labiau pažeidžiami vaikai į sprendimų priėmimo procesą įtraukiami rečiau (Bergman ir kt., 2025).

Panaši problema keliama ir Michail ir kt. (2025) tyrime. Jame vaikų dalyvavimas apsaugos sprendimuose taip pat apibūdinamas kaip ribotas, tačiau šis ribotumas siejamas ne tik su požiūriu į vaiką, bet ir su pačiu sprendimų priėmimo procesu. Specialistų darbo krūvis, priimamų sprendimų svarba ir emocinė įtampa gali lemti, kad vaiko balsui praktikoje nelieta pakankamai vietos arba jis nėra nuosekliai įtraukiamas į sprendimo svarstymą (Michail ir kt., 2025).

Šie tyrimai svarbūs, nes jie rodo, kad ribota vaiko nuomonės reikšmė globos sprendimuose priklauso ne tik nuo suaugusiųjų nuostatų, bet ir nuo sprendimų priėmimo eigos, institucinio darbo organizavimo, specialistų darbo krūvio bei to, kuriame sprendimo etape vaikas išklausomas.

Vaiko nuomonės išklausymo problema atsispindi ir Valstybinio audito ataskaitoje (2022). Joje pažymima, kad praktikoje vaiko teisė būti išklausytam ne visada tinkamai įgyvendinama. Nors nebuvo nustatyta atvejų, kai vaiko nuomonė dėl noro būti įvaikintam būtų neišklausyta be pagrįstų priežasčių, parenkant nuolatinį globėją vienuolikoje iš penkiasdešimt penkių analizuotų atvejų vaiko nuomonė nebuvo pateikta. Tokia situacija buvo aiškinama tuo, kad nuolatiniais globėjais buvo paskirti vaikui artimi asmenys arba kad vaiko nebuvo galima išklausyti dėl sveikatos sutrikimų. Tačiau tokiose situacijose vaiko nuomonės nebuvimas gali apsunkinti jo interesų įvertinimą priimant sprendimą dėl nuolatinio globėjo skyrimo (*Valstybinio audito ataskaita*, 2022).

Garcia-Quiroga ir kt. (2020) atkreipia dėmesį, kad vaikų dalyvavimo principas, nors ir įtvirtintas Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijoje, praktikoje ne visada užtikrinamas. Tai svarbu kalbant apie vaikus alternatyvios globos ar įvaikinimo situacijose, nes šie vaikai dažnai labiau pažeidžiami ir priklauso stigmatizuojamų vaikų grupei. Dėl to jų nuomonė priimant sprendimus gali būti nepakankamai įvertinta (Garcia-Quiroga ir kt., 2020). Autoriai pabrėžia, kad, norint užtikrinti realų vaikų dalyvavimą, reikia keisti požiūrį. Reikia pereiti nuo į suaugusiuosius centruojančios praktikos prie tokios praktikos, kurioje vaiko balsas būtų laikomas svarbia sprendimo dalimi (Garcia-Quiroga ir kt., 2020).

Remiantis šiais tyrimais, galima teigti, kad vaiko teisės būti išklausytam įtvirtinimas teisės aktuose dar neužtikrina realios vaiko įtakos globos sprendimams. Praktikoje vaiko nuomonė gali likti antraeilė. Taip nutinka tada, kai vaikas išklausomas per vėlai, kai jo nuomonė vertinama tik formaliai arba kai suaugusieji ir institucijos pačios nusprendžia, kiek vaiko nuomonei suteikti reikšmės. Todėl

globos sprendimuose svarbu ne tik užrašyti vaiko nuomonę, bet ir ją išgirsti tokiu metu ir tokiu būdu, kad ji dar galėtų turėti įtakos galutiniam sprendimui.

2.3. Globėjų (rūpintojų) artimų giminaičių vaidmuo ir iššūkiai globoje

Didėjančios vaikų gerovės sistemos išlaidos ir siekis sumažinti vaikų patekimą į globos sistemą paskatino giminaičių globos taikymą; šioje globos formoje didžiausią globėjų dalį sudaro anūkus globojantys seneliai (Crowley ir kt., 2024). Tačiau Crowley ir kt. (2024) tyrimas rodo, kad globėjai seneliai dažnai patiria didesnę socialinės ir emocinės paramos poreikį, siekdami sėkmingai rūpintis savo anūkais. Tai leidžia teigti, kad giminaičių globos sėkmė priklauso ne tik nuo globėjo geranoriškumo ar šeiminio ryšio, bet ir nuo to, ar globėjui sudaromos realios sąlygos atliepti vaiko poreikius.

Jungtinių Tautų Vaikų alternatyvios globos gairėse (2010) pabrėžiama, kad vaiko globą priimančias asmenys turi būti tinkamos reputacijos ir turėti pakankamai žinių apie vaikų poreikius bei galimus sunkumus. Taip pat svarbu, kad globėjai gebėtų dirbti su vaikais ir suprastų jų socialinius, kultūrinius bei individualius poreikius (*Jungtinių Tautų Vaikų alternatyvios globos gairės*, 2010). Globojamų vaikų poreikiai dažnai nėra vien kasdienės priežiūros klausimas. Steenbakkas ir kt. (2018) pažymi, kad šių vaikų poreikius gali formuoti ankstesnės neigiamos patirtys, nutrūkę santykiai ir patirtos traumos. Bergman ir kt. (2025) išskiria keturias globojamų vaikų poreikių grupes: medicininius, priklausymo, psichologinius ir savirealizacijos poreikius. Tai rodo, kad globėjas, artimas giminaitis, rūpinasi ne tik kasdiene vaiko priežiūra, bet ir vaiko emocine būsena, socialiniais ryšiais, raida bei saugumo jausmu.

Jungtinių Tautų Vaikų alternatyvios globos gairėse (2010) pabrėžiama, kad globėjui svarbu tinkamai pasirengti ir gauti nuolatinę profesinę pagalbą. Tokia parama svarbi tam, kad globėjas galėtų priimti sprendimus, atitinkančius geriausius vaiko interesus ir užtikrinančius jo gerovę. Gairėse taip pat nurodoma, kad globėjams turėtų būti sudaromos galimybės dalyvauti mokymuose apie be tėvų globos likusių vaikų teises, jų pažeidžiamumą ir specifinius poreikius, kylančius iš sudėtingų gyvenimo patirčių (*Jungtinių Tautų Vaikų alternatyvios globos gairės*, 2010).

Lietuvos kontekste svarbus ir globėjų rengimas. Iki 2022 metų artimiesiems giminaičiams buvo tik rekomenduojama dalyvauti GIMK mokymuose. Todėl kai kurie iš jų globą galėjo pradėti neturėdami specialaus pasirengimo. Situacija pasikeitė 2022 metais, kai buvo pakeisti Vaiko globos organizavimo nuostatai. Nuo tada GIMK mokymai tapo privalomi taip pat ir artimiesiems giminaičiams, siekiantiems tapti globėjais (*Vaiko globos organizavimo nuostatai*, 2022). Iki šio pakeitimo kai kurie artimi giminaičiai galėjo pradėti globoti vaiką neįgiję pakankamo pasirengimo, tačiau globos metu jiems teko rūpintis ne tik kasdiene vaiko priežiūra, bet ir jo auklėjimu, emocine savijauta, psichologiniais sunkumais, ankstesnėmis trauminėmis patirtimis bei tarpusavio santykio kūrimu.

Artimų giminaičių globėjų pasirengimo klausimas išryškėja ir ankstesniuose tyrimuose. Rimkus (2016) nustatė, kad globėjams giminaičiams dažniau trūksta žinių apie vaiko teises ir globos proceso principus, o sprendimą globoti vaiką dažnai lemia jaučiamas įsipareigojimas artimiesiems. Globėjai artimi giminaičiai ne visada jaučiasi pakankamai pasirengę šiam atsakingam vaidmeniui. Svalastog ir kt. (2025) tyrimas rodo, kad globėjams tenka ne tik atliepti globojamo vaiko poreikius, bet ir spręsti finansinius klausimus, derinti globą su savo sveikatos būkle bei kitomis kasdienėmis pareigomis, o tai gali apsunkinti globos pareigų vykdymą (Svalastog ir kt., 2025). Birchall ir Holt (2023) taip pat pažymi, kad giminaičiai globėjai susiduria su sudėtingais šeimos santykiais, vaikų elgesio sunkumais ir socialine izoliacija. Panašias problemas išskiria ir Leliūgienė ir kt. (2017): jų teigimu, vaikus globojančios ar įvaikinančios šeimos susiduria su vaikų elgesio sunkumais, tarpusavio santykių įtampa, finansiniais iššūkiais ir žinių apie be tėvų globos likusių vaikų raidą stoka. Todėl globėjams ir įtėviams reikalinga ne tik formali teisinė sistema, bet ir nuolatinė kvalifikuotų specialistų bei valstybės pagalba (Leliūgienė ir kt., 2017). Šie tyrimai rodo, kad artimų giminaičių globėjų patiriami sunkumai nėra vien materialiniai ar organizaciniai. Jie susiję ir su emocine įtampa, sudėtingais šeimos santykiais bei žinių ir gebėjimų stoka. O tai gali apsunkinti vaiko poreikių atpažinimą ir tinkamą jų atliepimą.

Seneliai, tapę globėjais, gali suteikti vaikui artimą ryšį, emocinį saugumą ir kasdienę pagalbą. Tačiau šis vaidmuo ne visada yra lengvas. Turėdami pakankamai pagalbos ir išteklių, seneliai gali suteikti globojamiems vaikams emocinį saugumą, socialinę paramą ir padėti ugdymosi procese. Vis dėlto daliai senelių gali būti nelengva atliepti šiuolaikinius auklėjimo, mokymosi ir socialinius poreikius. Brunissen ir kt. (2020) tyrimas parodė, kad apie 19,1 proc. senelių fizinės bausmės vertino kaip tinkamą drausminimo būdą. Daliai senelių sunku aktyviai dalyvauti vaikų ugdymo procese, naudotis skaitmeninėmis technologijomis ar prisitaikyti prie šiuolaikinių sveikatos priežiūros reikalavimų. Tai rodo, kad kartų skirtumai globos procese gali kelti įvairių sunkumų. Jie gali apsunkinti ne tik senelių ir vaikų bendravimą, bet ir vaikų auklėjimą ir jų poreikių supratimą (Brunissen ir kt., 2020).

Seneliams globėjams būdingas ir vaidmenų persidengimas. Jie išlieka seneliais, tačiau kartu turi atlikti ir tėvams būdingas funkcijas. Jiems tenka rūpintis kasdiene vaiko priežiūra ir auklėjimu bei priimti su vaiko gyvenimu susijusius sprendimus. Harris ir kt. (2021) pažymi, kad seneliai globėjai dažnai nerimauja dėl savo sveikatos, fizinių galimybių ir anūkų ateities. Jiems taip pat rūpi anūkų emociniai bei psichologiniai sunkumai ir tai, ar jie patys ilgainiui gebės užtikrinti vaikų gerovę. Prisitaikymas prie naujų globos aplinkybių yra sudėtingas globėjams ir vaikams. Pasikeitus šeimos struktūrai, abi pusės turi iš naujo kurti tarpusavio santykius (Dolbin-MacNab, 2020). Todėl senelių kaip globėjų vaidmuo yra sudėtingas ne tik dėl bendrųjų vaikų priežiūros iššūkių, bet ir dėl kartų skirtumų, dvigubo vaidmens bei paties globėjo amžiaus, sveikatos ir fizinių galimybių.

Teisiniu požiūriu svarbu ir tai, kad Lietuvoje anksčiau taikyta viršutinė amžiaus riba vaiko globėjui buvo panaikinta. Tai reiškia, kad vien globėjo amžius savaime nebėra aplinkybė, dėl kurios asmuo negalėtų būti globėju. Vis dėlto amžius nėra visiškai nereikšmingas. Vertinant, ar konkretus asmuo gali globoti konkretų vaiką, amžius gali būti svarbus kartu su kitomis aplinkybėmis. Reikia atsižvelgti į asmens sveikatos būklę, gebėjimą atliepti vaiko poreikius, santykio su vaiku kokybę ir realias galimybes rūpintis vaiku (*Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2024; Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas, 2026*).

Atsižvelgiant į šiuos iššūkius, globėjų artimų giminaičių pagalba negali būti paliekama vien privačios šeimos atsakomybei. Jungtinių Tautų Vaikų alternatyvios globos gairėse (2010) pabrėžiama, kad valstybės turi sudaryti teises, politines ir finansines sąlygas tinkamoms alternatyvios globos formoms, pirmenybę teikiant šeimos ir bendruomenės pagrindu kuriamiems sprendimams. Tai ypač svarbu tais atvejais, kai vaikas turi specifinių psichologinių ir emocinių, socialinių ar raidos poreikių, o globėjui reikia ne tik gerų ketinimų, bet ir žinių, paramos bei specialistų pagalbos.

Apibendrinant nuolatinės vaikų globos artimų giminaičių šeimose ypatumus, galima teigti, kad ši globos forma Lietuvoje sudaro reikšmingą vaiko globos sistemos dalį, o ją dažniausiai vykdo seneliai ar kiti artimi giminaičiai. Giminaičių globa vaikui gali būti artimesnė, nes padeda išlaikyti ryšius su pažįstama šeimos ir socialine aplinka, užtikrina santykių tęstinumą ir didesnę stabilumo jausmą. Tačiau vien tai, kad globėjas yra vaiko giminaitis, dar nereiškia, kad visi vaiko poreikiai bus tinkamai atliepti. Globėjams, artimiems giminaičiams, tenka platus ir sudėtingas vaidmuo: jie rūpinasi ne tik kasdiene vaiko priežiūra, bet ir jo emociniais, socialiniais, raidos bei santykių poreikiais. Todėl vaiko gerovė tokiose šeimose priklauso ne tik nuo pačios globos formos, bet ir nuo globėjų pasirengimo, pagalbos prieinamumo, gebėjimo suprasti vaiko poreikius ir nuoseklaus vaiko balso paisymo kasdienėje praktikoje.

3. GIMINAIČIŲ GLOBĖJŲ PATIRTYS UŽTIKRINANT VAIKO TEISĘ Į NUOMONĘ

Šiame skyriuje pristatoma tyrimo metodologija ir analizuojami empirinio tyrimo rezultatai. Atskleidžiama, kaip artimų giminaičių globos šeimose įgyvendinama vaiko teisė reikšti nuomonę kasdienėse sprendimų priėmimo situacijose ir kokie veiksniai šį procesą skatina arba riboja.

3.1. Tyrimo metodologija

Tyrimo tipas. Šio tyrimo tikslas yra atskleisti, kaip globėjai supranta ir praktiškai įgyvendina globojamų vaikų teisę reikšti nuomonę. Tyrime siekiama pažinti globėjų patirtis, reakcijas į vaiko ir suaugusiojo nuomonių nesutapimus bei subjektyvų savo gebėjimų vertinimą. Tokie klausimai yra susiję su kasdienėmis patirtimis, interpretacijomis ir globėjo bei vaiko tarpusavio sąveika priimant sprendimus, todėl jie negali būti pakankamai išsamiai atskleisti kiekybiniais tyrimais bei statistiniais matavimais.

Dėl šios priežasties yra pasirinktas kokybinis tyrimas, kuriame taikomas pusiau struktūruotas interviu, leidžiantis gilintis į globėjų patirtis, atskleisti požiūrių įvairovę ir suprasti, kaip vaiko teisė reikšti nuomonę įgyvendinama kasdieniame gyvenime.

Anot Žydžiūnaitės ir Sabaliausko (2017, p. 21), kokybiniai tyrimo metodai taikomi tuomet, kai tyrimo tema yra mažai ištyrinėta ir kai tyrime norima atskleisti patirtis, prasmes bei procesus. Tidikis (2003, p. 360) teigia, jog kokybiniame tyrime tyrėjas koncentruoja savo dėmesį į subjektą bei jo veiksmus, kasdienės patirtis ir sąveikas su kitais žmonėmis, išreikštas žodžiais, pasisakymais, pasakojimais apie savo gyvenimą. Pasak Ahmed (2025), kokybiniai tyrimai siekia suprasti žmogaus elgesį, išsamiai tyrinėjant jo gyvenimo patirtis.

Tyrimo imtis. Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas (2017, p. 60) pažymi, kad, atliekant kokybinį tyrimą, neretai yra taikomas netikimybinės imties metodas, pagal kurį yra atrenkami išsamiausiai tiriamą problemą atskleidžiantys atvejai. Šie autoriai nurodo, jog toks imties formavimo sprendimas įgalina atrinkti tuos atvejus, kurie geriausiai atspindi tam tikros grupės ypatumus bei suteikia vertingos informacijos apie tiriamą objektą, todėl imtis sudaroma atsižvelgiant į konkrečius parametrus (Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas, 2017, p. 61).

Tyrimui taikyta **tikslinė tyrimo dalyvių atranka**, pasirenkant tyrimo dalyvius pagal aiškius kriterijus: jie turi būti globėjai, artimi giminaičiai, teismo paskirti vaiko globėjais (rūpintojais) ir turėti bent šešių mėnesių patirtį globojant vaiką. Tyrimo pradžioje buvo planuojama į interviu kviesti tik močiutes, globojančias savo anūkus ar anūkes, siekiant analizuoti būtent šios globėjų grupės patirtis. Tokia tyrimo dalyvių atranka pasirinkta tikslingai, siekiant analizuoti specifinę globos formą ir jos kontekstą, susijusį su vaiko teise reikšti nuomonę. Tyrimo dalyvėmis pasirinktos globėjos, artimos

giminaitės, su vaiku turėjusios ankstesnę emocinę santykį, nes tai leidžia atskleisti, kaip giminystės santykiai persipina su kasdienėmis globos funkcijomis.

Tačiau vieno interviu metu močiutei stipriai susijaudinus ir negalint tęsti pokalbio, interviu buvo tęsiamas su kartu buvusiu seneliu, kuris taip pat turi globėjo statusą ir aktyviai dalyvauja anūkų globoje. Kadangi senelis atitiko tyrimo dalyviams keliamus atrankos kriterijus, jo patirtis taip pat buvo įtraukta į tyrimo analizę. Tyrimo duomenys, gauti šio interviu metu, savo turiniu reikšmingai neišsiskyrė, todėl neturėjo struktūrinės įtakos tyrimo rezultatams.

Tyrimo dalyvės – globėjos, artimos giminaitės, buvo kviečiamos dalyvauti tyrime, kreipiantis į globos koordinatorius. Globos koordinatoriai pagal pateiktus kriterijus susisiekdavo su tyrimo dalyvėmis ir pasiteiraudavo, ar globėjos sutinka dalyvauti tyrime. Tyrimo dalyvių kontaktiniai duomenys buvo perduodami tyrėjai tolesnei tyrimo eigai suderinti tik gavus jų savanorišką sutikimą dalyvauti tyrime.

Ahmed (2025) teigia, kad duomenų prisotinimas yra svarbus kokybinių tyrimų principas. Jis reiškia tokį tyrimo etapą, kai tolesnis duomenų rinkimas nebesuteikia naujų įžvalgų, temų ar kategorijų, susijusių su tyrimo klausimu. Autorius prisotinimą sieja su kokybinio tyrimo patikimumu ir išsamumu, nes ši sąvoka padeda pagrįsti, kada tyrimo reikšminys jau pakankamai atskleistas ir duomenų rinkimą galima nutraukti neprarandant reikšmingų įžvalgų (Ahmed, 2025).

Vadovaujantis šiuo principu, tyrimas buvo užbaigtas atlikus 10 interviu, kadangi tyrimo duomenys pradėjo kartotis ir pakako duomenų pagrindinėms globėjų patirčių ir požiūrių temoms atskleisti.

Tyrime dalyvavusių globėjų demografinės charakteristikos (žr. 2 lent.).

Globėjų statusas	Priskirtas kodas	Globėjų gimimo metai	Globojamų vaikų skaičius ir amžius
Globėja, artima giminaitė (močiutė)	G1	1960	1 vaikas – 10 metų
Globėja, artima giminaitė (močiutė)	G2	1939	1 vaikas – 15 metų
Globėja, artima giminaitė (močiutė)	G3	1949	1 vaikas – 17 metų
Globėja, artima giminaitė (močiutė)	G4	1961	1 vaikas – 13 metų
Globėja, artima giminaitė (močiutė)	G5	1949	1 vaikas – 10 metų
Globėja, artima giminaitė (močiutė)	G6	1960	1 vaikas – 15 metų
Globėja, artima giminaitė (močiutė)	G7	1948	2 vaikai – 11 ir 13 metų Nutrūkęs interviu.
Globėjas, artimas giminaitis (senelis)	G8	1949	2 vaikai – 11 ir 13 metų
Globėja, artima giminaitė (močiutė)	G9	1954	1 vaikas – 16 metų
Globėja, artima giminaitė (močiutė)	G10	1956	1 vaikas – 9 metai

2 lentelė. Tyrimo dalyvių demografinės charakteristikos

Papildomai pažymėtina, kad daugiau nei pusė tyrime dalyvavusių globėjų nebuvo baigę GIMK mokymų; vis dėlto ši aplinkybė buvo fiksuota tik kaip kontekstinė dalyvių charakteristika ir atskirai analizuota nebuvo.

Duomenų rinkimo instrumentas. Empiriniame tyrime duomenų rinkimo instrumentu pasirinktas interviu metodas. Interviu yra dažniausiai taikomas duomenų rinkimo metodas atliekant kokybinius socialinius tyrimus, kadangi jis gerai atliepia kokybinės metodologijos prielaidas, leidžia įsigilinti į tyrimo dalyvių perspektyvas, surinkti gausius duomenis, atskleidžiančius socialinio gyvenimo detales ir unikalius niuansus (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016, p. 7).

Duomenims rinkti buvo pasirinktas **pusiau struktūruotas interviu metodas**, leidžiantis lanksčiai, bet kryptingai gilintis į tyrimo dalyvių patirtis, motyvus ir nuostatas. Taikant pusiau struktūruotą interviu, iš anksto yra apsvaistomos pagrindinės interviu pokalbio temos, kurias reikia aptarti, ir svarbiausi kiekvienos temos klausimai (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016, p. 20).

Anot Gaižauskaitės ir Valavičienės (2016, p. 20), tokio klausimyno struktūra yra lanksti ir reaguoja į realaus interviu eigą. Atsižvelgiant į interviu eigą, gali keistis užduodamų klausimų tvarka, jų formuluotės, kilti papildomų klausimų ir pan.

Toks lankstus, tačiau kryptingas interviu metodas leidžia atskleisti globėjų supratimą apie vaikų teisę reikšti nuomonę, jų reakcijas į nuomonių nesutapimus bei tokių situacijų sprendimo būdus. Klausimynas buvo sudarytas remiantis penkiais teminiais blokais, atitinkančiais tyrimo probleminius klausimus, taip pat vaiko teisės reikšti nuomonę principais, įtvirtintais tarptautiniuose ir nacionaliniuose dokumentuose, taip pat teoriniais šaltiniais apie globos šeimų specifiką.

Teminiai blokai:

1. Vaiko teisės reikšti nuomonę samprata;
2. Praktinis teisės įgyvendinimas;
3. Nesutapimų valdymas;
4. Veiksniai, skatinantys arba ribojantys vaikų dalyvavimą;
5. Globėjų gebėjimų refleksija.

Visos pusiau struktūruoto interviu klausimų gairės pateikiamos priede (žr. priedą Nr. 1).

Šis metodas pasirinktas siekiant užfiksuoti dalyvių patirtis, požiūrį ir suvokimą apie vaiko teisės reikšti nuomonę įgyvendinimą jų globos praktikoje.

Tyrimo rezultatų aprašymas.

Tyrimas buvo atliekamas nuo 2025-11-19 iki 2026-02-12. Tyrimą savarankiškai atliko darbo autorė; tyrimas nebuvo finansuojamas iš išorinių šaltinių.

Tyrimo organizavimo eigos schema (žr. 3 lent.).

3 lent. Tyrimo organizavimo eiga

<i>Kokybinio tyrimo metodo pasirinkimas (pusiau struktūruotas interviu)</i>	2025.05.10 ↓
<i>Interviu klausimų gairių parengimas</i>	2025.09.12 – 2025.10.15 ↓
<i>Tyrimo dalyvių atranka(per globos centrų koordinatorius)</i>	2025.10.15 – 2026.02.10 ↓
<i>Savanoriškų sutikimų gavimas</i>	↓
<i>Interviu atlikimas (gyvai)</i>	2025.11.19 – 2026.02.12 ↓
<i>Duomenų įrašymas(diktofonu)</i>	2025.11.19 – 2026.02.12 ↓
<i>Interviu transkribavimas</i>	2025.11.20 – 2026.02.13 ↓
<i>Kokybinė turinio analizė</i>	2026.02.14 – 2026.03.23 ↓
<i>Kategorijų ir subkategorijų formavimas</i>	2026.02.16 – 2026.03.23 ↓
<i>Tyrimo rezultatų pateikimas</i>	2026.05.15

Atliekant tyrimą, buvo laikomasi šių etikos principų remiantis Gaižauskaite ir Valavičiene (2016, p. 60):

- 1) pripažinti ir gerbti asmens nepriklausomybę, jo laisvę dalyvauti arba atsisakyti dalyvauti tyrime;
- 2) suteikti (potencialiam) tyrimo dalyviui pakankamai informacijos apie tyrimą;
- 3) saugoti tyrimo dalyvio anonimiškumą, konfidencialumą ir privatumą;
- 4) rūpintis tyrimo dalyvių saugumu, apsaugoti nuo moralinės žalos arba kiek įmanoma jos vengti.

Prieš interviu pradžią visi tyrimo dalyviai buvo informuoti apie atliekamo tyrimo tikslą, eigą ir duomenų panaudojimą. Tyrimo dalyvių vardai pakeisti kodais (G1-G10). Asmeniniai duomenys magistro darbe nebuvo atskleisti. Interviu įrašai ir transkribuoti tekstai buvo saugomi tik tyrimo tikslams ir nebuvo prieinami tretiesiems asmenims.

Duomenų analizės metodas. Empirinių duomenų analizei buvo taikytas kokybinės turinio analizės metodas, leidžiantis sistemingai analizuoti globėjų patirtis, požiūrį ir prasmes, susijusias su vaiko teise reikšti nuomonę. Anot Lyhne ir kt. (2025), kokybinė turinio analizė socialiniuose moksluose dažnai naudojamas analizės metodas, kuris yra skirtas sistemingai apibūdinti, interpretuoti ir aiškinti temos ar tyrimo problemos reikšmę bei atsižvelgiant į kontekstą.

Šios analizės pagrindinis principas, anot Gaižauskaitės ir Valavičienės (2016, p. 318), yra kreipti dėmesį į tai, ką tyrimo dalyvis nori pasakyti, o ne ką tyrėjas nori išgirsti, t. y. laikytis tyrimo dalyvio perspektyvos.

Surinkti empirinio tyrimo duomenys buvo transkribuoti iš garso įrašų. Transkribuoti tekstai buvo skaitomi kelis kartus, siekiant kuo labiau įsigilinti į tyrimo dalyvių pasakojimus. Teksto analizės

metu buvo išskiriami prasminiai teksto vienetai (sakiniai, sakinio dalys), atskleidžiantys globėjų požiūrį, elgesį ir patirtis, susijusias su vaiko teise reikšti nuomonę.

Remiantis tyrimo dalyvių pasakojimais, buvo kuriami kodai, kurie atspindėjo dažniausiai pasikartojančias ar reikšmingas globėjų išsakytas mintis. Analizės eigoje panašaus turinio kodai buvo grupuojami į subkategorijas, o pastarosios jungiamos į platesnes kategorijas, atspindinčias tyrimo probleminius klausimus: globėjų supratimą apie vaikų teisę reikšti nuomonę, šios teisės praktinį taikymą, reakcijas į nuomonių nesutapimus, ribojančius ar skatinančius veiksnius bei globėjų savirefleksiją. Kodavimas buvo atliekamas rankiniu būdu, dirbant su tekstinėmis interviu transkripcijomis. Tuomet buvo atliekama rezultatų interpretacija, siejant rezultatus su teorija.

Analizės procesas buvo nuoseklus. Prie duomenų buvo grįžtama kelis kartus, tikslinant kodus, kategorijas ir subkategorijas.

Etikos principai. Atliekant empirinį tyrimą buvo laikomasi pagrindinių akademinės etikos principų, vadovaujantis Gaižauskaitės ir Valavičienės (2016, p. 60) pateiktomis tyrimo etikos rekomendacijomis bei Metodinių rekomendacijų dalyje „Akademinė etika“ nurodytais dokumentais. Tyrimo etika buvo užtikrinama visuose tyrimo etapuose – nuo tyrimo dalyvių atrankos iki rezultatų analizės, išvadų formulavimo ir rezultatų pateikimo.

Pirmasis etikos principas, kurio buvo laikomasi tyrimo pradžioje, buvo savanoriškas dalyvavimas ir teisė gauti visą reikiamą informaciją apie tyrimą, jo tikslą ir rezultatų panaudojimą. „Pagarba žmogaus laisvėms apima dvi būtinas sąlygas: pirma, tyrimo dalyviai privalo sutikti dalyvauti tyrime savanoriškai, be fizinės ar psichologinės prievartos; antra, jų sutikimas dalyvauti tyrime privalo būti pagrįstas atvira ir išsamia informacija“ (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016, p. 60).

Dar vienas etikos principas, kurio buvo laikomasi – anonimiškumo ir konfidencialumo. Pasak Gaižauskaitės ir Valavičienės (2016, p. 63), įsipareigojimas saugoti tyrimo dalyvio anonimiškumą reiškia šį asmenį identifikuojančios informacijos neatskleidimą. Šiame tyrime visi dalyviai buvo anonimizuoti priskiriant jiems kodus (G1-G10). Magistro darbe nėra pateikta informacijos, pagal kurią būtų galima identifikuoti tyrimo dalyvius.

Garso įrašai ir transkribuoti tekstai buvo saugomi tik tyrimo tikslams ir nebuvo prieinami tretiesiems asmenims. Analizuojant duomenis ir pateikiant tyrimo rezultatus buvo sąmoningai vengiama detalių, pagal kurias būtų galima identifikuoti tyrimo dalyvius.

Emocinio saugumo principas tyrimo metu taip pat buvo užtikrintas. „Reikia labai atidžiai pagalvoti, ar tyrimo klausimai nesukels itin skausmingų prisiminimų, tokių, apie kuriuos interviu dalyvis ne tik negalės kalbėti, bet ir juos prisiminti jam bus labai skaudu“ (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016, p. 66). Šiame tyrime buvo siekiama kurti saugią, pagarbią ir pasitikėjimu grįstą aplinką, kurioje

tyrimo dalyviai galėjo kalbėti savo tempu ir atskleisti tiek informacijos, kiek jiems buvo priimtina. Jei tam tikros temos kėlė diskomfortą, jos nebuvo toliau plėtojamos.

Tyrėjo atsakomybės ir pagarbos principas yra dar vienas principas, kurio laikėsi tyrėja. Tyrėja elgėsi pagarbiai, atsakingai ir sąžiningai tyrimo dalyvio atžvilgiu viso tyrimo proceso metu. Buvo vengiama vertinimo, pamokymų ar spaudimo.

Tyrėjos atsakomybė taip pat pasireiškė pripažįstant tyrimo ribotumus, interviu trukmės skirtumus ir tyrimo dalyvių atvirumo lygį, suprantant, jog tai yra nėra trūkumas, o kokybinio tyrimo dalis.

Tyrėjos santykis su tyrimo tema. Kokybiniame tyrime yra svarbu atskleisti tyrėjos santykį su tyrimo tema (Žydzūnaitė ir Sabaliauskas, 2017, p. 333), kadangi tyrėjos patirtys, požiūris ir vertybinės nuostatos gali daryti įtaką tyrimo eigai, duomenų rinkimui bei interpretacijai. Interesas tirti vaikų teisę reikšti savo nuomonę globėjų artimų giminaičių šeimose tyrėjai susiformavo profesinės veiklos ir akademinių studijų metu.

Tyrėja profesinėje veikloje dirba su šeimomis, globojančiomis vaikus, todėl yra susipažinusi su globos sistema ir jos specifika, globos procese kylančiais iššūkiais, taip pat vaikų teisių užtikrinimo aspektais. Ši patirtis padėjo formuluoti klausimus bei pasirinkti pusiau struktūruoto interviu metodą ir kurti tyrimo dalyviams suprantamas, jų patirtį atliepiančias interviu gaires. Taip pat profesinė patirtis galėjo lemti tam tikras išankstines nuostatas, lūkesčius ar prielaidas apie globėjų gebėjimus užtikrinti vaiko teisę išreikšti nuomonę bei jo dalyvavimą priimančiais sprendimais.

Siekiant sumažinti tyrėjos subjektyvumo poveikį tyrimo rezultatams, duomenų rinkimo ir analizės metu buvo laikomasi refleksyvumo principo. Kadangi tyrėja profesinėje veikloje dirba globos sistemoje ir turi bendravimo su globėjais patirties, buvo pripažįstama, kad gali būti išankstinių nuostatų apie globėjus ir globos procesą. Todėl tyrimo metu tyrėja sąmoningai siekė reflektuoti savo profesinės patirties galimą poveikį tyrimo procesui, atsiriboti nuo profesinio vaidmens, neužimti vertinančios ar ekspertinės pozicijos ir vengti patvirtinančių ar nukreipiančių klausimų. Buvo sudarytos sąlygos tyrimo dalyviams laisvai išsakyti savo patirtis ir požiūrį. Tyrimo duomenų analizės metu buvo remtasi tyrimo dalyvių pasakojimais, o kategorijos ir subkategorijos buvo formuojamos indukciniu būdu, remiantis empiriniais duomenimis, o ne iš anksto nustatytomis teorinėmis prielaidomis.

Tyrėjos profesinė ir asmeninė patirtis padėjo jautriau suprasti tyrimo dalyvių pasakojimuose atsiskleidusias situacijas. Kartu ši patirtis skatino atidžiai vertinti, ar išankstinės tyrėjos nuostatos nedaro įtakos duomenų aiškinimui. Todėl tyrimo metu buvo svarbu nuolat apmąstyti savo, kaip tyrėjos, vaidmenį, pagrįsti priimančius sprendimus ir atsakingai vertinti gautus rezultatus.

Ribotumai. Atliekant tyrimą išryškėjo keli ribotumai, susiję su tyrimo organizavimu ir kilę interviu metu. Dėl nepalankių oro sąlygų ir sudėtingesnio susisiekiimo buvo sunkiau suderinti interviu laiką su tyrimo dalyviais. Vienas interviu buvo itin trumpas, todėl kai kurios temos galėjo būti

atskleistos ne taip išsamiai. Vis dėlto tyrimo dalyvės atsakymai buvo koncentruoti ir aiškūs, todėl tyrimui reikšminga informacija buvo gauta.

Kitas tyrimo ribotumas buvo susijęs su interviu įrašymu. Kai kurios tyrimo dalyvės nerimavo dėl garso įrašo. Tai galėjo turėti įtakos jų atvirumui pokalbio metu. Siekiant sumažinti šią įtampą, dalyvėms buvo paaiškinta, kodėl interviu įrašomas, kaip bus saugomi jų duomenys ir užtikrinamas konfidencialumas ir anonimiškumas. Vis dėlto galima manyti, kad kai kuriais atvejais pats garso įrašymo faktas galėjo riboti dalyvių norą plačiau kalbėti apie jautrias patirtis.

Tyrimo ribotumas yra susijęs su tyrimo dalyvių sudėtimi – tyrime dalyvavo tik vienas vyriškos lyties globėjas (senelis), todėl globėjų vyrų (senelių, brolių) ir kitų artimų giminių (seserų) perspektyva buvo atskleista minimaliai. Tyrimo ribotumas susijęs ir su nedideliu tyrimo dalyvių skaičiumi, todėl gautų išvadų negalima tiesiogiai taikyti visiems artimų giminių globėjams. Be to, tyrime atskleista tik globėjų perspektyva, todėl pačių vaikų požiūris tiesiogiai nagrinėtas nebuvo. Atsižvelgiant į tyrimo temos jautrumą, galima daryti prielaidą, kad dalis atsakymų galėjo būti socialiai pageidaujami, ypač kalbant apie vaikų teisių užtikrinimą ir kasdienę auklėjimo praktiką.

Ateities tyrimuose būtų tikslinga plėsti tyrimo imtį, įtraukiant ne tik globėjas močiutes, bet ir kitus giminystės ryšiais susijusius asmenis. Tai leistų plačiau atskleisti vaiko teisės reikšti nuomonę įgyvendinimo galimybes skirtingose artimų giminių globos situacijose.

3.2. Tyrimo rezultatų analizė

Vaikai į globą patenka dėl sudėtingų biologinės šeimos aplinkybių, kai tėvai negali pasirūpinti savo vaikais. Tokiais atvejais globos funkcijas gali perimti tiek artimi giminiai, tiek su vaiku giminystės ryšiais nesusiję asmenys. Tačiau šiame tyrime analizuojama būtent giminių globa. Tai tokia situacija, kai globėjais tampa artimi vaiko giminiai, dažniausiai seneliai. Jie perima pagrindinę atsakomybę už vaiko priežiūrą, auklėjimą ir jo kasdienį gyvenimą.

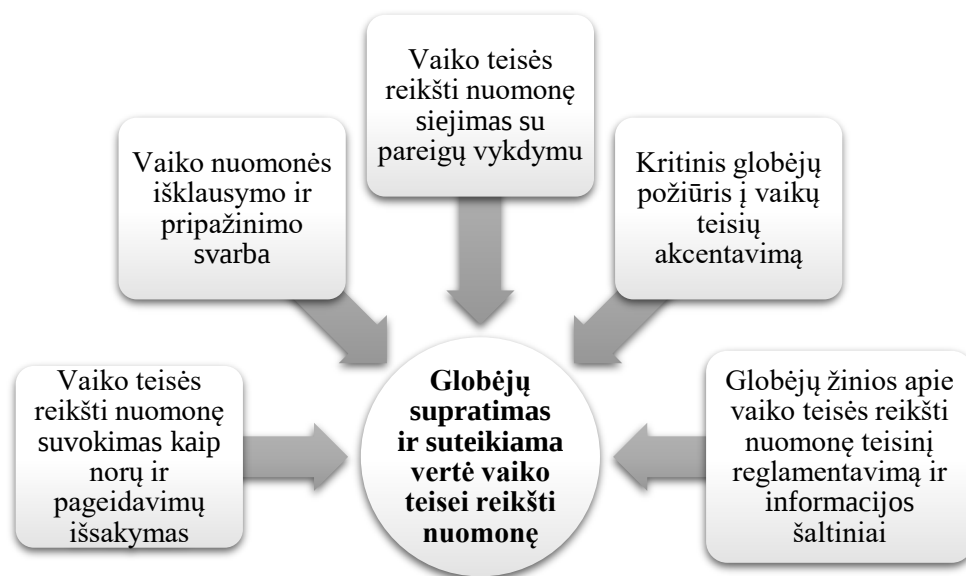
Ši situacija sukuria specifinį santykių kontekstą, kuriame susipina giminystės ryšiai, auklėjimo atsakomybė ir globos funkcijos. Todėl svarbu analizuoti, kaip tokioje globos situacijoje globėjai suvokia ir įgyvendina vaiko teisę reikšti nuomonę.

Analizuojant interviu duomenis, buvo išskirtos pagrindinės kategorijos ir subkategorijos (žr. priedą Nr. 2), atskleidžiančios globėjų patirtis ir požiūrį į vaiko teisės reikšti nuomonę įgyvendinimą globėjų šeimose.

3.2.1. Globėjų supratimas ir suteikiama vertė vaiko teisei reikšti nuomonę

Duomenų analizė parodė, kad globėjai, artimi giminiai, skirtingai supranta ir vertina vaiko teisę reikšti nuomonę. Analizuojant interviu duomenis, šioje kategorijoje buvo išskirtos penkios subkategorijos: vaiko teisės reikšti nuomonę suvokimas kaip norų ir pageidavimų išsakymas, vaiko nuomonės išklausymo ir pripažinimo svarba, vaiko teisės reikšti nuomonę siejimas su pareigų vykdymu,

kritinis globėjų požiūris į vaikų teisių akcentavimą bei globėjų žinios apie vaiko teisės reikšti nuomonę teisinį reglamentavimą ir informacijos šaltiniai (žr. 2 pav.).



2 pav. Globėjų supratimo ir suteikiamos vertės vaiko teisei reikšti nuomonę subkategorijos

Šios subkategorijos atskleidžia, kaip globėjai suvokia vaiko teisę reikšti nuomonę ir kokią vertę jai suteikia kasdienėje globos praktikoje.

Pirmoji išryškėjusi subkategorija – **vaiko teisės reikšti nuomonę suvokimas kaip norų ir pageidavimų išsakymas**. Tyrimo duomenys parodė, kad dalis globėjų vaiko teisę reikšti nuomonę suvokia kaip galimybę vaikui išsakyti savo norus ir pageidavimus kasdienėse situacijose. Tai atspindi tyrimo dalyvių pasisakymuose: „Atsižvelgiant į norus, į pageidavimus <...>” (G6), „<...> nuomonę turi pareikšti taip, kad taip turi būti, kaip aš noriu” (G5). Kita globėja teigia: „O vaikai sako, aš noriu taip” (G8). Tokie pasisakymai rodo, kad vaiko nuomonė dažnai suprantama kaip individualių norų, poreikių ar pasirinkimų išraiška. Tačiau toks suvokimas yra siauresnis nei teorijoje aptarta vaiko teisės reikšti nuomonę samprata, kuri apima ne tik norų išsakymą, bet ir aktyvų vaiko dalyvavimą sprendimų priėmimo procese.

Kita svarbi subkategorija – **vaiko nuomonės išklausymo ir pripažinimo svarba**. Dauguma globėjų pripažįsta, kad vaikas turi teisę turėti bei išsakyti savo nuomonę: „Taip. Turi turėti nuomonę” (G9). Taip pat pabrėžiama, kad vaikai šeimoje yra išklausomi: „Mes išklausysim, ką jis nori <...>” (G8), „Jo nuomonę, taip stengiamės išklausyti, visą laiką išklausom <...>” (G1). Tai rodo, kad globėjai vaiko nuomonės išklausymą laiko svarbia bendravimo su vaiku dalimi. Šie rezultatai atliepia teorinėje dalyje aptartą požiūrį, kad vaiko nuomonės išklausymas yra esminė vaikų dalyvavimo ir jų teisių įgyvendinimo sąlyga, nors vien išklausymas dar nereiškia realios įtakos sprendimams.

Trečioji išskirta subkategorija – **vaiko teisės reikšti nuomonę siejimas su pareigų vykdymu**. Gauti duomenys parodė, kad dalis globėjų vaiko teisę suvokia kaip susijusią su atsakomybe ir

pareigomis. Globėjų pasisakymuose atsiskleidžia, kad teisės neturėtų būti atsietos nuo pareigų: „<...> šiek tiek galiu paprieštarauti, ne visą laiką ta teisė yra pirmenybė <...> Yra ir pareigos. <...> jeigu tu atliksi savo pareigas, tai tu turėsi teisę“ (G1), „Turi vaikas žinoti ir pareigas iš tikrųjų, o ne tik savo teises“ (G6). Šie pasisakymai rodo, kad vaiko teisė reikšti nuomonę globėjų praktikoje nere-tai siejama su auklėjimo ir disciplinos principais, o jos įgyvendinimas gali būti suvokiamas kaip prik-lausomas nuo vaiko elgesio.

Ketvirtoji subkategorija – **kritinis globėjų požiūris į vaikų teisių akcentavimą**. Interviu metu dalis globėjų išreiškė kritišką požiūrį į vaikų teisių akcentavimą šiuolaikinėje visuomenėje: „Dabar tos teisės, tai man trupučiuką kaip ir keista. <...> viską varo pastaruoju metu į tas teises, vaikų teises“ (G6). Taip, globėjos požiūriu, akcentuojamas perteklinis dėmesys vaikų teisių sistemai. Kita globėja pažymi, kad vaikai pernelyg gerai žino savo teises: „<...> bet jie savo teisę žino, bet jiems truputį irgi per daug“, <...> „Nes jeigu kas, jie gi iškart, protingi labai dabar“ (G4). Kartais vaikų noras apginti ar įtvirtinti savo teises priimamas kaip manipuliacija: „Jie egoistai ar manipulia-toriai, kaip juos pavadinti, <...> jie skaito, kad aha mano teisė yra svarbiau negu mano pareigos“ (G1). Tokie pasisakymai atskleidžia, kad dalis globėjų vaikų teisių stiprėjimą sieja su auklėjimo iš-šūkais ir vaikų elgesio pokyčiais, todėl vaikų teisių diskursą vertina atsargiai ar kritiškai. Tai atliepia teorinėje dalyje aptartą įtampą tarp šiuolaikinio vaikų teisių diskurso ir auklėjimo nuostatų.

Penktoji subkategorija – **globėjų žinios apie vaiko teisės reikšti nuomonę teisinį reglamen-tavimą ir informacijos šaltiniai**. Analizė parodė, kad globėjai turi nevienodą žinių apie vaikų teisių teisinį reglamentavimą lygį. Kai kurie tyrimo dalyviai teigia turintys žinių: „<...> skaičiau šitas tai-sykles <...>“ (G1), „Žinau, kad taip ir turi būti“ (G2), kiti pripažįsta, kad jų žinios yra bendro pobū-džio ar fragmentiškos. Taip pat paaiškėjo, kad informacija dažniausiai gaunama iš įvairių šaltinių: „Visą informaciją aš renku iš interneto <...>“ (G5), „Ir per televizorių, ir kompiuterį mes žiūrėjom <...>“ (G8), taip pat iš asmeninės patirties: „<...> daug tų žinių jau esu pati sukaupusi <...>“ (G5), „Ir iš gyvenimo irgi“ (G8). Tai rodo, kad globėjų supratimas apie vaiko teises formuojasi ne tik iš sistemingo mokymo ar specialistų pagalbos, bet ir iš asmeninės patirties bei viešosios informacijos.

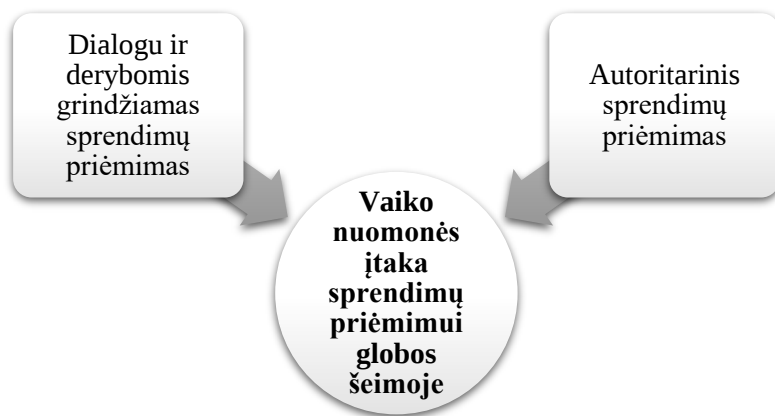
Apibendrinant galima teigti, kad globėjų supratimas apie vaiko teisę reikšti nuomonę yra ne-vienareikšmis ir glaudžiai susijęs su jų asmenine patirtimi, vertybinėmis nuostatomis bei auklėjimo praktikomis. Globėjų artimų giminaičių atsakymai atskleidžia ne tik vaiko teisės būti išklausytam pripažinimą, bet ir šios teisės įgyvendinimo ribas. Vaikui dažnai leidžiama pasakyti, ko jis nori ar kas jam nepatinka, tačiau tai dar nereiškia, kad jo nuomonė turi realią įtaką sprendimui. Kai kuriuose globėjų pasisakymuose vaiko galimybė reikšti nuomonę buvo siejama su jo tinkamu elgesiu, pareigu atlikimu ar atsakingumu. Tokiu atveju vaiko išklausymas tampa priklausomas nuo globėjo vertinimo. Kritiškas dalies globėjų požiūris į vaikų teises taip pat rodo, kad vaiko, kaip teisių turėtojo, samprata

ne visada lengvai dera su tradiciniu auklėjimu, kuriame svarbesni yra paklusnumas, kontrolė ir suaugusiojo autoritetas.

Be to, globėjų žinios apie vaiko teisę reikšti nuomonę yra fragmentiškos. Globėjų žinios apie vaikų teisę reikšti nuomonę formuojasi ne tik iš oficialių šaltinių, bet ir iš asmeninės patirties, aplinkinių žmonių ar kasdienių situacijų. Dėl to ši teisė praktikoje gali būti suprantama skirtingai ir taikoma nevienodai. Ji gali priklausyti nuo to, kaip kiekvienas globėjas pats supranta vaiko teisę reikšti nuomonę. Tai rodo, kad, siekiant stiprinti vaiko dalyvavimą priimant sprendimus, svarbus ne tik teisinis reglamentavimas, bet ir nuoseklus globėjų informavimas bei jų kompetencijų stiprinimas.

3.2.2. Vaiko nuomonės įtaka sprendimų priėmimui globos šeimoje

Analizuojant interviu duomenis apie tai, kaip vaiko nuomonė veikia sprendimų priėmimą globėjų šeimoje, buvo išskirtos dvi subkategorijos: dialogu ir derybomis grindžiamas sprendimų priėmimas bei autoritarinis sprendimų priėmimas. Subkategorijos atskleidžia, kaip globėjai priima sprendimus situacijose, kai išsiskiria jų ir vaiko nuomonės, bei kokią įtaką sprendimams gali turėti vaiko išsakytas požiūris (žr. 3 pav.).



3 pav. Vaiko nuomonės įtakos sprendimų priėmimui globos šeimoje subkategorijos

Pirmoji išryškėjusi subkategorija – **dialogu ir derybomis grindžiamas sprendimų priėmimas**. Tyrimo duomenys parodė, kad kai kuriose situacijose globėjai stengiasi sprendimus priimti kalbėdamiesi su vaiku, ieškodami kompromisų ar derindami skirtingas nuomones. Viena globėja teigia: „<...> tai derybos reiškia šituo metu viską išsiaiškinam, bet būna sunku“ (G1). Kitos globėjos pripažįsta, kad kartais nusileidžia vaiko nuomonei: „Nusileidžiu, kad jai, kas jai patinka“ (G10), „Žinoma, aš dažniau jai nusileidžiu“ (G9). Taip pat atsiskleidžia, kad sprendimų priėmimas gali būti grindžiamas abipusėmis diskusijomis ir nuomonių derinimu: „Būna, kad pakeičiu ir paprieštarauju, pasvars-tom ir pastoviu savo nuomonės“ (G2). Kai kuriais atvejais globėjai reflektuoja savo elgesį ir pripažįsta vaiko pozicijos svarbą: „Diskusijom, reiškia, jeigu ir neteisi, kartais ir aš būnu neteisi <...> pasistengsiu suprasti. Reikia nusileisti kartais, nors labai nesinori <...> gal aš ir turiu patylėti ge-riau“ (G5). Šie pasisakymai rodo, kad dalis globėjų ne tik įtraukia vaiką į sprendimų priėmimo

procesą, bet ir geba peržiūrėti savo poziciją. Tai atskleidžia labiau partnerišką santykį su vaiku, kuriame sprendimai priimami ne vien remiantis suaugusiojo autoritetu, bet ir atsižvelgiant į vaiko nuomonę.

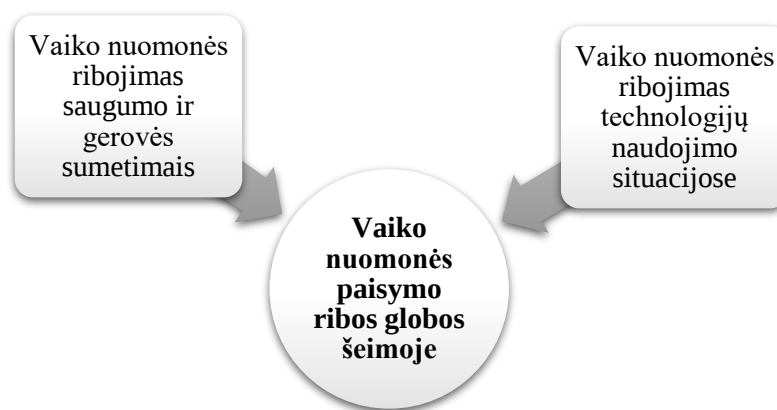
Kita išskirta subkategorija – **autoritarinis sprendimų priėmimas**. Tyrimo duomenys parodė, kad kai kuriose situacijose sprendimus globėjai priima savarankiškai, neatsižvelgdami į vaiko nuomonę, remdamiesi savo autoritetu ir nustatytomis taisyklėmis. Viena globėja pabrėžia aiškių taisyklių laikymąsi: „*Pas mūsų bus taip. Nori gyventi čia, prašau, taisyklės tokios kaip pas mus*”, „*Kol nebus padarytas šitas darbas <...>*” (G8). Tai rodo, kad sprendimai gali būti grindžiami sąlygomis ir reikalavimais, kuriuos vaikas turi įvykdyti. Kita globėja akcentuoja sprendimo galutinumą: „*Aš jai pasakiau: ne, ir viskas*” (G9). Kartais globėjai siekia pakeisti vaiko nuomonę ar įtikinti jį priimti suaugusiojo sprendimą: „*<...> jeigu jinai tik iš principo su manim ginčijasi, tai ką, <...>, sužino, kad aš tokiu ginču, kitaip sakant, rezultato nepakeisiu. Ir raginu, kad pakeisk savo mintis*” (G5). Tokie pasisakymai rodo, kad sprendimų priėmimas kai kuriose situacijose grindžiamas suaugusiojo autoritetu, o vaiko nuomonė gali būti neįtraukiama arba vertinama kaip antrinė.

Tyrimo duomenys atskleidžia, kad globėjų šeimose sprendimai gali būti priimami skirtingai. Vienais atvejais jie priimami kalbant su vaiku ir ieškant bendro sutarimo, kitais atvejais sprendimus labiau lemia globėjo autoritetas ir jo galutinė pozicija. Šie skirtumai leidžia manyti, kad vaiko nuomonės įtaka sprendimams nėra pastovi. Ji gali priklausyti nuo konkrečios situacijos, globėjo auklėjimo stiliaus ar vaiko elgesio. Tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad praktikoje vaikui dažnai sudaroma galimybė išsakyti savo nuomonę, tačiau ne visada užtikrinama, kad ši nuomonė turėtų realią įtaką sprendimui. Todėl globos šeimoje ne visuomet įgyvendinami visi teorinėje dalyje aptarti vaiko dalyvavimo modelio elementai.

Apibendrinant galima teigti, kad kasdienėse globos šeimos situacijose vaiko nuomonės reikšmė priklauso nuo globėjo požiūrio į savo ir vaiko vaidmenį priimant sprendimus. Kai kuriais atvejais sprendimai buvo priimami kalbant su vaiku, derantis ir ieškant abiem pusėms priimtino sprendimo. Vis dėlto tokia praktika ne visada reiškė lygiavertį vaiko dalyvavimą. Dažniausiai galutinė sprendimo priėmimo galia išliko globėjui, artimam giminei. Kitais atvejais labiau išryškėjo autoritarinis sprendimų priėmimas. Tokiose situacijose vaiko nuomonė buvo laikoma mažiau svarbia arba pritaikoma prie suaugusiojo požiūrio. Tai leidžia daryti prielaidą, kad vaiko teisė reikšti nuomonę praktikoje ne visada gyvendinama nuosekliai. Ji labiau priklauso nuo konkrečios situacijos, globėjo požiūrio ir jo vertybių. Nors vaiko nuomonė dažnai išklausoma, jos reali įtaka sprendimams gali būti ribota. Tai ypač matoma tada, kai pirmenybė teikiama suaugusiojo autoritetui ar nustatytoms taisyklėms.

3.2.3. Vaiko nuomonės paisymo ribos globos šeimoje

Duomenų analizė atskleidė, kad nors globėjai pripažįsta vaiko teisę reikšti nuomonę, praktikoje ši teisė nėra absoliuti. Globėjai įvardija situacijas, kuriose vaiko nuomonė gali būti ribojama, argumentuodami tai vaiko saugumu, gerove ar auklėjimo tikslais. Analizuojant interviu duomenis, šioje kategorijoje buvo išskirtos dvi subkategorijos: vaiko nuomonės ribojimas saugumo ir gerovės sumetimais bei vaiko nuomonės ribojimas technologijų naudojimo situacijose (žr. 4 pav.).



4 pav. Vaiko nuomonės paisymo ribų globos šeimoje subkategorijos

Pirmoji išryškėjusi subkategorija – **vaiko nuomonės ribojimas saugumo ir gerovės sumetimais**. Tyrimo duomenys parodė, kad globėjai neretai riboja vaiko nuomonę tais atvejais, kai mano, jog vaiko sprendimas gali būti žalingas jo gerovei ar saugumui. Tokiose situacijose globėjai linkę priimti sprendimą patys, remdamiesi savo patirtimi ir atsakomybe už vaiką. Viena globėja pažymi, kad vaiko nuomonė ne visada laikoma pagrįsta: „Jeigu ji neprasminga, jo nuomonė, ir ko jis tuo siekia, kokio tikslo, ir tada savo nuomonę griežtą pasakau” (G2). Saugumo argumentai išryškėja ir situacijose, susijusiose su vaiko kasdieniu elgesiu bei aplinka: „Mes gyvenam prie upės. Tai pastoviai kitą kartą maudytis, tai aš jau ne...” <...> „Nes jisai ir tas ausines užsideda, ir per gatvę eina, tai jau čia man labai... Aš ir pergyvenu visą laiką <...>” (G4).

Taip pat globėjai riboja vaiko savarankiškumą, siekdami jį apsaugoti: „Saugumas, jeigu ji nori eiti viena, tai niekada aš jai neleidžiu” (G5), „Aš jai pasakiau: ne, ir viskas. <...> Dar betrūktų, kad tau kas nutiktų. Aš visą laiką skambinu: kur tu, kur tu?” (G9). Panaši situacija atsiskleidžia ir kitos globėjos pasisakyme: „Neleidžiam, nes porą čia gatvių pereiti ir viskas ne, pačią neleidžiam. Dar kitais metais irgi vežiosim, jau gal nuo penktos klasės ir bandysim jau” (G10).

Tyrimo duomenys taip pat rodo, kad vaiko nuomonės paisymas gali priklausyti nuo sprendimo pobūdžio: <...> jeigu neliečia jų, tos gyvenamos aplinkos ir jų kambarėlių, tai mes neklausiam” (G5). Tai atskleidžia, kad vaiko nuomonė dažniau vertinama mažiau reikšmingose situacijose, o priimant svarbesnius sprendimus, galutinį sprendimą priima globėjas. Šie pasisakymai rodo, kad globėjai vaiko nuomonės ribojimą dažniausiai grindžia atsakomybe už vaiko saugumą ir gerovę. Vadinasi,

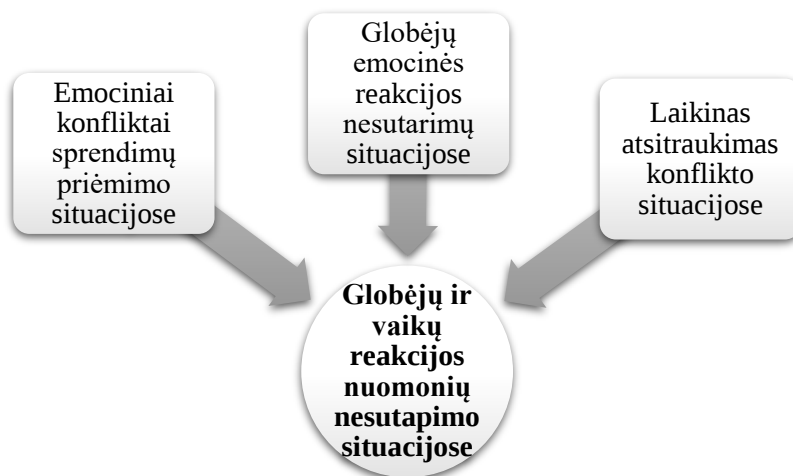
praktikoje vaiko teisė būti išklausytam derinama su globėjo atsakomybe priimti sprendimą, kuris, jo manymu, geriausiai atitinka vaiko interesus.

Dar viena subkategorija – **vaiko nuomonės ribojimas technologijų naudojimo situacijose**. Globėjai akcentuoja, kad šiuolaikinės technologijos kelia papildomų problemų ir iššūkių vaikų auklėjime, todėl šioje srityje jie dažnai nustato aiškias ribas ir taisykles. Viena globėja teigia: „<...> tikrai tai yra jam blogai ir žinau, kad jisai nesusikaups <...>” (G1), atskleidama susirūpinimą dėl technologijų poveikio vaiko dėmesiui ir gebėjimui susikaupti. Kiti globėjai taip pat pabrėžia ribojimo būtinybę: „Internetas gadina vaikus” (G2), „Dar būna su kompiuteriu tenai irgi, su žaidimais, jeigu jau ten būna irgi, kad draudžiu” (G4), „Dažniausiai tai visi gi telefonais, bet mes telefoną ribojam reiškia” (G5). Kai kurie globėjai šias nuostatas grindžia savo gyvenimo patirtimi: „Aš sakau, kaip aš galvoju sau, kaip tada pas mane buvo, pas mane visai kitoks gyvenimas buvo. Nebuvo, nei technikos nebuvo. Dabar truputį kitaip” (G9). Šie pasisakymai rodo, kad technologijų naudojimo srityje globėjai ribotai atsižvelgia į vaiko nuomonę tuomet, kai technologijos vertinamos kaip žalingos vaiko gerovei. Dėl stipraus vaiko įsitraukimo į technologijas globėjai linkę sprendimus priimti savarankiškai, neįtraukdami vaiko į jų svarstymą ir taikydami ribojimus kaip kontrolės priemonę.

Globėjų pasisakymai atskleidžia, kad vaiko teisė reikšti nuomonę dažniau pripažįstama kasdienėse situacijose, kai sprendimas nėra laikomas rizikingu vaiko saugumui ar elgesiui. Tokiais atvejais vaikui dažniau leidžiama pasakyti, ko jis nori ar ką galvoja. Tačiau svarbesnėse situacijose, kurias globėjai sieja su vaiko gerove ar saugumu, galutinį sprendimą dažniausiai priima suaugusysis. Tai ypač matyti kalbant apie technologijų naudojimą. Telefonas, internetas ar kompiuteriniai žaidimai globėjų pasakojimuose dažnai siejami su galima žala vaikui, dėmesio stoka ar netinkamu elgesiu. Todėl tokiose situacijose vaiko nuomonė gali būti išklausoma, tačiau ji ne visada turi įtakos galutiniam sprendimui. Tai rodo, kad vaiko teisės reikšti nuomonę įgyvendinimas globos šeimoje priklauso ne tik nuo globėjų žinių apie vaiko teises, bet ir nuo jų auklėjimo nuostatų, kontrolės supratimo bei atsakomybės už vaiko gerovę suvokimo.

3.2.4. Globėjų ir vaikų reakcijos nuomonių nesutapimo situacijose

Duomenų analizė atskleidė, kad globėjų ir vaikų nuomonių nesutapimo situacijos globos šeimose yra neišvengiama kasdienio bendravimo dalis. Tokiose situacijose išryškėja tiek vaikų, tiek globėjų emocinės reakcijos, konfliktų valdymo būdai bei bendravimo strategijos. Analizuojant interviu, buvo išskirtos trys subkategorijos: emociniai konfliktai sprendimų priėmimo situacijose, globėjų emocinės reakcijos nesutarimų situacijose ir laikinas atsitraukimas konflikto situacijose (žr. 5 pav.).



5 pav. Globėjų ir vaikų reakcijų nuomonių nesutapimo situacijose subkategorijos

Pirmoji išryškėjusi subkategorija – **emociniai konfliktai sprendimų priėmimo situacijose**.

Tyrimo duomenys parodė, kad nuomonių nesutapimo situacijose dažnai kyla emocinių konfliktų. Vaikai tokiose situacijose linkę ginčytis, reikšti nepasitenkinimą ar pyktį, ypač tuomet, kai jų norai nėra patenkinami. Viena globėja pasakoja: „<...> su mumis tai jinai, kad mėgsta pasiginčyti dėl kažko tai” (G5). Kiti globėjai pastebi, kad vaikai stipriai reaguoja į jiems nepalankius sprendimus: „<...> jisai labai supyksta, apsidvėjoja” (G1), „<...> aišku, dėl ko supyksta, kad negauna, ko jisai nori. Tai būna, kad supyksta <...>” (G5). Taip pat atsiskleidžia situacijos, kai vaiko emocinė reakcija tampa itin intensyvi: „Nes kai yra labai įaudrinta, jeigu toks pyktis, užėina tokią didelę banga, tai nugalėti aš jos, pavyzdžiui, žodžiais ar kaip kitaip, aš nesiruošiu ir nedarau to” (G5).

Kai kuriais atvejais vaiko emocinės reakcijos gali būti itin stiprios ir susijusios su gilesniais išgyvenimais ar santykių įtampa. Viena globėja pateikia pavyzdį, kai vaikas konflikto metu sako: „<...> geriau aš būčiau vaikų namuose ar pas kitą šeimą, atsibodo į tave žiūrėti, atsibodo tave matyti, tu viską draudi” (G1). Tokie pasisakymai atskleidžia stiprius vaiko išgyvenimus ir vidinę įtampą.

Tyrimo duomenys taip pat rodo, kad konfliktinėse situacijose gali pasireikšti emocinio spaudimo ar manipuliacijos elementai. Viena globėja teigia: „<...> tu manęs niekur neleidi, tu manęs nemyli <...> tada manipuliuoja manim <...> aš nusileidžiu <...> sako, negalima nusileisti, nes tada manipuliuoja” (G4). Tai atskleidžia, kad vaikai gali naudoti emocinius argumentus siekdami paveikti globėjo sprendimus, o globėjai patiria vidinę įtampą tarp nuoseklių ribų laikymosi ir noro nusileisti.

Taip pat konfliktai gali pasireikšti kaip kasdienis vaiko pasipriešinimas ar nenoras vykdyti globėjo nurodymų: „<...> nenoriu, nedarysiu, viskas <...> papyksti ir viskas” (G4). Šis pasisakymas rodo, kai kurie konfliktai sprendžiami paviršutiniškai, be gilesnio problemos aptarimo, o tai gali riboti konstruktyvų sprendimų priėmimą.

Antroji išskirta subkategorija – **globėjų emocinės reakcijos nesutarimų situacijose**. Analizuojant interviu duomenis, paaiškėjo, kad nuomonių nesutapimo situacijose emocines reakcijas

patiria ne tik vaikai, bet ir globėjai. Globėjai pripažįsta, kad tokiose situacijose patys patiria įvairias emocijas, tokias kaip pyktį, nusivylimą ar vidinę įtampą. Viena globėja teigia: „*Nu pykstu, pykstu <...>. <...> balsą pakeliu viskas na, o ką daryti*” (G1). Kita globėja taip pat pažymi: „*Jis prieštarauja, aš pykstu*” (G2). Tai rodo, kad konfliktai gali sukelti stiprias emocines reakcijas ir globėjams.

Kai kurie globėjai konflikto metu pasirenka nutraukti bendravimą: „*<...> aš tada nešneku su juo*” (G8), „*Aš ramiai, bet paskui žinokit, kad nešneku*” (G4). Taip pat pasitaiko situacijų, kai globėjai stengiasi emocijas sulaikyti savyje ir jų neparodyti: „*Supykstu savyje, bet nutyliu <...>*”. „*Nu, užburbu, užburbu <...>*” (G6).

Taip pat atsiskleidžia globėjo emocinė reakcija į vaiko nepaklusimą, o ši reakcija įgauna abipusio priešinimosi pobūdį: „*Man <...> verda, kad kodėl jis neklauso. Tu manęs neklausai, kodėl aš tavęs turiu klausyti. Aš visą laiką taip sakau. Tu manęs negirdi ir aš tavęs negirdžiu*” (G4). Šis pasisakymas rodo, kad konfliktinėse situacijose formuojasi „tu man – aš tau” principu grindžiama sąveika, kai globėjas, patirdamas pyktį dėl vaiko nepaklusnumo, pats atsitraukia nuo bendradarbiavimo ir taip išreiškia nepasitenkinimą vaiko elgesiu.

Kai kurie globėjai pažymi, kad laukui bėgant išmoko geriau valdyti savo emocijas: „*Anksčiau gal ir pakeldavau balsą, dabar labiau susilaikau*” (G9). Šie pasisakymai rodo, kad globėjai patiria emocinę įtampą konfliktinėse situacijose, tačiau kartu ieško būdų, kaip savo reakcijas kontroliuoti.

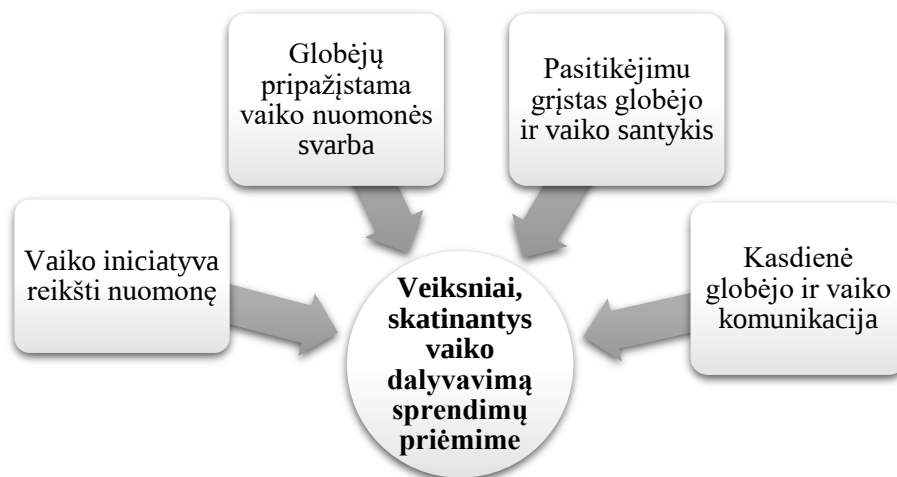
Trečioji subkategorija – **laikinas atsitraukimas konflikto situacijose**. Tyrimo duomenys parodė, kad tiek globėjai, tiek vaikai kartais pasirenka laikiną emocinę distanciją ar atsitraukimą nuo įtemptos situacijos kaip būdą konfliktui suvaldyti. Viena globėja teigia: „*Sakau, pagalvojam, apsisprendžiam ir tas sprendimas paskui ateina, kada ramiai, kada išlauki, kada jisai truputį atvėsta <...>*” (G1). Kita globėja pasakoja, kad konfliktinėse situacijose bando atidėti sprendimą ir suteikti laiko apmąstymui: „*Bandom ieškoti tokių būdų, reiškia, diskusijų ir grynai užgesinimo to pykčio būdų. <...> aš sakau, aš pagalvosiu ir tu pagalvok*” (G5). Tai rodo, kad kai kuriais atvejais globėjai taiko sąmoningą strategiją, leidžiančią emocijoms nusiūgti ir tik tuomet grįžti prie sprendimo priėmimo. Tokia strategija gali sumažinti emocinę įtampą ir sudaryti palankesnes sąlygas konstruktyviam dialogui.

Globėjų ir vaikų nuomonių nesutapimas globos šeimoje dažnai neapsiribojo vien skirtingų pozicijų išsakymu – tokios situacijos buvo lydimos emocinės įtampos ir konfliktų. Vaikai į nesutarimus kartais reaguodavo pykčiu, nepasitenkinimu ar pasipriešinimu, o globėjai taip pat išgyvendavo įvairias emocijas – nuo susierzinimo iki vidinės įtampos. Vis dėlto kai kurių globėjų artimų giminaičių pasakojimuose matyti pastangos ne gilinti konfliktą, o jį pristabdyti: jie rinkosi laikinai atsitraukti, palaukti, kol emocijos nurims, ir tik vėliau grįžti prie pokalbio su vaiku. Šie duomenys leidžia teigti,

kad vaiko teisės reikšti nuomonę įgyvendinimas globos šeimoje yra glaudžiai susijęs su kasdienėmis santykių praktikomis, emociniu klimatu ir konfliktų valdymo būdais.

3.2.5. Veiksniai, skatinantys vaiko dalyvavimą sprendimų priėmimo

Tyrimo duomenų analizė parodė, kad vaiko dalyvavimą priimant sprendimus globos šeimoje skatina įvairūs veiksniai, susiję tiek su paties vaiko aktyvumu, tiek su globėjo požiūriu ir tarpusavio santykių kokybe. Analizuojant interviu duomenis, buvo išskirtos keturios pagrindinės subkategorijos: vaiko iniciatyva reikšti nuomonę, globėjų pripažįstama vaiko nuomonės svarba, pasitikėjimu grįstas globėjo ir vaiko santykis, kasdienė globėjo ir vaiko komunikacija (žr. 6 pav.).



6 pav. Veiksniai, skatinančių vaiko dalyvavimą sprendimų priėmimo, subkategorijos

Pirmoji išryškėjusi subkategorija – **vaiko iniciatyva reikšti nuomonę**. Tyrimo duomenys atskleidė, kad vienas iš svarbių veiksnių, skatinančių vaiko dalyvavimą priimant sprendimus, yra paties vaiko aktyvumas ir noras būti išklausytam. Kai kurie globėjai pabrėžia, kad vaikai patys siekia išsakyti savo nuomonę ir aktyviai dalyvauja įvairiose diskusijose. Viena globėja teigia: „<...> *mano vaikas yra jisai už teisybę ir jisai nori visą laiką būti išklausytas iki galo*” (G1). Taip pat pažymima, kad vaikai patys reikalauja būti išklausomi: „<...> *bet, kad jį išklausyti jisai visą laiką reikalauja*” (G1). Kita globėja akcentuoja vaiko drąsą reikšti savo nuomonę: „*Nebijo. Oi ne, čia... Prišnekės*” (G8). Šie pasisakymai rodo, kad vaiko aktyvumas ir iniciatyva gali būti svarbūs veiksniai, skatinantis jo dalyvavimą sprendimų priėmimo procese. Tai leidžia daryti prielaidą, kad vaiko dalyvavimas nėra vien tik suaugusiųjų suteikiama galimybė, bet ir paties vaiko iniciatyvos rezultatas.

Antroji išskirta subkategorija – **globėjų pripažįstama vaiko nuomonės svarba**. Tyrimo duomenys parodė, kad dalis globėjų pripažįsta vaiko nuomonės svarbą sprendimų priėmimo procese. Globėjai tai išreiškia gana aiškiai: „*Na, jiems svarbu, taip*” (G3), „*Būtinai, būtinai žinoma*” (G5), „*Būtinai, būtinai <...>*” (G6), „*Be abejo*” (G8). Viena globėja taip pat pabrėžia, kad vaikas turi teisę išsakyti savo mintis: „*Tai vaikas turi pasakyti, aišku, ką galvoja*” (G10). Šie pasisakymai rodo, kad globėjų požiūris į vaiko nuomonę kaip svarbią sprendimų priėmimo dalį gali sudaryti sąlygas vaikui

aktyviau dalyvauti šeimos sprendimuose. Tačiau kartu kyla klausimas, ar globėjų pripažįstama vaiko nuomonės svarba visada reiškia realias galimybes vaikui ją reikšti, ar šis pripažinimas išlieka labiau deklaratyvaus pobūdžio.

Trečioji išryškėjusi subkategorija – **pasitikėjimu grįstas globėjo ir vaiko santykis**. Tyrimo duomenys parodė, kad vaikai dažniau reiškia savo nuomonę tuomet, kai tarp vaiko ir globėjo yra susiformavęs pasitikėjimo ryšys. Viena globėja teigia: „*Pasidalina su močiute, nes žino, kad niekam nepasakys*” (G4). Kita globėja pabrėžia santykio svarbą: „*Man atrodo tik kokio lygio santykiai yra. Ar pasitiki vaikas tavim, ar nepasitiki. <...> ar tu neperduosi kažkam. <...> Svarbu ryšis. Kokio lygio ryšis tas yra*” (G5). Šie pasisakymai rodo, kad vaikui lengviau reikšti savo nuomonę tada, kai jis jaučiasi saugus ir pasitiki globėju. Todėl vaiko dalyvavimas priimant sprendimus priklauso ne tik nuo suteiktos galimybės kalbėti, bet ir nuo tarpusavio santykio bei vaiko saugumo jausmo.

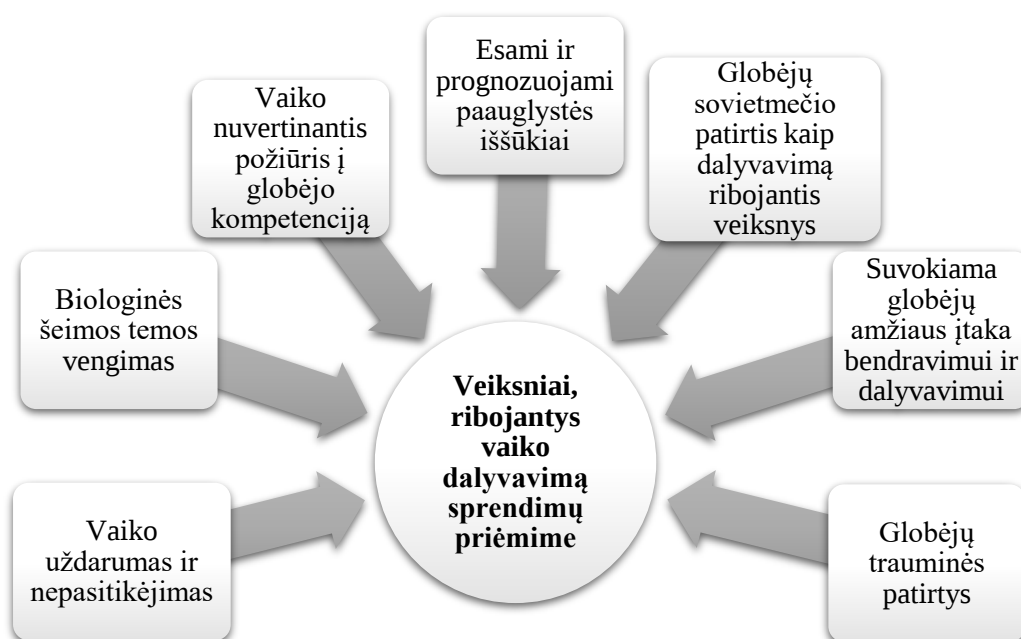
Ketvirtoji subkategorija – **kasdienė globėjo ir vaiko komunikacija**. Tyrimo duomenys parodė, kad nuolatinis bendravimas ir pokalbiai apie kasdienes situacijas sudaro sąlygas vaikui išsakyti savo mintis ir būti išklausytam. Viena globėja teigia: „*Praktiškai kiekvieną dieną apie tai kalbam <...> yra tam tikri apribojimai ir paaiškinimai kodėl*” (G1). Kiti globėjai taip pat pabrėžia kasdienio bendravimo svarbą: „*Kai ateina iš mokyklos, kas mokykloj dedasi papasakoja visą laiką*” (G10), „*Šnekam pastoviai ir apie pramogas, ir apie mokytojus paklausiu*” (G4). Tokie pokalbiai padeda kurti atvirą bendravimo atmosferą, kurioje vaikas gali jaustis saugiai reikšdamas savo nuomonę.

Iš tyrimo duomenų matyti, kad vaiko dalyvavimas sprendimuose nepriklauso vien nuo to, ar pats vaikas nori kalbėti. Svarbu ir tai, ar globėjas sudaro sąlygas vaikui pasisakyti, ar išklauso jo argumentus ir ar yra pasirengęs į juos atsižvelgti. Kai tarp vaiko ir globėjo buvo pasitikėjimas bei nuolatinis bendravimas, vaikas drąsiau išsakydavo savo nuomonę, tačiau tais atvejais, kai globėjas vaiko nuomonę laikė tik papildoma informacija, o ne argumentu, galinčiu pakeisti sprendimą, vaiko dalyvavimas liko ribotas. Tai leidžia teigti, kad vaiko dalyvavimas globos šeimoje yra ne tik teisiškai įtvirtinta teisė, bet ir santykio bei bendravimo rezultatas. Šie veiksniai atitinka teorinėje dalyje aptartą požiūrį, kad vaiko dalyvavimą skatina ne tik jo noras kalbėti, bet ir suaugusiojo kuriama erdvė, pasirengimas išgirsti bei pasitikėjimu grindžiami santykiai.

3.2.6. Veiksniai, ribojantys vaiko dalyvavimą sprendimų priėmimo

Duomenų analizė atskleidė, kad vaiko dalyvavimą priimant sprendimus globos šeimoje gali riboti įvairūs veiksniai, susiję tiek su paties vaiko asmeninėmis savybėmis ir patirtimis, tiek su globėjų gyvenimo patirtimi, amžiumi ar santykių dinamika. Analizuojant interviu duomenis, buvo išskirtos septynios subkategorijos: vaiko uždumas ir nepasitikėjimas, biologinės šeimos temos vengimas, vaiko nuvertinantis požiūris į globėjo kompetenciją, esami ir prognozuojami paauglystės iššūkiai,

globėjų sovietmečio patirtis kaip dalyvavimą ribojantis veiksnys, suvokiama globėjų amžiaus įtaka bendravimui ir dalyvavimui bei globėjų trauminės patirtys (žr. 7 pav.).



7 pav. Veiksnių, ribojančių vaiko dalyvavimą sprendimų priėmimą, subkategorijos

Pirmoji išryškėjusi subkategorija – **vaiko uždarumas ir nepasitikėjimas**. Tyrimo duomenys parodė, kad kai kurie vaikai nėra linkę atvirai kalbėti apie savo mintis ar jausmus. Viena globėja teigia: „Jaučiu daug ką ir nutyli” (G2), o kita pažymi: „Todėl, kad jis yra daugiau uždaras” (G4). Kai kurie globėjai pastebi, kad vaikams augant jų vidinis pasaulis tampa uždaresnis: „<...> kai buvo mažiukas, mergaitė maža, tai buvo lengviau truputį. Savo paslaptys jau turi” (G8). Svarbu pažymėti, kad šis uždarumas gali būti susijęs ne tik su vaiko asmeninėmis savybėmis, bet ir su santykio kokybe. Viena globėja svarsto: „Gal bijo, kad papasakosiu kitiems. Aš kartais pasidalinu su seserimi, su pažįstama telefonu” (G9). Tai rodo, kad pasitikėjimo stoka gali riboti vaiko atvirumą ir jo dalyvavimą sprendimų priėmimo procese.

Antroji išryškėjusi subkategorija – **biologinės šeimos temos vengimas**. Tyrimo duomenys parodė, kad kai kuriems vaikams biologinės šeimos tema yra jautri ir emociškai sudėtinga, todėl jie vengia apie ją kalbėti. Viena globėja pasakoja: „O, ką su ja kalbėti? Aš neturiu, ką su ja kalbėti. Ką jinai norėjo, tą jinai ir turi” (G3). Kita globėja pateikia vaiko reakciją į šią temą: „<...> kas dar skaudu yra, kodėl pas kitus vaikus yra tėtis ar mama, o paskutiniu metu jisai net pasakė, tu man daugiau apie juos nieko nesakyk” (G1). Tokie pasisakymai rodo, kad neišspręstos ar skaudžios patirtys gali paveikti vaiko emocinę savijautą ir riboti jo norą kalbėti apie klausimus, susijusius su jo tapatybe ar emociniais išgyvenimais.

Trečioji subkategorija – **vaiko nuvertinantis požiūris į globėjo kompetenciją**. Tyrimo duomenys atskleidė, kad kartais vaikai abejoja globėjų gebėjimu suprasti jų patiriamas situacijas ar problemas. Viena globėja teigia: „*Jis skaito, kad man čia neturi būti aktualu*” (G2), taip pat pasitaiko tiesioginio nuvertinimo: „*<...> močiute, tu nesuprasi ir tau šito nereikia*” (G2), „*<...> močiute, tu nieko nežinai*” (G2). Kiti globėjai taip pat susiduria su panašiomis situacijomis: „*<...> ai, tu nesupranti, tarkim kažko, arba kad aš kažką ne taip pasakiau*” (G9). Tokie pasisakymai rodo, kad kartų skirtumai ir skirtingos patirtys gali silpninti globėjo autoritetą ir mažinti vaiko norą įsitraukti į bendrą sprendimų priėmimą.

Ketvirtoji išryškėjusi subkategorija – **paauglystės laikotarpio iššūkiai**. Globėjai pastebi, kad vaikams augant ir pereinant į paauglystę, bendravimas tampa sudėtingesnis. Viena globėja pažymi: „*<...> būna tokių išsišokimų, pykčio tokio, supyksta tokia kažkaip*” (G5). Kita globėja taip pat akcentuoja paauglystės įtaką: „*<...> jau toks pereinamasis amžius <...> sunku su ja bendrauti*” (G9). Taip pat išreiškiamas susirūpinimas dėl ateities: „*<...> dabar po 10 metų tuoj bus kaip dar toliau, tai dar sunkiau gali būti aišku tas bendravimas*” (G1). Šie pasisakymai rodo, kad paauglystė gali didinti konfliktų tikimybę ir mažinti konstruktyvų dialogą.

Penktoji išryškėjusi subkategorija – **globėjų sovietmečio patirtis kaip dalyvavimą ribojantis veiksnys**. Tyrimo duomenys taip pat atskleidė, kad globėjų sovietmečio patirtis gali turėti įtakos jų požiūriui į vaiko dalyvavimą. Viena globėja teigia: „*Aš, kai turiu patirtį, tą tarybinę, tai man gal sunkiau aišku*” (G1). Kita globėja taip pat pažymi kartų skirtumą: „*Mes gyvenome kitu laiku. Ir kartais prisimeni, sakai: mes tada taip gyvenome, o dabar viskas kitaip. Jūs dabar kitaip gyvenate. Aš ne visada jai tai sakau, bet kartais pasakau*” (G9). Tai leidžia teigti, kad skirtingos socialinės patirtys gali formuoti globėjų požiūrį į vaiko teisę reikšti nuomonę ir vaiko dalyvavimo ribas.

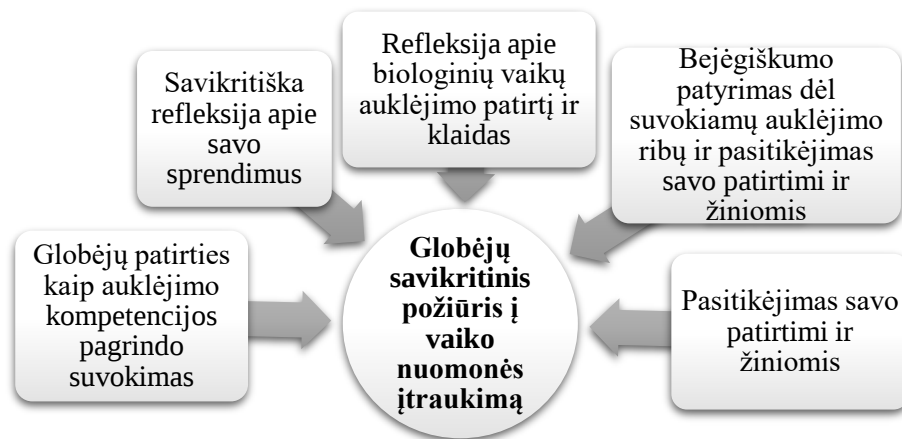
Šeštoji subkategorija – **suvokiama globėjų amžiaus įtaka bendravimui ir dalyvavimui**. Kai kurie globėjai pastebi, kad didelis amžiaus skirtumas tarp jų ir vaiko gali apsunkinti bendravimą. Viena globėja teigia: „*<...> vis tiek tas amžiaus skirtumas, amžius didesnis, sunkiau truputį priimti*” (G1). Kita globėja pažymi: „*Vienu žodžiu vis vien norisi, kad mama būtų gal jaunesnė. <...> Tarp mūsų ir skirtumas labai didelis, pusė amžiaus*” (G6). Kai kurie globėjai patys pripažįsta, kad jų amžius gali turėti įtakos santykiams su vaiku: „*Sunkiai žinokit, kaip amžius mano jau vis tiek turbūt man trukdo, gal jaunimas daugiau gali*” (G1), „*Be abejo. Be abejo ir neigiamą. Sakyčiau vaiko atžvilgiu*” (G2). Tai rodo, kad amžiaus skirtumas gali turėti įtakos bendravimo kokybei ir vaiko įsitraukimui į sprendimų priėmimo procesą. Šie duomenys leidžia geriau suprasti, kad didelis amžiaus skirtumas tarp globėjo ir vaiko gali apsunkinti tarpusavio supratimą. Tokiose situacijose vaikas gali pasakyti savo nuomonę, tačiau tai dar nereiškia, kad globėjas iki galo supranta jo patirtį, poreikius ar požiūrį.

Septintoji išryškėjusi subkategorija – **globėjų trauminės patirtys**. Tyrimo duomenys atskleidė, kad globėjų trauminės patirtys gali reikšmingai paveikti jų santykį su vaiku. Viena globėja pasakoja apie patirtą netektį: „*Sunku pasakot, nes man kaip K. neturi nei tėvelio, nei mamytės, tai aš negaliu, aš ją taip myliu, nes taip ją myliu, taip saugojam. <...> Vaikus palaidot, čia ne juokas*” (G10). Tokios patirtys gali lemti stipresnę emocinį prisirišimą ir siekį apsaugoti vaiką, tačiau kartu gali skatinti ir didesnę kontrolę, ribojančią vaiko savarankiškumą bei dalyvavimą sprendimų priėmimo procese.

Apibendrinant galima teigti, kad vaiko dalyvavimą priimant sprendimus globos šeimoje riboja ne pavieniai, o tarpusavyje susiję veiksniai, apimantys vaiko, globėjo ir jų tarpusavio santykio lygmenis. Vaiko nuomonės reiškimą riboja ne vien paties vaiko uždarumas, nepasitikėjimas ar jautrios patirtys. Tyrimo duomenys rodo, kad tam įtakos turėjo ir globėjo reakcijos, bendravimo būdas bei ankstesnė gyvenimo patirtis. Kai kurių globėjų pasakojimuose išryškėjo kartų skirtumai, sovietmečiu susiformavęs požiūris į auklėjimą ir trauminės patirtys. Dėl to jie buvo linkę labiau kontroliuoti ir saugoti globojamą vaiką, atsargiau vertinti jo savarankiškumą. Todėl vaiko galimybė reikšti nuomonę priklausė ne tik nuo jo paties pasirengimo kalbėti, bet ir nuo globėjo pasirengimo ir noro tą nuomonę išgirsti, gebėjimo priimti vaiko balsą be išankstinio noro jį taisyti ar pritaikyti prie savo požiūrio. Dialogą papildomai apsunkino situacijos, kai vaikas globėją dėl amžiaus ar patirties skirtumo laikė nesuprantančiu asmeniu, nes tai silpnino tarpusavio pasitikėjimą. Tyrimo duomenys rodo, kad toks požiūris į globėjo kompetenciją dažniausiai išryškėja paauglystėje, kai stiprėjantis savarankiškumo siekis ir kritinis mąstymas skatina abejoti suaugusiojo autoritetu.

3.2.7. Globėjų savikritinis požiūris į vaiko nuomonės įtraukimą

Tyrimo duomenų analizė atskleidė, jog globėjai ne tik pasakoja apie savo patirtis priimant sprendimus su vaikais, bet ir reflektuoja savo auklėjimo praktiką, pripažindami tiek savo patirties svarbą, tiek galimas klaidas ar abejones. Analizuojant interviu duomenis, buvo išskirtos penkios subkategorijos: globėjų patirties kaip auklėjimo kompetencijos pagrindo suvokimas, savikritiška refleksija apie savo sprendimus, refleksija apie biologinių vaikų auklėjimo patirtį ir klaidas, bejėgiškumo patyrimas dėl suvokiamų auklėjimo ribų ir pasitikėjimas savo patirtimi ir žiniomis (žr. 8 pav.).



8 pav. Globėjų savikritinio požiūrio į nuomonės įtraukimą subkategorijos

Pirmoji subkategorija – **globėjų patirties kaip auklėjimo kompetencijos pagrindo suvokimas**. Tyrimo duomenys parodė, kad dalis globėjų savo auklėjimo sprendimus grindžia sukaupta gyvenimo patirtimi, kuri, jų požiūriu, suteikia kompetenciją patarti vaikui ir priimti sprendimus. Viena globėja teigia: „*Aš jiems visada sakau, man jau septyniasdešimt, virš septyniasdešimt, o tau dar dešimt kartų mažiau. Tai paklausk manęs*” (G8). Kita globėja taip pat pabrėžia suaugusio žmogaus patirties svarbą: „*Kiekvienas suaugęs žmogus turi, ką patarti vaikui. Vaikas yra vaikas*” (G2). Globėjai dažnai remiasi savo patirtimi kaip svarbiu auklėjimo pagrindu: „*Mes irgi kaip su savo patirtim, savo amžiaus, visa mūsų kas gyvenimo patirtis buvo, kokia tai irgi turbūt, stengiamės gal panaudot*” (G1). Šie pasisakymai rodo, kad globėjai savo autoritetą ir sprendimų priėmimą grindžia gyvenimiška patirtimi, kuri laikoma pagrindiniu auklėjimo kompetencijos šaltiniu.

Antroji subkategorija – **savikritiška refleksija apie savo sprendimus**. Tyrimo duomenys parodė, kad globėjai geba kritiškai įvertinti savo sprendimus ir pripažinti, kad ne visada pasielgia tinkamai. Viena globėja teigia: „*Kitą kartą taip pasielgiu, o paskui pagalvoju, kad reikėjo kitaip*” (G2). Kita globėja, reflektuodama savo patirtį, pripažįsta, kad kartais jos įsitikinimas savo teisumu gali būti klaidingas: „*<...> man irgi atrodo, kad aš gi teisi, kadangi aš žinau, aš patirtį tą turėjau su amžiumi viską, bet iš tikrųjų nėra taip*” (G1). Šie pasisakymai rodo, kad globėjai geba reflektuoti savo elgesį, tačiau ši refleksija dažniausiai pasireiškia kaip apmąstymas po situacijos, o ne kaip iš anksto planuojamas elgesio keitimas.

Trečioji išryškėjusi subkategorija – **refleksija apie biologinių vaikų auklėjimo patirtį ir klaidas**. Kai kurie globėjai, kalbėdami apie globojamų vaikų auklėjimą, prisimena savo ankstesnę patirtį auginant biologinius vaikus ir pripažįsta, kad tuomet taip pat buvo daroma klaidų. Viena globėja teigia: „*Ir dar, čia gi nebus, taip sakant, ne mūsų vaikai, savo buvo. Ten mes irgi daug klaidų darėm*” (G8). Kita globėja pažymi, kad jos biologinis vaikas pastebi skirtumus tarp bendravimo su juo ir su globojamu vaiku: „*<...> net mano sūnus ir tai sako, tu su juo kitaip šneki. Net nu bendrauji*

kitaip” (G6). Šie pasisakymai rodo, kad globėjai reflektuoja savo ankstesnę tėvystės patirtį ir ją lygina su dabartine globos situacija.

Ketvirtoji subkategorija – **bejėgiškumo patyrimas dėl suvokiamų auklėjimo ribų**. Tyrimo duomenys parodė, kad dalis globėjų patiria bejėgiškumo jausmą dėl suvokiamų auklėjimo ribų šiuolaikinėje visuomenėje. Viena globėja teigia: „<...> *labai sunku dabar vaikus auklėti. Baust negalima, šaukt negalima. Nu, nežinau, nu kaip auklėti*”, „<...> *dabar ir baisu tą vaiką sudrausmint. Nu, ir ką tu padarysi?*” (G4). Kita globėja pabrėžia, kad turimos žinios ar patirtis ne visada padeda spręsti sudėtingas situacijas: „<...> *su žiniom, kur turi dabar kitą kartą būna ir sunku jas panaudoti <...>*” (G1). Taip pat buvo išreikštas nusivylimas dėl nepakankamo praktinio paaiškinimo, kaip taikyti vaikų teisių principus kasdienėse situacijose: „<...> *susidūriau su tuo dalyku, kada jie, sako ne negalima arba tu turi teisę, bet kaip padaryti taip, kad būtų teisingai nepataria <...>*” (G1). Tokie pasisakymai atskleidžia globėjų patiriamą neapibrėžtumą ir įtampą bandant suderinti vaikų teisių principus su kasdiene auklėjimo praktika.

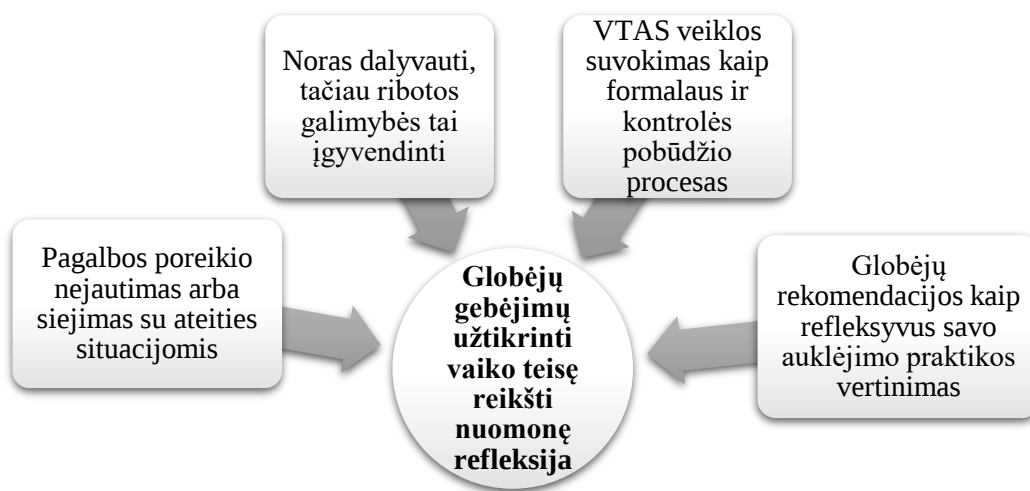
Penktoji subkategorija – **pasitikėjimas savo patirtimi ir žiniomis**. Tyrimo duomenys taip pat atskleidė, kad dalis globėjų išreiškia stiprų pasitikėjimą savo turima patirtimi ir žiniomis, todėl nemato poreikio dalyvauti mokymuose ar gilinti savo kompetencijas. Viena globėja teigia: „*Bet aš, žinot, kaip tose seminaruose ir mokymuose, aš jau nedalyvauju dėl to, kad nu kaip, man tų žinių, kaip ir nebereikia*” (G5), kita pažymi: „*Kad ne. Ne. Ne, nereikia. <...> Ta prasme užtenka tu savo žinių*” (G10). Šie pasisakymai rodo, kad globėjai savo sukaupą gyvenimišką patirtį vertina kaip pakankamą pagrindą auklėjimo sprendimams priimti, tačiau toks požiūris gali riboti atvirumą naujoms žinioms ir mažinti galimybes reflektuoti savo auklėjimo praktiką ir ją keisti.

Apibendrinant galima teigti, kad globėjų savikritinis požiūris atskleidžia įtampą tarp pasitikėjimo savo gyvenimiška patirtimi ir abejonės jos tinkamumu šiuolaikinėse auklėjimo situacijose. Nors globėjai apmąstė savo sprendimus ir kai kuriais atvejais pripažino savo klaidas, auklėdami vaiką jie dažniausiai rėmėsi savo gyvenimo ir globos patirtimi. Dalis globėjų stipriai pasitikėjo savo žiniomis ir ankstesne gyvenimo patirtimi, todėl ne visada jautė poreikį mokytis, kaip geriau išklausti vaiko nuomonę ir ją įvertinti. Tyrimo duomenys taip pat rodo, kad globėjai susiduria su neapibrėžtumu ir sunkumais bandydami suderinti vaikų teisių principus su praktiniu šių principų įgyvendinimu, todėl savikritinė refleksija ne visuomet virsta realiais auklėjimo praktikos pokyčiais. Tai atliepia teorinėje dalyje aptartą išvargą, kad vaiko teisės įgyvendinimą lemia ne tik teisinės nuostatos, bet ir suaugusiųjų vertybės, informuotumas bei jų požiūris į vaiko kompetenciją.

3.2.8. Globėjų gebėjimų užtikrinti vaiko teisę reikšti nuomonę refleksija

Duomenų analizė atskleidė, jog globėjai, reflektuodami savo gebėjimus užtikrinti vaiko teisę reikšti nuomonę, išreiškia nevienareikšmį požiūrį į pagalbos poreikį, galimybes tobulėti bei institucijų

vaidmenį. Analizuojant interviu duomenis, buvo išskirtos keturios subkategorijos: pagalbos poreikio nejautimas arba jo siejimas su ateities situacijomis, noras dalyvauti, tačiau ribotos galimybės tai įgyvendinti, VTAS veiklos kaip formalaus ir kontrolės pobūdžio proceso suvokimas bei globėjų rekomendacijos kaip refleksyvus savo auklėjimo praktikos vertinimas (žr. 9 pav.).



9 pav. Globėjų gebėjimų užtikrinti vaiko teisę reikšti nuomonę refleksijos subkategorijos

Pirmoji subkategorija – **pagalbos poreikio nejautimas arba siejimas su ateities situacijomis**. Tyrimo duomenys parodė, kad globėjų požiūris į pagalbos poreikį yra nevienareikšmis. Dalis globėjų nejaučia poreikio papildomai gilinti žinių apie vaiko teisės reikšti nuomonę įgyvendinimą ir savo turimas žinias vertina kaip pakankamas: „*Ne, man atrodo, nereikia*” (G6). Kita dalis globėjų pagalbos poreikį linkusi sieti ne su savimi, o su vaiku: „*Man tai viskas aišku, kad vaikam būtų aišku viskas*” (G3), „*Man tai, nu kaip, man tai gal ne, bet jam tai tiksliai reikėtų*” (G4). Toks požiūris leidžia įžvelgti atsakomybės perkėlimą nuo globėjo vaikui, tarsi sunkumai būtų susiję ne su globėjo gebėjimais ar žinių stoka, o su paties vaiko ypatumais ar poreikiais.

Taip pat išryškėja tendencija pagalbos poreikį atidėti į ateitį ir sieti jį su galimomis sudėtingesnėmis situacijomis: „*Dabar dar nejaučiu jokio poreikio kažkur tai dar papildomai gilintis*” <...> „*Nu man atrodo kol kas, kad nereikia. Galbūt kai ji bus jau tikra paauglė ir jeigu iškils kažkokių žinotokių problemų rimtesnių, tai galbūt tada ir norėsiu kažką tai papildomai sužinoti*” (G5). Šie pasisakymai rodo, kad globėjai ne visada aiškiai pripažįsta pagalbos poreikį. Kartais jis neigiamas, perkeltas vaikui arba atidedamas vėlesniam laikotarpiui. Dėl to gali mažėti globėjo asmeninė atsakomybė už savo gebėjimų tobulinimą.

Antroji subkategorija – **noras dalyvauti, tačiau ribotos galimybės tai įgyvendinti**. Tyrimo duomenys taip pat parodė, kad dalis globėjų norėtų dalyvauti mokymuose ar gauti papildomos pagalbos, tačiau tam trukdo praktiniai sunkumai. Viena globėja teigia: „*<...> kai tyčia man kol kas išeina, kad negaliu tiesiog*” (G1), o kita pažymi: „*Aš noriu eiti, bet man dabar sunku*” (G9). Šie pasisakymai rodo, kad net ir esant motyvacijai, globėjų galimybės gali riboti kasdieniai įsipareigojimai ar kitos

aplinkybės. Tai leidžia teigti, kad pagalbos prieinamumas savaime neužtikrina jos panaudojimo praktikoje.

Trečioji subkategorija – **VTAS veiklos suvokimas kaip formalaus ir kontrolės pobūdžio procesas**. Analizuojant tyrimo duomenis, paaiškėjo, kad globėjai vaiko teisių apsaugos tarnybos veiklą dažniau suvokia kaip kontrolės ar formalaus vertinimo procesą, o ne kaip pagalbos šaltinį. Viena globėja teigia: „Nu, buvo ateina, bet jie patikrina, kaip vaikai gyvena” (G8), kita pažymi: „Jie ateina su kitu tikslu. Daugiau kaip apklausa” (G9). Taip pat išryškėja, kad informacija globėjams teikiama pasyviai: „Na, jei paklausiu, tada pasako” (G9), „Nu daug man buvo iš Ševčenkos gatvės... Iš vaikų teisių visą lapą” (G2). Šie pasisakymai rodo, kad institucijų vaidmuo globėjų patirtyse nėra aiškiai siejamas su aktyvia pagalba ar praktinių įgūdžių stiprinimu.

Ketvirtoji subkategorija – **globėjų rekomendacijos kaip refleksyvus savo auklėjimo praktikos vertinimas**. Tyrimo duomenys parodė, kad globėjai, kalbėdami apie tai, kaip reikėtų įtraukti vaiką į sprendimų priėmimo procesą, išskiria pagarbios komunikacijos, vaiko išklauso ir emocinio ryšio svarbą. Viena globėja teigia: „Nereikia rėkti. Reikia taip normaliai pakalbėti. <...> Be pykčių, be tono, balso nekelti” (G3). Taip pat akcentuojama vaiko individualumo pripažinimo svarba. Viena globėja pažymi: „Reikia žinoti, kiekvienas vaikas yra asmenybė, kad jį reikia klausyti, išklausti ir suprasti, surasti tą viduriuką” (G1). Taip pat akcentuojamas poreikis domėtis vaikui aktualiomis problemomis ir tiesiogiai įtraukti jį į sprendimų priėmimą: „<...> labiau gilintis į tas problemas, kurios reiškia vaikui yra aktualios <...>” (G5), „<...> pačio vaiko pasiteirauti <...>” (G6). Be to, pabrėžiama emocinio ryšio svarba: „Nu reikia, pirmiausia, mylėti vaikus. Mylėti, užjausti” (G10). Svarbu pažymėti, kad šios rekomendacijos gali būti interpretuojamos kaip refleksyvus savo pačių auklėjimo praktikos vertinimas. Globėjų įvardijami svarbūs dalykai neretai atspindi ne tik jų turimas žinias, bet ir supratimą apie tai, ko gali trūkti kasdienėje sąveikoje su vaiku.

Apibendrinant galima teigti, kad globėjų gebėjimų užtikrinti vaiko teisę reikšti nuomonę vertinimas atskleidžia prieštarinę santykį su pagalbos poreikiu. Nors dalis globėjų mano, kad jų turimos žinios yra pakankamos, tyrimo duomenys rodo, kad pagalbos poreikis ne visada atpažįstamas ar pripažįstamas. Kai kuriais atvejais jis perkeliamas vaikui arba atidedamas ateičiai. Taip gali mažėti globėjo prisiimama atsakomybė už savo gebėjimų tobulinimą. Kartu matyti, kad net ir turint motyvacijos, pagalbos galimybės ne visada išnaudojamos. Institucijų vaidmuo dažniau suvokiamas kaip formalus ir susijęs su kontrole, o ne kaip praktinės pagalbos šaltinis. Dėl to globėjai linkę remtis savo patirtimi ir asmeninėmis įžvalgomis. Jų pateikiamos rekomendacijos rodo, kad globėjai geba apmąstyti savo auklėjimo praktiką. Tai leidžia teigti, kad vaiko teisės reikšti nuomonę įgyvendinimas globos šeimoje priklauso ne tik nuo žinių ar pagalbos prieinamumo. Jis priklauso ir nuo globėjo pasirengimo pripažinti pagalbos poreikį bei gebėjimo turimas žinias nuosekliai taikyti kasdienėje praktikoje.

Empirinės dalies analizėje išryškėjo, kad artimi giminaičiai globėjai vaiko teisę reikšti nuomonę pripažįsta, tačiau supranta ją gana siaurai – kaip norų ir pageidavimų išsakymą. Globėjų manymu, tai, kad jie leidžia vaikams išsakyti savo mintis, ir yra vaiko teisės reikšti nuomonę užtikrinimas. Dažnai vaiko teisę reikšti nuomonę siejama ir su pareigų vykdymu. Akcentuojama, kad vaikas pirmiausia turi vykdyti savo pareigas, o tik tuomet gali būti kalbama apie teises. Kritiškas požiūris į vaikų teises taip pat parodo įtampą tarp vaikų auklėjimo ir vaikų teisių užtikrinimo.

Kasdieniam globos šeimos gyvenime sprendimai priimami dvejopai. Sprendimų priėmimas gali būti grindžiamas dialogu ir derybomis arba būti autoritarinis. Kartais pasitaiko situacijų, kuriose vaikas sugeba įrodyti savo nuomonės reikšmę, ir tuomet globėjai yra priversti pakeisti savo pirminę nuomonę. Tačiau būna ir situacijų, kai vaiko nuomonė visiškai ignoruojama arba stengiamasi ją pakeisti taip, kaip yra naudinga suaugusiajam. Situacijos, kuriose vaiko nuomonė nepaisoma, dažniausiai yra susijusios su vaiko saugumu arba gerove, taip pat su technologijų naudojimu. Tai reiškia, kad vaikas dažniausiai turi galimybę išsakyti savo nuomonę, tačiau tai nereiškia, kad jo nuomonė turės įtakos priimant sprendimus.

Kasdienėse situacijose, kai nesutampa globėjų ir vaikų nuomonės, tarp abiejų pusių kyla emocinių konfliktų. Jie sukelia globėjams skirtingas emocines reakcijas: pyktį, nepasitenkinimo jausmą ar burbėjimą. Kartais pasirenkama tyla, kaip bausmė už netinkamą elgesį. Dažnai globėjai taiko atsitraukimo būdą kaip galimybę išvengti gilesnio konflikto.

Tyrimo analizėje išryškėjo veiksniai, kurie skatina vaiko dalyvavimą priimant sprendimus. Visų pirma tai paties vaiko drąsa ir iniciatyva reikšti savo nuomonę ar nepasitenkinimą. Taip pat labai reikšminga tai, kad globėjai pripažįsta, jog vaikams išsakyti savo nuomonę yra labai svarbu. Tai, kad globėjas su vaiku bendrauja kiekvieną dieną, nors kartais tik apie mokyklą, didina vaiko galimybes išsakyti savo jausmus ar išgyvenimus. Jeigu globėjo ir vaiko santykis yra atviras ir grįstas pasitikėjimu, tuomet vaikas jaučiasi drąsiai ir saugiai reikšdamas savo nuomonę globos šeimoje.

Žinoma, kasdieniame bendravime ir sprendimų priėmime atsiranda veiksnių, kurie riboja vaikų galimybes išsakyti savo nuomonę. Visų pirma tai vaiko uždarumas ir nepasitikėjimas globėju. Dažnai vaikai nenori kalbėti temomis, kurios jiems kelia blogas emocijas, tai yra temomis, susijusiomis su biologinėmis šeimomis. Globėjams, auginantiems paauglystės amžiaus vaikus, tenka susidurti su bendravimo sunkumais dėl amžiaus ypatumų bei vaikų nuvertinančio požiūrio. Dažniausiai globėjai dalijasi, kad globojami vaikai juos nuvertina dėl amžiaus. Taip pat įtaką dalyvavimui daro globėjų sovietmečio patirtis, kuri kartais trukdo priimti šiuolaikines auklėjimo gaires. Globėjų išgyventos trauminės patirtys taip pat riboja vaikų savarankiškumą, nes globėjai siekia juos apsaugoti nuo galimų arba įsivaizduojamų pavojų.

Analizuojant globėjų požiūrį į vaiko nuomonės įtraukimą, paaiškėjo, kas globėjai jaučiasi dvejojais. Vienais atvejais jie pasitiki savo patirtimi ir žiniomis, o kitais atvejais pripažįsta biologinių vaikų auklėjimo klaidas, kritiškai žvelgia į savo priimamus sprendimus bei jaučia bejėgiškumą auklėdami globojamus vaikus. Tai parodo, kad globėjai geba ne tik pasitikėti savo gyvenimiška patirtimi, bet ir kritiškai pažvelgti į kasdienį bendravimą su vaiku.

Empiriniame turime taip pat buvo atskleista globėjų refleksija apie vaiko teisės reikšti nuomonę užtikrinimą. Visu pirma globėjai neigia pagalbos poreikį arba teigia, kad galbūt jo reikės ateityje. Dažnai pagalbos poreikį jie perkelia globojamam vaikui, taip parodydami, kad problemas labiau sieja su vaiku nei savo pačių pagalbos poreikiu. Dalis artimų giminių globėjų išsako norą dalyvauti mokymuose, tačiau kartu teigia, kad yra kliūčių šiam norui įgyvendinti.

Vaiko teisių apsaugos skyriaus darbuotojų vizitus artimi giminiai globėjai suvokia kaip kontrolės procesą, kurio metu svarbiausia pamatyti, kaip gyvena vaikai. Anot globėjų, praktinių patarimų šios srities specialistai neteikia.

Artimų giminių globėjų patarimai, kaip reikėtų įtraukti globojamus vaikus į sprendimų priėmimo procesus, galimai atspinti jų pačių auklėjimo praktikos trūkumus. Globėjai siūlo ant vaikų nerėkti, nekelti balso tono, išklaudyti, priimti vaiką kaip asmenybę ir mylėti.

DISKUSIJA

Globėjų, artimų giminaičių, pasakojimuose vaiko teisė reikšti nuomonę dažniausiai siejama su vaiko norų, pageidavimų ir nepasitenkinimo išsakymu kasdieniame gyvenime. Rečiau ši teisė suprantama kaip aktyvus dalyvavimas priimant su vaiku susijusius sprendimus. Globėjai pripažino, kad vaiką reikia išklausti ir sudaryti jam galimybę pasisakyti, ko jis nori ar kaip jaučiasi, tačiau jų pasakojimuose vaiko balsas buvo labiau siejamas su išklausymu, o ne su bendru vaiko ir globėjo sprendimų priėmimu. Vaiko galimybė reikšti savo nuomonę dažnai priklausė nuo globėjų asmeninio požiūrio, santykio su vaiku ir situacijos, kurioje buvo priimamas sprendimas. Be to, dalis globėjų vaiko teisę reikšti nuomonę siejo su vaiko pareigų vykdymu ir tinkamu jo elgesiu. Todėl ši teisė tapo sąlygine. Tai reiškia, kad vaikas galėjo būti išklausomas tada, kai, globėjo požiūriu, jis elgėsi tinkamai ar vykdė savo pareigas. Šios teisės įgyvendinimo problema prasideda nuo to, kaip patys globėjai supranta vaiko teisę reikšti nuomonę. Globėjai ją dažniau sieja su vaiko išklausymu kasdienėse situacijose, tačiau ši teisė ne visada suprantama kaip reali vaiko galimybė dalyvauti priimant sprendimus ir daryti jiems įtaką, kaip pabrėžiama vaikų teisių diskurse.

Tyrime išryškėjo, kad globėjai, artimi giminaičiai, vaiko teisę reikšti nuomonę dažniau sieja su kasdieniu vaiko išklausymu. Tačiau jie šią teisę ne visada supranta kaip realią vaiko galimybę daryti įtaką sprendimams. Ši įžvalga siejasi su kitų autorių darbais, kuriuose pažymima, kad vaikų dalyvavimas praktikoje neretai apsiriboja formaliu išklausymu. Taip pat pažymima, kad suaugusieji vaikų dalyvavimą dažnai riboja remdamiesi vaiko pažeidžiamumu, nebrandumu ar nepakankamos kompetencijos argumentais (Kirka ir Tamutienė, 2023; Saarnik ir kt., 2024). Panaši tendencija matyti ir šiame tyrime. Globėjai pripažino, kad vaikas turi teisę reikšti nuomonę, tačiau patys sprendė, kada ir kiek į ją atsižvelgti. Jie sprendė, ar vaikas konkrečioje situacijoje yra pakankamai brandus, ar jo nuomonė yra svarbi, ar jis elgiasi atsakingai ir tinkamai. Tokiais atvejais vaiko išklausymas priklausė ne tik nuo jo teisės dalyvauti, bet ir nuo suaugusiojo požiūrio bei sprendimo. Tai siejasi su Garcia-Quiroga ir Agoglia (2020) bei Schweiger ir Rölz (2025) įžvalgoms. Šie autoriai pažymi, kad teisė būti išklausytam gali prarasti savo tikrąją reikšmę, kai vaiko nuomonės svarbą iš esmės nustato suaugusieji. Šio tyrimo duomenys neprieštarauja ankstesniems tyrimams. Šio tyrimo duomenys papildo artimų giminaičių globos šeimų perspektyva. Tyrimas parodo, kad vaiko teisė reikšti nuomonę dažnai pripažįstama, tačiau jos įgyvendinimas tampa sąlyginis. Jis priklauso nuo globėjo požiūrio, vaiko elgesio, brandos vertinimo ir konkrečios šeimos bendravimo praktikos.

Globėjų pasakojimuose išryškėjo ir kritiškas požiūris į vaikų teises. Dalis globėjų jas siejo ne tik su vaiko apsauga ar dalyvavimu, bet ir su auklėjimo sunkumais, per dideliu vaikų teisių akcentavimu ar vaikų bandymu šiomis teisėmis pasinaudoti. Tokie pasisakymai rodo, kad vaiko teisė reikšti nuomonę ne visada suvokiama kaip savaime suprantama vaiko dalyvavimo teisė. Kartu toks požiūris

rodo įtampą tarp šiuolaikinės vaikų teisės sampratos ir tradicinių auklėjimo nuostatų, kurios vis dar veikia globėjų požiūrį į vaiką ir jo nuomonę. Kai sprendimai buvo susiję su vaiko saugumu, gerove, elgesiu ar auklėjimu, globėjai dažniau pabrėžė suaugusiojo atsakomybę nuspręsti, kas vaikui yra tinkama. Todėl tokiose situacijose vaiko nuomonės ribas dažnai nustatydavo pats globėjas, vertindamas, kiek vaiko nuomonė dera su jo supratimu apie vaiko gerovę. Tai rodo, kad kai kuriais atvejais vaiko teisė reikšti nuomonę buvo įgyvendinama ne kaip savaime vaikui priklausanti teisė, o kaip globėjo suteikiama galimybė. Ši įžvalga siejasi su Europos tyrimuose aptariama problema. Juose pabrėžiama, kad vaikų teisių įgyvendinimas priklauso ne tik nuo teisinių nuostatų, bet ir nuo suaugusiųjų vertybių, jų informuotumo, požiūrio į vaiko gebėjimus ir vaiko teisę dalyvauti priimant sprendimus (Georgousopoulou ir kt., 2025; Loen ir Skivenes, 2025).

Tai, kaip globėjai supranta vaiko teisę reikšti nuomonę svarbūs ir informacijos šaltiniai, iš kurių jie gauna žinių apie vaikų teises. Tyrimo duomenys rodo, kad globėjai šią teisę dažnai aiškina ne remdamiesi nuosekliu pasirengimu globai, o tuo, ką yra girdėję internete, televizijoje, iš specialistų arba iš savo gyvenimo ir vaikų auklėjimo patirties. Dėl to vaiko teisė reikšti nuomonę globėjų gali būti suprantama ir įgyvendinama nevienodai. Vieniems globėjams ši teisė labiau siejasi su auklėjimo sunkumais, vaiko elgesio kontrole ir pareigomis, tuo tarpu kitiems ši teisė siejasi su vaiko išklausymu ir pagarba jo nuomonei. Šiuos skirtumus iš dalies gali paaiškinti ir tai, kad iki 2022 metų artimiems giminaičiams GIMK mokymai buvo tik rekomenduojami. Todėl dalis globėjų galėjo pradėti globoti vaiką neturėdami nuoseklaus pasirengimo ir aiškesnio supratimo apie vaiko dalyvavimo teises. Nors šiuo metu GIMK mokymai yra privalomi visiems būsimiems globėjams, ankstesnė išimtis artimiems giminaičiams galėjo turėti įtakos prie nevienodo globėjų pasirengimo ir skirtingo vaiko teisės reikšti nuomonę supratimo.

Šią problemą leidžia geriau suprasti ir Rimkaus (2016) tyrimas, kuriame atkreipiamas dėmesys, kad giminaičiams, ypač seneliams, gali būti sunkiau suvokti vaiko interesų ir teisių sąvokas, globos proceso principus ir palaikyti ryšį su specialistais ir kitais globėjais. Todėl tuometė galimybė artimiesiems giminaičiams globoti vaiką be privalomo GIMK pasirengimo gali būti vertinama kaip ankstesnės globėjų rengimo sistemos spraga, kurios padariniai pasireiškia nevienodu globėjų supratimu apie vaiko dalyvavimo teises.

Kasdienėse sprendimų priėmimo situacijose vaiko teisės reikšti nuomonę įgyvendinimas labiausiai priklausė nuo artimų giminaičių globėjų bendravimo su vaiku būdo. Vienuose pasakojimuose matyti, kad globėjai stengėsi su vaiku tartis, kalbėtis, derėtis ar ieškoti kompromisų ir paaiškinti priimamų sprendimų priežastis. Vis dėlto net ir tokiais atvejais vaiko dalyvavimas ne visuomet buvo lygiavertis, nes galutinio sprendimo kontrolė dažniausiai priklausė suaugusiajam. Kituose pasakojimuose labiau išryškėjo autoritarinis sprendimų priėmimas, kai vaiko nuomonė buvo laikoma antrine, jai prieštaraujama arba ji koreguojama pagal globėjo supratimą apie tai, kas vaikui yra tinkama. Todėl

galima teigti, kad artimų giminaičių globos šeimose vaiko nuomonės reikšmė priimant sprendimus priklauso ne tik nuo to, ar vaikui leidžiama pasisakyti, bet ir nuo to ar globėjas yra pasirengęs į vaiko nuomonę atsižvelgti. Tai siejasi su kitų autorių tyrimais, kuriuose pažymima, kad vaikų įtraukimas į globos sprendimus dažnai lieka ribotas. Vaikai įtraukiami tik vėlesniuose sprendimų priėmimo etapuose, todėl jų nuomonė turi nedidelę įtaką galutiniam sprendimui (Bergman ir kt., 2025; Delgado ir kt., 2023; Michail ir kt., 2025).

Tyrimo duomenys parodė, kad vaikų dalyvavimą priimant sprendimus veikė tiek jį skatinančios, tiek ribojančios aplinkybės. Vaikams buvo lengviau išsakyti savo nuomonę tais atvejais, kai jie patys rodė iniciatyvą, drąsiau kalbėjo apie savo norus ar nesutikimą. Svarbus buvo ir globėjo artimo giminaičio požiūris į vaiką: ar jis pripažino vaiko nuomonės svarbą, ar palaikė nuolatinį bendravimą su vaiku, ar santykis buvo grindžiamas pasitikėjimu. Vis dėlto ne visose situacijose vaikui buvo lengva dalyvauti. Jo nuomonės raišką riboja uždaramas, jautrios ankstesnės patirtys, nenoras kalbėti apie biologinę šeimą, taip pat paauglystei būdingi bendravimo sunkumai. Vaiko galimybes dalyvauti priimant sprendimus taip pat silpnino ir pačių globėjų patirtys bei nuostatos. Dalyje globėjų pasakojimų išryškėjo sovietmečiu susiformavęs auklėjimo supratimas, didelis amžiaus skirtumas tarp vaiko ir globėjo, patirti trauminiai išgyvenimai, taip pat stipresnis noras kontroliuoti vaiką, ypač kalbant saugumą ir technologijų naudojimą. Todėl galima teigti, kad vaiko dalyvavimas artimų giminaičių globos šeimose priklausė ne nuo vieno atskiro veiksnio. Jį formavo keli tarpusavyje susiję dalykai: vaiko drąsa ir pasirengimas kalbėti, globėjo gebėjimas išgirsti vaiko nuomonę ir šeimoje susiformavęs bendravimo būdas.

Globėjo amžius tyrime išryškėjo kaip vienas iš veiksnių, galinčių paveikti vaiko ir globėjo tarpusavio supratimą. Didelis amžiaus skirtumas tarp globėjo ir vaiko kai kuriais atvejais apsunkino pokalbį ir silpnino vaiko galimybę ne tik būti išklausytam, bet ir jaustis suprastam. Tai ypač išryškėjo tais atvejais, kai vaikas globėjo amžių ar skirtingą gyvenimo patirtį siejo su negebėjimu suprasti jo poreikių, interesų ar kasdienio gyvenimo aktualijų. Tokia vaiko laikysena galėjo dar labiau apsunkinti bendravimą, nes globėjas buvo suvokiamas kaip „nesuprantantis“, o ne kaip žmogus, su kuriuo galima tartis. Ši tyrimo įžvalga siejasi su Hunt (2020) pastebėjimu, kad vyresnio amžiaus giminaičių globojami vaikai gali nerimauti dėl globėjo sveikatos, senėjimo ir globos tęstinumo. Todėl globėjo amžius tampa svarbus ne tik bendravimo kokybei, bet ir vaiko saugumo jausmui (Hunt, 2020). Nors Lietuvoje anksčiau taikyta viršutinė amžiaus riba buvo panaikinta ir vien amžius nebėra priežastis neleisti asmeniui tapti globėju, tyrimo duomenys rodo, kad amžiaus veiksnys išlieka svarbus. Jis gali turėti reikšmės vertinant konkretaus globėjo ir vaiko santykį, jų tarpusavio supratimą bei vaiko galimybes dalyvauti priimant sprendimus.

Tyrimo globėjai, artimi giminaičiai, savo galimybes ir ribas vertino nevienodai. Viena vertus, dalis globėjų savo gyvenimišką patirtį laikė pakankamu pagrindu spręsti auklėjimo ir vaiko priežiūros

klausimus. Kita vertus, jų pasakojimuose išryškėjo ir abejonės, klaidų pripažinimas, neapibrėžtumas bei sunkumai derinant vaikų teisių principus su kasdiene auklėjimo praktika. Tačiau toks savęs vertinimas ne visada virto noru keisti nusistovėjusius bendravimo ar sprendimų priėmimo būdus. Pagalbos poreikis taip pat nebuvo aiškiai įvardijamas ir pripažįstamas. Kai kuriais atvejais jis buvo atidedamas ateičiai, perkeliamas vaikui arba apskritai paneigiamas. Šią situaciją apsunkina ir tai, kad institucijos, ypač vaiko teisių apsaugos sistema, dalies globėjų buvo suvokiamos kaip kontrolės ir vertinimo, o ne kaip praktinės pagalbos šaltinis. Todėl vaiko teisės reikšti nuomonę įgyvendinimas priklauso ne tik nuo teisės aktų ar pagalbos paslaugų prieinamumo. Vaiko dalyvavimas priklauso ir nuo paties globėjo požiūrio. Svarbu, ar globėjas mato poreikį apmąstyti savo auklėjimo būdus, priimti pagalbą ir stiprinti bendravimo su vaiku gebėjimus. Ši tyrimo įžvalga siejasi su Leliūgienės ir kt. (2017) bei Svalastog ir kt. (2025) darbais, kuriuose pabrėžiama, kad globėjams reikia ne tik aiškaus teisinio pagrindo, bet ir nuolatinės specialistų pagalbos, mokymų bei paramos sprendžiant kasdienes auklėjimo ir santykių sunkumus.

Apibendrinant tyrimo diskusiją galima teigti, kad atliktas tyrimas papildė ankstesnių tyrimų rezultatus. Ankstesni tyrimai rodo, kad vaiko teisė reikšti nuomonę praktikoje ne visada užtikrina realią vaiko įtaką priimamiems sprendimams. Šis tyrimas leidžia šią problemą tiksliau atskleisti artimų giminaičių globos šeimose. Tyrimo duomenys rodo, kad vaiko nuomonė šiose šeimose ne visada tampa svarbiu sprendimų priėmimo pagrindu. Jos reikšmė dažnai priklauso nuo globėjo autoriteto, giminystės ryšio, ankstesnės šeimos patirties, kartų skirtumų ir auklėjimo nuostatų. Artimų giminaičių globos šeimose globos santykis susijęs ne tik su teisine atsakomybe, bet ir su šeimos istorija, artimais emociniais ryšiais ir kartu išgyventomis trauminėmis patirtimis. Todėl vaiko dalyvavimas priimant sprendimus čia turi ir teisinę, ir emocinę, ir santykių reikšmę.

Vaiko teisės reikšti nuomonę įgyvendinimas santykio aspektu atsiskleidė per globėjo ir globojamo vaiko tarpusavio ryšį. Kai santykis buvo artimas, grįstas pasitikėjimu ir rūpesčiu, vaikui buvo lengviau išsakyti savo nuomonę. Tačiau suaugusiojo autoritetas, kartų skirtumai, psichologinė įtampa ir sovietmečiu susiformavusios globėjų auklėjimo nuostatos kai kuriose situacijose riboja vaikų galimybes ne tik laisvai kalbėti, bet ir turėti realią įtaką priimamiems sprendimams.

Praktinis vaiko teisės reikšti nuomonę įgyvendinimas atsiskleidė kasdienėse šeimos bendravimo ir sprendimų priėmimo situacijose. Globos šeimose vaiko nuomonė buvo svarstoma sprendžiant kasdienes su vaiku susijusias problemas. Tačiau tai, kiek į vaiko nuomonę buvo atsižvelgiama, priklausė nuo konkrečios situacijos, globėjo požiūrio ir jo pasirengimo tartis su vaiku. Todėl net ir tada, kai globojamas vaikas galėjo išsakyti savo nuomonę, galutinis sprendimas dažnai buvo derinamas prie suaugusiojo požiūrio arba priklausė nuo suaugusiojo valios.

Vertybiniu lygmeniu išryškėjo, kad globojamo vaiko nuomonės reikšmė priklauso nuo globėjo požiūrio į vaiką. Vienais atvejais vaikas priimamas kaip šeimos narys, turintis savo nuomonę,

kitais, kaip vaikas, kurio pasirinkimus ir požiūrį reikia kontroliuoti ir nukreipti remiantis suaugusiojo gyvenimo patirtimi. Tai leidžia teigti, kad vaiko teisės reikšti nuomonę įgyvendinimas artimų giminaičių globos šeimose yra ne vien teisinė pareiga. Jis atsiskleidžia ir kasdieniuose šeimos santykiuose, bendravimo praktikoje bei globėjų vertybinėse nuostatose.

Rekomendacijos būsimiems tyrimams. Tolesniuose tyrimuose būtų tikslinga analizuoti ne tik globėjų, artimų giminaičių, bet ir pačių vaikų perspektyvą. Tai padėtų geriau suprasti, kaip vaikai kasdienėse globos šeimos situacijose patiria savo teisę reikšti nuomonę ir būti išklausytiems. Taip pat būtų prasminga tirti, kaip vaiko dalyvavimą priimant sprendimus veikia globėjų amžius, pasirengimas globai, GIMK mokymų patirtis, santykis su biologine šeima ir globėjo bei vaiko tarpusavio ryšys. Atsižvelgiant į pasikeitusį teisinį reguliavimą, ateities tyrimuose taip pat būtų svarbu analizuoti, kaip globėjams panaikinta viršutinė amžiaus riba veikia globos praktiką, globėjo ir vaiko santykį.

IŠVADOS

1. Vaiko teisė reikšti nuomonę yra viena esminių vaiko dalyvavimo teisių, grindžiama vaiko kaip savarankiško teisių subjekto pripažinimu. Teisinės ir mokslinės literatūros analizė parodė, kad ši teisė apima ne tik vaiko galimybę išsakyti savo nuomonę, bet ir suaugusiojo pareigą tą nuomonę išgirsti, paskatinti vaiką ją išsakyti, įvertinti bei suteikti jai tinkamą reikšmę priimant su vaiku susijusius sprendimus.

Atlikto tyrimo duomenys parodė, kad globėjai, artimi giminaičiai, vaiko teisę reikšti nuomonę pripažįsta, tačiau dažnai ją supranta siaurai – kaip vaiko norų ir pageidavimų išsakymą, o ne kaip vaiko dalyvavimą priimant sprendimus. Tai leidžia teigti, kad vaiko teisės reikšti nuomonę įtvirtinimas teisės aktuose, neužtikrina realaus šios teisės įgyvendinimo, kadangi praktikoje šios teisės įgyvendinimas priklauso nuo globėjų požiūrio į vaiką, jų tarpusavio santykio, bendravimo būdo bei vaiko nuomonei suteikiamos reikšmės.

2. Artimų giminaičių globa Lietuvoje sudaro reikšmingą vaiko globos sistemos dalį, o globėjų vaidmenį dažniausiai perima seneliai. Ši globos forma laikoma vaikui artimesne, nes sudaro prielaidas išsaugoti ryšius su pažįstama aplinka ir šeima bei užtikrinti santykių tęstinumą.

Atlikto tyrimo duomenys parodė, kad artimų giminaičių globos šeimose globos santykis glaudžiai persipina su ankstesne šeimos istorija, giminystės ryšiais, artimais emociniais ryšiais ir kartu išgyventomis trauminėmis patirtimis. Dėl šios priežasties vaiko nuomonės reikšmė kasdieniuose globos sprendimuose priklauso ne vien nuo teisinių globėjo pareigų. Ji priklauso nuo paties globėjo autoriteto, požiūrio į vaikų auklėjimą, kartų skirtumų, tarpusavio pasitikėjimo bei globėjo pasirengimo matyti vaiką kaip asmenį, galintį dalyvauti priimant sprendimus. Nors vaiko nuomonės svarba artimų giminaičių globos šeimose pripažįstama, praktikoje jos reali įtaka ne visada užtikrinama, o galutinio sprendimo teisė dažnai išlieka suaugusiajam. Artimų giminaičių globėjų vaidmuo yra reikšmingas, nes būtent jie kasdienėje globos praktikoje sudaro sąlygas vaiko nuomonės raiškai arba jas riboja. Ši vaidmenį apsunkina globėjų vaidmenų persidengimas, giminystės ryšiai, globos funkcijų ir auklėjimo atsakomybių derinimas, taip pat globojamų vaikų emociniai, socialiniai ir raidos poreikiai, globėjų amžius, kartų skirtumai, kritiškas požiūris į vaikų teises bei ne visuomet pakankamas pasirengimas globai.

3. Tyrimas atskleidė, kad kasdienėse artimų giminaičių globos šeimų situacijose vaiko teisė reikšti nuomonę buvo įgyvendinama nevienodai. Sprendžiant kasdienes klausimus, vaikams dažniau buvo leidžiama pasisakyti. Tačiau situacijose, kurios buvo susijusios su vaikų gerove, saugumu, auklėjimu ar technologijų naudojimu, vaikų nuomonė dažniausiai būdavo ignoruojama, o galutinį sprendimą priimdavo globėjas. Tai buvo siejama su vaiko saugumo pirmenybe, galima žala vaikui, dėmesio stoka darant namų darbus ar netinkamu elgesiu.

Vaiko teisės reikšti nuomonę įgyvendinimą skatino vaiko iniciatyvumas, globėjų pripažįstama vaiko nuomonės svarba, pasitikėjimu grįstas santykis ir kasdienis bendravimas. Tyrimo duomenys rodo, kad vaikas labiau linkęs kalbėti tada, kai jaučiasi saugus ir pasitiki globėju. Tyrime taip pat išryškėjo veiksniai, kurie riboja globojamo vaiko dalyvavimą. Tai paties vaiko uždarumas, jautrios ankstesnės patirtys, nenoras kalbėti apie biologinę šeimą, paauglystei būdingi bendravimo sunkumai ir didelis amžiaus skirtumas tarp globėjo ir vaiko. Dėl amžiaus skirtumo vaikai kartais nuvertindavo globėjus, todėl jie buvo suvokiami kaip suaugusieji, kurie „nieko nesupranta“. Globėjų sovietmečio patirtis kai kuriais atvejais trukdė įgyvendinti šiuolaikinės auklėjimo gaires.

Tyrimas taip pat atskleidė prieštaringas globėjų refleksijas apie savo galimybes ir ribas. Dalis globėjų pripažino biologinių vaikų auklėjimo klaidas ir apmąstė savo netinkamus sprendimus. Kita dalis globėjų labiau rėmėsi savo gyvenimiška patirtimi, suaugusiojo autoritetu ir įsitikinimu, kad jie geriausiai žino, kas vaikui yra tinkama. Kai kurie globėjai teigė, kad jų žinios yra pakankamos ir kad pagalbos jiems nereikia. Kiti išsakė norą dalyvauti mokymuose, tačiau tam trukdė gyvenimiškos aplinkybės.

Globėjų patarimai, kaip įtraukti globojamus vaikus į nuomonės reiškimą, galimai atspinti jų pačių auklėjimo spragas. Patarimai nerėkti, nekelti balso, priimti vaiką kaip asmenybę ar mylėti gali būti traktuojami kaip veiksniai, kurių trūksta jų globos šeimose.

Todėl galima teigti, kad vaiko teisės reikšti nuomonę įgyvendinimas kasdienėje globos praktikoje dažnai priklauso ne tik nuo vaiko galimybės reikšti savo nuomonę, bet ir nuo globėjo pasirengimo šią nuomonę pripažinti kaip reikšmingą sprendimų priėmimo dalį.

REKOMENDACIJOS

- 1. GIMK mokymų organizatoriams** rekomenduojama stiprinti artimų giminaičių globėjų pasirengimą įgyvendinti vaiko teisės reikšti nuomonę, mokymuose daugiau dėmesio skiriant ne tik teisiniam šios teisės pagrindui, bet ir praktiniams įgūdžiams stiprinti. Taip pat tikslinga organizuoti tęstinę pagalbą jau globą vykdančioms artimų giminaičių globėjams, ypač seneliams, siūlant individualias konsultacijas, savitarpio paramos grupes ir praktinius užsiėmimus.
- 2. Globos koordinatoriams** rekomenduojama teikti artimiems giminaičiams globėjams nuoseklią individualią pagalbą, padedančią reflektuoti kasdienės auklėjimo situacijas, stiprinti bendravimo su vaiku gebėjimus ir ieškoti būdų, kaip realiai įtraukti vaiką į sprendimų priėmimo procesą.
- 3. Vaiko teisių apsaugos specialistams** rekomenduojama stiprinti ne vien kontrolės, bet ir pagalbos funkciją, aktyviau teikiant globėjams aiškia, suprantamą ir praktikoje pritaikomą informaciją apie vaiko teisės reikšti nuomonę įgyvendinimą.
- 4. Globėjams, artimiems giminaičiams,** rekomenduojama sąmoningiau reflektuoti savo auklėjimo nuostatas, gyvenimiškos patirties ir amžiaus įtaką santykiui su vaiku, daugiau dėmesio skirti pasitikėjimu grįstam kasdieniam bendravimui. Taip pat svarbu ieškoti galimybių stiprinti savo žinias ir gebėjimus, kad vaiko teisė reikšti nuomonę būtų įgyvendinama ne tik formaliai, bet ir realiai įtraukiant vaiką priimant jam svarbius sprendimus.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Ahmed, S. K. (2025). Sample size for saturation in qualitative research: Debates, definitions, and strategies. *Journal of Medicine, Surgery, and Public Health*, 5, 100171. <https://doi.org/10.1016/j.glmedi.2024.100171>
2. Anggraini, R. M. (2025). Protection of children's rights in custody disputes awarding guardianship to grandparents from the perspective of the convention on the rights of the child. *Awang Long Law Review*, 8(1), 230 – 241. <https://doi.org/10.56301/awl.v8i1.1884>
3. Bell, T., ir Romano, E. (2017). Permanency and safety among children in foster family and kinship care: A scoping Review. *Trauma, Violence & Abuse*, 18(3), 268–286. <https://doi.org/10.1177/1524838015611673>
4. Bergman, A.-S., Bask, M., Engwall, K., Järkestig Berggren, U., ir Eriksson, M. (2025). How are children involved? Participation of children in the process of matching with foster families. *Child & Family Social Work*, 31(2), 881 – 891. <https://doi.org/10.1111/cfs.70013>
5. Birchall, J., ir Holt, A. (2023). Who cares? The grandmother kinship carers shouldering the burden within a gendered care economy. *Journal of Women & Aging*, 35(5), 465–475. <https://doi.org/10.1080/08952841.2022.2135339>
6. Brunissen, L., Rapoport, E., Fruitman, K., ir Adesman, A. (2020). Parenting challenges of grandparents raising grandchildren: Discipline, child education, technology use, and outdated health beliefs. *GrandFamilies: The Contemporary Journal of Research, Practice and Policy*, 6(1). <https://doi.org/10.15453/3067-3674.1100>
7. Bundy-Fazioli, K., Fruhauf, C., ir Miller, J. (2013). Grandparents caregivers' perceptions of emotional distress and well-being. *Journal of Family Social Work*, 16(5), 447–462. <https://doi.org/10.1080/10522158.2013.832461>
8. Committee on the Rights of the Child. (2024). *Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Lithuania (CRC/C/LTU/CO/5-6)*. United Nations. <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g24/026/00/pdf/g2402600.pdf>
9. Council of Europe. (2022). *Council of Europe for the rights of the child (2022-2027)*. Prieiga per internetą: https://www.coe.int/en/web/children/strategy-for-the-rights-of-the-child?utm_source=chatgpt.com
10. Crowley, D. M., Tate, A. M., Hur, Y. S., Castro, S., Musil, C. M., Dolbin-MacNab, M. L., O'Neill, P., Infurna, F. J., ir Smith, G. (2024). Investing in custodial grandparents: Cost analysis of the social intelligence program. *Prevention Science*, 25(8), 1310–1319. <https://doi.org/10.1007/s11121-024-01745-z>

11. Cuevas-Parra, P. (2023). Multi-dimensional lens to article 12 of the UNCRC: A model to enhance children's participation. *Children's Geographies*, 21(3), 363–377. <https://doi.org/10.1080/14733285.2022.2071598>
12. *Dėl Vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo*. (2026). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163202/asr>
13. Delgado, P., Carvalho, J. M. S., ir Alves, S. (2023). Children and young people's participation in decision – making in foster care. *Child Indicators Research*, 16(1), 421–445. <https://doi.org/10.1007/s12187-022-09979-5>
14. Dimopoulos, G., Hew, E., Vosz, M., ir Walsh, H. (2025). 'Talk to us, not about us': Children's understandings and experiences of participation in Australian family law. *Child & Family Social Work*. <https://doi.org/10.1111/cfs.13275>
15. Dolbin-MacNab, M. L. (2020). Interventions to support grandparents raising grandchildren. *The Handbook of Systemic Family Therapy* (pp. 479–501). Wiley. <https://doi.org/10.1002/9781119788393.ch19>
16. Eidukevičiūtė, J., Motiečienė, R., ir Naujanienė, R. (2021). The voice of the child: An analysis of the child protection system in lithuanian family social work. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference*, 6, 45–55. <https://doi.org/10.17770/sie2021vol6.6243>
17. Europos Komisija. (2021). *Europos Sąjungos vaiko teisių strategija* (COM(2021) 142 galutinis). EUR - Lex. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A52021DC0142>
18. Europos Sąjunga. (2016). *Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija*. (2016). EUR - Lex. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX:12016P/TXT>
19. Europos Taryba. (1996). *Europos konvencija dėl vaikų teisių įgyvendinimo* (ETS Nr.160). Prieiga per internetą: <https://rm.coe.int/16809002c2>
20. Flynn, P., ir Hayes, N. (2021). Student voice in curriculum reform: Whose voices, who's listening? In D. Murchan & K. Johnston (Eds.), *Curriculum change within policy and practice* (pp. 43–59). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-50707-7_3
21. Fruhauf, C. A., Pevney, B., ir Bundy-Fazioli, K. (2015). The needs and use of programs by service providers working with grandparents raising grandchildren. *Journal of Applied Gerontology*, 34(2), 138–157. <https://doi.org/10.1177/0733464812463983>
22. Gaižauskaitė, I., ir Valavičienė, N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: Kokybinis interviu: Vadovėlis*. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras.

23. Garcia-Quiroga, M., ir Salvo Agoglia, I. (2020). Too vulnerable to participate? Challenges for meaningful participation in research with children in alternative care and adoption. *International Journal of Qualitative Methods*, 19, 1609406920958965. <https://doi.org/10.1177/1609406920958965>
24. Genienė, R., ir Nedvecká, J. (2021). Care Centers and professional caregivers: From the project to a sustainable social child care policy. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 23, 68–83. <https://doi.org/10.15388/STEPP.2021.38>
25. Georgousopoulou, V., Dafogianni, C., Vlotinou, P., Serdari, A., Koutelekos, I., Tsiakiri, A., Cassimos, D., Lavdaniti, M., Amanatidou, M., ir Manomenidis, G. (2025). Assessing the implementation and awareness of children's rights in pediatric hospital: A comparative study of parents' and children's perspectives. *Pediatric Reports*, 17(3). <https://doi.org/10.3390/pediatric17030064>
26. Hanna, A., ir Lundy, L. (2025). *Voz das crianças / Children's voices*. (pp. 465-468). Prieiga per internetą: <https://ebooks.uminho.pt/index.php/uminho/catalog/view/36/113/1186-1>
27. Harris, K., Ashirifi, G., Harris, C., ir Trauth, J. (2021). Are grandparents raising grandchildren receiving the services they need? *Journal of Childhood, Education & Society*, 2(2), 167–177. <https://doi.org/10.37291/2717638X.20212288>
28. Hart, R. A. (1992). *Children's participation: From tokenism to citizenship*. UNICEF International Child Development Centre. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/24139916_Children%27s_Participation_From-Tokenism_To_Citizenship
29. Helland, H. S. (2025). Does age and maltreatment matter? A survey experiment of the Nordic populations' attitudes towards participation. *Child Abuse & Neglect*, 162, 107077. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2024.107077>
30. Hietanen, M., Nahlén Bose, C., Ståhlberg, A., Raghothama, J., ir Meijer, S. (2025). A systematic review on children's participation in healthcare from a child's perspective. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 39(4), e70157. <https://doi.org/10.1111/scs.70157>
31. Honneth, A. (1996). *The Struggle for recognition: The moral grammar of social conflicts*. MIT Press.
32. Horgan, D., Forde, C., Martin, S., ir Parkes, A. (2017). Children's participation: Moving from the performative to the social. *Children's Geographies*, 15(3), 274–288. <https://doi.org/10.1080/14733285.2016.1219022>
33. Hunt, J. (2020). *Two decades of UK research on kinship care: An overview*. Family Rights Group. Prieiga per internetą: <https://frg.org.uk/wp-content/uploads/2020/12/Overview-research-kinship-care.pdf>

34. Jundler, A., ir Roesch-Marsh, A. (2025). Mind the gap: Formal kinship care and children's participation in decision making. *Child & Family Social Work*, 1-13. <https://doi.org/10.1111/cfs.70097>
35. Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja. (2010). *Jungtinių Tautų vaikų alternatyvios globos gairės* (A/RES/64/142). Prieiga per internetą: https://digitallibrary.un.org/record/673583/files/A_RES_64_142-EN.pdf
36. Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas. (2009). Bendrasis komentaras Nr. 12: Vaiko teisė būti išklausytam (CRC/C/GC/12)., Jungtinės Tautos. Prieiga per internetą: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?Lang=en&symbolno=CRC%2FC%2FGC%2F12&utm_source=chatgpt.com
37. *Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija*. (1995). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848>
38. Kelley, S. J., Whitley, D., Sipe, T. A., ir Crofts Yorker, B. (2000). Psychological distress in grandmother kinship care providers: The role of resources, social support, and physical health. *Child Abuse & Neglect*, 24(3), 311–321. [https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(99\)00146-5](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(99)00146-5)
39. Kirka, V., ir Tamutienė, I. (2023). Exploring child participation in protecting them from maltreatment: Lithuanian insights. *Children and Youth Services Review*, 152, 107080. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2023.107080>
40. Koh, E., Daughtery, L., Lee, Y., ir Ozughen, J. (2024). Parenting experiences of informal kinship caregivers: Similarities and differences between grandparents and other relatives. *Societies*, 14(3). <https://doi.org/10.3390/soc14030036>
41. Leliūgienė, I., Stūglytė-Novickienė, I., ir Kaušylienė, A. (2017). Prospective foster parents' attitude towards the provided social worker's assistance: A case of an X Lithuanian town. *Social welfare: interdisciplinary approach*, 7(2), 20–30. <https://doi.org/10.21277/sw.v2i7.298>
42. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. (2026). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.162435/asr>
43. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas. (2026). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.107687/asr>
44. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. (2024). *Konstitucinis Teismas: amžiaus riba, nuo kurios asmuo negalėjo būti skiriamas vaiko globėju, prieštaravo Konstitucijai*. Prieiga per internetą: <https://www.teise.pro/index.php/2024/05/20/kt-amziaus-riba-nuo-kurios-asmuo-negalejo-buti-skiriamas-vaiko-globeju-priestaravo-konstitucijai/>
45. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2024). *Konvencijos*. <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/vaiko-teisiu-apsauga/konvencijos/>

46. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. (2026). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397/asr>
47. Lietuvos statistikos departamentas. (2026). *Rodiklių duomenų bazė*. Žiūrėta 2026 m. balandžio 26 d. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=8129a443-c9dd-4839-b828-914f89b9fc3a%23/#/>
48. Limantė, A., ir Račkauskaitė-Burneikienė, A. (2018). Vaiko išklauso reikalavimas šeimos byloje. *Teisė*, 106, 99–113. <https://doi.org/10.15388/Teise.2018.106.11655>
49. Loen, M., ir Skivenes, M. (2025). The value of responsibility, certainty, and child rights for supporting state intervention in the family: An empirical study of populations in six European countries. *Journal of European Social Policy*, 35(4), 315–331. <https://doi.org/10.1177/09589287241311148>
50. Lundy, L. (2007). Voice is not enough: Conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. *British Educational Research Journal*, 33(6), 927–942. <https://doi.org/10.1080/01411920701657033>
51. Lyhne, C. N., Thisted, J., ir Bjerrum, M. (2025). Qualitative content analysis–framing the analytical process of inductive content analysis to develop a sound study design. *Quality & Quantity*, 59(6), 5329–5349. <https://doi.org/10.1007/s11135-025-02220-9>
52. Malinauskienė, D., Vaitkevičienė, A., Bražienė, N., Širiakovienė, A., ir Masiliauskienė, E. (2023). Social-educational factors of children’s citizenship education in basic school: The context of Lithuania. *Social Welfare: Interdisciplinary Approach*, 13, 148–166. <https://doi.org/10.15388/SW.2023.13.19>
53. McCartan, C., Bunting, L., Bywaters, P., Davidson, G., Elliott, M., ir Hooper, J. (2018). A four-nation comparison of kinship care in the UK: The relationship between formal kinship care and deprivation. *Social Policy and Society*, 17(4), 619–635. <https://doi.org/10.1017/S1474746418000179>
54. McMellon, C., ir Tisdall, E. K. M. (2020). Children and young people’s participation rights: Looking backwards and moving forwards. *The International Journal of Children’s Rights*, 28(1), 157–182. <https://doi.org/10.1163/15718182-02801002>
55. Michail, S., Fattore, T., ir Grace, R. (2025). Embedding children’s participation in child protection: The burden of decision making and the potential of complexity theory. *Children and Youth Services Review*, 177, 108456. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2025.108456>
56. Murray, J. (2019). Hearing young children’s voices. *International Journal of Early Years Education*, 27(1), 1–5. <https://doi.org/10.1080/09669760.2018.1563352>

57. Murray, J., ir Cousens, D. (2020). Primary school children's beliefs associating extra-curricular provision with non-cognitive skills and academic achievement. *Education 3-13*, 48(1), 37–53. <https://doi.org/10.1080/03004279.2019.1572769>
58. Naujanienė, R., Ruškus, J., Laitinen, M., Motiečienė, R., Eidukevičiūtė, J., ir Vyšniauskytė-Rimkienė, J. (2021). *Vaiko ir šeimos gerovė: Problemos apibrėžtys, intervencijos ir valstybės vaidmuo*. Vytauto Didžiojo universitetas. <https://doi.org/10.7220/9786094674990>
59. Parkes, A. (2013). *Children and international human rights law: The right of the child to be heard*. Routledge. Prieiga per internetą: <https://www.book2look.com/book/hKlJ2byq5l>
60. Patmisari, E., McLaren, H., ir Jones, M. (2024). Reconsidering recognition in the lives of children and young people in care: Insights from the Mockingbird Family in South Australia. *Social Sciences*, 13(2). <https://doi.org/10.3390/socsci13020081>
61. Peterson, T. L. (2024). “Wasn’t in our game plan”: Reflections of older grandparents navigating child welfare systems. *Societies*, 14(6). <https://doi.org/10.3390/soc14060079>
62. Redecker, A. (2025). Addressing the unknown learner: Non-affirmative theory of education and pedagogical challenges of recognition. *Hungarian Educational Research Journal*, 15(4), 490–505. <https://doi.org/10.1556/063.2025.00395>
63. Rešetar, B., ir Lucić, N. (2024). Pravo djeteta na izražavanje mišljenja u pravu i socijalnom radu. *Dijete i obitelj u suvremenom društvu*, 1(1), 63–92. <https://doi.org/10.25234/dosd/30470>
64. Rimkus, V. (2016). Socialinės pagalbos poreikis šeimoje globojamam vaikui ir jo globėjui: Globėjų požiūrio analizė. *Tiltai*, 73(1), 105–132. <https://doi.org/10.15181/tbb.v73i1.1268>
65. Robinson, C. (2021). Lost in translation: The reality of implementing children's right to be heard. *Journal of the British Academy*, 8(4), 29–39. <https://doi.org/10.5871/jba/008s4.029>
66. Ruškus, J., Chudabienė, J., Motiečienė, R., ir Naujanienė, R. (2021). Vaiko balso reikšmė vaiko ir šeimos gerovės politikos ir jos įgyvendinimo kontekste. *Socialinis darbas: Patirtis ir metodai*, 27(1), 9–32. <https://doi.org/10.7220/2029-5820.27.1.1>
67. Saarnik, H., Sindi, I., ir Toros, K. (2024). ‘Well, the child can’t choose, right?’: Foster children’s participation experiences of child protection removal practices. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 41(5), 707–718. <https://doi.org/10.1007/s10560-022-00911-y>
68. Sadrudin, A. F. A., Ponguta, L. A., Zonderman, A. L., Wiley, K. S., Grimshaw, A., ir Panter-Brick, C. (2019). How do grandparents influence child health and development? A systematic review. *Social Science & Medicine*, 239, 112476. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2019.112476>
69. Schultz, C. (2025). Recognition in pedagogical practice with young people as a prerequisite for well-being in youth. *Nordisk tidsskrift for pedagogikk og kritikk*, 11(2), 13-25. <https://doi.org/10.23865/ntpk.v11.6218>

70. Schweiger, G., ir Rölz, R. (2025). Children's right to participate in child and youth welfare. *Global Studies of Childhood*. <https://doi.org/10.1177/20436106251361170>
71. Shuttleworth, P. D. (2023a). Recognition of family life by children living in kinship care arrangements in England. *The British Journal of Social Work*, 53(1), 157–176. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcac114>
72. Shuttleworth, P. D. (2023b). What matters for child participation: The role of valuation-based dialogical participation for children living in kinship care in England. *Children and Youth Services Review*. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2023.106959>
73. Steenbakkers, A., Van Der Steen, S., ir Grietens, H. (2018). The needs of foster children and how to satisfy them: A systematic review of the literature. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 21(1), 1–12. <https://doi.org/10.1007/s10567-017-0246-1>
74. Sun, Y., Blewitt, C., Edwards, S., Fraser, A., Newman, S., Cornelius, J., ir Skouteris, H. (2023). Methods and ethics in qualitative research exploring young children's voice: A systematic review. *International Journal of Qualitative Methods*, 22, 16094069231152449. <https://doi.org/10.1177/16094069231152449>
75. Svalastog, A. A., Gunnarsdottir, H. M., ir Ellingsen, I. T. (2025). Caregivers' experiences with kinship care and child welfare services: A qualitative evidence synthesis. *Journal of Comparative Social Work*, 20(2), 33–57. <https://doi.org/10.31265/q71yjh24>
76. Tamutienė, I., ir Kirka, V. (2026). Barriers to ensuring child participation in the daily practice of Lithuanian child welfare professionals. *Children and Youth Services Review*, 182, 108770. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2026.108770>
77. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
78. Valstybės kontrolė. *Valstybinio audito ataskaita „Vaiko teisių ir interesų užtikrinimas globojant ir įvaikinant vaikus“*. 2022-09-22, Nr. VAE-8. Žiūrėta 2025 m. gegužės 18 d. Prieiga per internetą: <https://www.valstybeskontrolė.lt/LT/Product/24113/vaiko-teisiu-ir-interesu-uztikrinimas-globojant-ir-ivaikinant-vaikus>
79. Yamaguchi, A., Bethell, C. D., Yamaoka, Y., ir Morisaki, N. (2024). How listening to children impacts their quality of life: A cross-sectional study of school-age children during the COVID-19 pandemic in Japan. *BMJ Paediatrics Open*, 8(1). <https://doi.org/10.1136/bmjpo-2024-002962>
80. Yancura, L. A. (2013). Service use and unmet service needs in grandparents raising grandchildren. *Journal of gerontological social work*, 56(6), 473–486. <https://doi.org/10.1080/01634372.2013.804471>

81. Žydžiūnaitė V., ir Sabaliauskas, S. (2017). *Kokybiniai tyrimai: Principai ir metodai*. Vilnius: Vaga.

SANTRAUKA

Darbe analizuojama, kaip artimų giminaičių globos šeimose įgyvendinama vaiko teisė reikšti nuomonę globėjų požiūriu. Temos aktualumą pagrindžia tai, kad vaiko teisė reikšti nuomonę yra viena svarbiausių vaiko dalyvavimo teisių, tačiau jos įgyvendinimas šeimos aplinkoje dažnai lieka mažiau apibrėžtas nei teisiniame ar instituciniame kontekste. Ši problema ypač reikšminga artimų giminaičių globos šeimose, nes Lietuvoje reikšminga dalis globojamų vaikų gyvena būtent tokiose šeimose, dažniausiai pas senelius. Mokslinėje literatūroje analizuojami įvairūs giminaičių globos ir vaikų dalyvavimo aspektai, tačiau tyrimų, kurie kryptingai atskleistų, kaip vaiko teisė reikšti nuomonę įgyvendinama artimų giminaičių šeimose kasdienėje praktikoje, nepavyko rasti.

Tyrimo objektas – artimų giminaičių patirtys, susijusios su vaiko teisės reikšti nuomonę įgyvendinimu globos procese. Tyrimo tikslas – atskleisti, kaip artimų giminaičių globos šeimose įgyvendinama vaiko teisė reikšti nuomonę globėjų požiūriu. Tyrimui taikyta mokslinės literatūros, dokumentų ir teisės aktų analizė. Empirinei daliai atlikti pasirinktas kokybinis tyrimas, taikant pusiau struktūruotą interviu ir kokybinę turinio analizę. Tokia metodologinė prieiga leido atskleisti globėjų požiūrį į vaiko teisę reikšti nuomonę, kasdienės jos įgyvendinimo situacijas, vaiko ir globėjo nuomonių nesutapimo aplinkybes, taip pat veiksnius, skatinančius arba ribojančius vaiko dalyvavimą sprendimų priėmimo procese.

Teorinėje dalyje analizuojama vaiko teisės reikšti nuomonę samprata, svarba ir teisinis reglamentavimas, taip pat artimų giminaičių globos ypatumai, vaiko nuomonės svarba globos sprendimuose bei globėjų, artimų giminaičių, vaidmuo ir iššūkiai globoje. Empirinėje dalyje pristatoma tyrimo metodologija ir analizuojami tyrimo rezultatai.

Tyrimo rezultatai rodo, kad artimų giminaičių globos šeimose vaiko teisė reikšti nuomonę įgyvendinama nevienodai. Globėjai pripažįsta vaiko teisę būti išklausytam, tačiau kai kuriais atvejais ši teisė suprantama gana siaurai – kaip vaiko norų ir pageidavimų išsakymas, o ne kaip aktyvus dalyvavimas priimančiais sprendimus. Tyrime išryškėjo, kad vaiko nuomonės reikšmė dažniausiai priklauso nuo globėjo požiūrio, santykio su vaiku ir konkrečios situacijos. Vaiko teisės reikšti nuomonę įgyvendinimą skatino paties vaiko iniciatyva, globėjų pripažįstama vaiko nuomonės svarba, pasitikėjimu grįstas santykis ir kasdienis bendravimas. Šios teisės įgyvendinimą riboja vaiko uždumas, jautrios patirtys, biologinės šeimos temos vengimas, paauglystės iššūkiai, didelis amžiaus skirtumas tarp globėjo ir vaiko, globėjų sovietmečio patirtis ir trauminės patirtys. Taip pat svarbi buvo kontrolė situacijose, susijusiose su vaiko saugumu ir technologijų naudojimu. Tyrimas parodė ir tai, kad globėjų refleksija apie savo galimybes ir ribas nėra vienareikšmė. Dėl to vaiko teisės reikšti nuomonę įgyvendinimas dažnai priklauso nuo individualaus globėjo požiūrio, gyvenimiškos patirties ir pasirengimo keisti savo auklėjimo praktiką.

Reikšminiai žodžiai: vaiko teisė reikšti nuomonę, vaiko dalyvavimas, artimų giminių globa, globėjų patirtys, sprendimų priėmimas.

SUMMARY

This master's thesis examines the implementation of a child's right to express their views within kinship foster care, focusing on the guardian's perspective. This research is particularly significant because while participation is a fundamental right, its practical application in family environments – especially in Lithuania, where many children in care live with grandparents – remains less defined than in institutional settings.

While existing literature addresses kinship care and children's participation, a gap remains regarding the implementation of these rights in everyday practice within close relatives' households. The object of the study is close relatives' experiences associated to implementation of the child's right to express their opinion while living in kinship care. The aim of the study is to analyse the implementation of the child's right to express their opinion within kinship care families, as perceived by caregivers.

The study was conducted using a review and analysis of scholarly literature, documents, and legal acts. The empirical part of the study was based on a qualitative research design, applying semi-structured interviews and qualitative content analysis. Such a methodological approach enabled an in-depth examination of caregivers' perspectives on the child's right to express their opinion, everyday situations in which this right is exercised, circumstances of discrepancies between the views of the child and the caregiver, as well as factors that promote or constrain the child's voice in decision-making.

The theoretical part analyses the concept, significance, and legal regulation of the child's right to express their views, as well as the specific features of kinship care, the importance of the child's opinion in care-related decision-making, and the role and challenges of caregivers who are close relatives of the child. The empirical part outlines the research methodology and presents an analysis of the research findings.

The study results indicate that the implementation of the child's right to express their views in kinship care families varies considerably. Although caregivers acknowledge the child's right to be heard, this right is often understood in a limited scope, namely as the expression of the child's wishes and preferences rather than as active participation in decision-making processes. It was found that the extent to which the child's views influence decision-making is contingent upon the caregiver's attitude, the nature of the caregiver-child relationship, and the specific situational context. The implementation of the child's right to express their opinion is facilitated by the child's own initiative, caregivers' recognition of the importance of the child's opinion, trust-based relationships, and everyday communication. Furthermore, implementation of this right might be limited by child's reserved nature, difficult experiences, avoidance to talk about their biological family, challenges arising from

adolescence, generational gaps, caregiver's personal traumatic and Soviet period experiences, and control regarding safety and use of technology. Furthermore, the study revealed that caregivers' reflections on their own capacities and limitations are contradictory; consequently, the implementation of a child's right to express their views often depends on the individual caregiver's understanding, life experience, and readiness to modify their caregiving practices.

Keywords: the child's right to express their views; child participation; kinship care; caregivers' experiences, decision-making processes.

PRIEDAI

Priedas Nr.1 Pusiaus struktūruoto interviu klausimų gairės.

Tema	Klausimai
Vaiko teisės reikšti nuomonę samprata	1. Ką Jus žinote apie teisinį reglamentavimą kalbant apie vaiko teisę išreikšti savo nuomonę ir būti išklausytam?
	2. Kaip Jus suprantate vaiko teisę reikšti nuomonę Jūsų globojamo vaiko gyvenime?
Praktinis teisės įgyvendinimas	1. Kaip Jus manote, ar vaikui svarbu turėti galimybę pasakyti savo nuomonę apie jam svarbius dalykus? Papasakokite plačiau.
	2. Kaip dažnai kalbatės su vaiku apie su juo susijusius sprendimus (mokyklą, laisvalaikį, finansus)? Papasakokite plačiau.
	3. Kaip vaiko nuomonė veikia Jūsų sprendimus kasdieniniame gyvenime?
	4. Kokiose situacijose Jus sąmoningai nusprendžiate neįtraukti vaiko nuomonės sprendimų priėmimo? Kodėl?
Nesutapimų valdymas	1. Papasakokite, su kokiais sunkumais susiduriate, kai tenka įtraukti vaiką į sprendimų priėmimą?
	2. Kaip reaguojate, jei vaiko nuomonė skiriasi nuo Jūsų?
	3. Kas, Jūsų manymu, trukdo vaikui išreikšti nuomonę Jūsų šeimoje? Tenka susidurti su šiuo sunkumu?
Veiksniai skatinantys arba ribojantys dalyvavimą	1. Kaip manote, kas padeda vaikui laisviau kalbėti, būti atviram su Jumis?
	2. Kaip vertinate savo gebėjimus išgirsti vaiką ir atsižvelgti į jo nuomonę?
	3. Kaip manote, ar turite pakankamai žinių, kaip galite įgyvendinti vaiko teisę į nuomonę?
	4. Kaip manote, kokią įtaką amžiaus skirtumas tarp Jūsų ir vaiko turi vaiko atvirumui?
Globėjų gebėjimų refleksija	1. Ką Jums yra pasakoję ar patarę specialistai apie vaiko teisę išreikšti nuomonę?
	2. Kokios pagalbos ar paramos Jums reikėtų, kad galėtumėte geriau įgyvendinti šią vaiko teisę?
	3. Ką patartumėte kitiems globėjams, kad jie labiau įtrauktų vaiką į sprendimų priėmimą?

Priedas Nr.2 Tyrimo rezultatų analizės kategorijos ir subkategorijos.

Kategorija	Subkategorija	Interviu teksto segmentai
Globėjų supratimas ir suteikiama vertė vaiko teisei reikšti nuomonę	Vaiko teisės reikšti nuomonę suvokimas kaip norų ir pageidavimų išsakyimas	„Tikslo siekimas, jeigu jis reiškia mintį, reiškia siekia, nori” (G2). „Atsižvelgiant į norus, į pageidavimus <...>” (G6). „<...> nuomonę turi pareikšti taip, kad taip turi būti, kaip aš noriu” (G5). „O vaikai sako, aš noriu taip” (G8).
	Vaiko nuomonės išklausymo ir pripažinimo svarba	„<...> vaiką reikia išklausyti” (G3). „<...> savaime šeimoje taip pas mus išeina, kad vaikas savo nuomonę išsako, pasako <...>” (G6).

		„Vaikas turi savo teisę turėti” (G10). „Taip. Turi turėti nuomonę” (G9). „Mes išklauskim, ką jis nori <...>” (G8). „Jo nuomonę, kaip stengiamės išklausti, visą laiką išklauskom <...>” (G1).
	Vaiko teisės reikšti nuomonę siejimas su pareigų vykdymu	„<...> yra ne tik tai teisės, bet yra ir pareigos” (G1). „<...> šiek tiek galiu paprieštarauti, ne visą laiką ta teisė yra pirmenybė <...> Yra ir pareigos. <...> jeigu tu atliksi savo pareigas, tai tu turėsi teisę” (G1). „Turi vaikas žinoti ir pareigas iš tikrųjų, o ne tik savo teises” (G6).
	Kritinis globėjų požiūris į vaikų teisių akcentavimą	„Jie egoistai ar manipulatoriai, kaip juos pavadinti, <...> jie skaito, kad aha mano teisė yra svarbiau negu mano pareigos”, „<...> jo teisės yra svarbesnės negu pareigos” (G1). „<...> jie daugiau teisių turi, jie naudojami tuo” (G1). „<...> bet jie savo teisę žino, bet jiems truputį irgi per daug”. <...> „Nes dabar labai jie protingi, netgi toks mažukas, jis viską žino. Jiems visi telefonai duoti, viskas kur skambinti, kur ką” (G4). „Dabar tos teisės, tai man truputiuką kaip ir keistai. <...> Ir viską varo pastaruoju metu į tas teises, vaikų teises” (G6).
	Globėjų žinios apie vaiko teisės reikšti nuomonę teisinį reglamentavimą ir informacijos šaltiniai	„<...> skaičiau šitas taisykles <...>” (G1). „Žinau, kad taip ir turi būti” (G2). „<...> girdėjau, kad yra tokie įstatymai” (G4). „Gal ir girdėjusi kažkur <...>” (G6). „Visą informaciją aš renku iš interneto <...>” (G5). „<...> žinias taip pastoviai žiūrime <...>” (G6). „<...> per televizorių visą laiką žiūriu šitą <...>” (G6). „<...> mano žmona vaikščiojo į tą kursą <...>” (G8). „Ir per televizorių, ir kompiuterį mes žiūrėjom <...>” (G8). „<...> daug tų žinių jau esu pati sukaupusi <...>” (G5). „Ir iš gyvenimo irgi” (G8).
Vaiko nuomonės įtaka sprendimų priėmimui	Dialogu ir derybomis grindžiamas sprendimų priėmimas	„<...> tai derybos reiškia šituo metu viską išsiaiškinti, bet būna sunku” (G1). „Nusileidžiu, kad jai, kas jai patinka” (G10). „Žinoma, aš dažniau jai nusileidžiu” (G9). „Būna, kad pakeičiu ir paprieštarauju, pasvarstom ir pastoviu savo nuomonės” (G2). „Diskusijom, reiškia, jeigu ir neteisi, kartais ir aš būnu neteisi <...> pasistengsiu suprasti. Reikia nusileisti kartais, nors labai nesinori <...> gal aš ir turiu patylėti geriau” (G5).

	Autoritarinis sprendimų priėmimas globos šeimoje	„Pas mūsų bus taip. Nori gyventi čia, prašau, taisyklės tokios kaip pas mus”, „Kol nebus padarytas šitas darbas <...>” (G8). „<...> jeigu jinais tik iš principo su manim ginčijasi, tai ką, <...>, sužino, kad aš tokiu ginču, kitaip sakant, rezultato nepakeisiu. Ir raginu, kad pakeisk savo mintis” (G5). „Aš jai pasakiau: ne, ir viskas” (G9). „Bet dažniausiai tai jinais turi nusileisti” (G5).
Vaiko nuomonės paisyimo ribos	Vaiko nuomonės ribojimas saugumo ir gerovės sumetimais	„Jeigu ji neprasminga, jo nuomonė, ir ko jis tuo siekia, kokio tikslo, ir tada savo nuomonę griežtą pasakau” (G2). „Mes gyvenam prie upės. Tai pastoviai kitą kartą maudytis, tai aš jau ne...” <...> „Nes jisai ir tas ausines užsideda, ir per gatvę eina, tai jau čia man labai... Aš ir pergyvenu visą laiką <...>” (G4). „Saugumas, jeigu ji nori eiti viena, tai niekada aš jai neleidžiu” <...> jeigu neliečia jų, tos gyvenamos aplinkos ir jų kambarėlių, tai mes neklausiam” (G5). „Aš jai pasakiau: ne, ir viskas. <...> Dar betrukėtų, kad tau kas nutiktų. Aš visą laiką skambinu: kur tu, kur tu?” (G9).
	Vaiko nuomonės ribojimas technologijų naudojimo situacijose	„<...> tikrai tai yra jam blogai ir žinau, kad jisai nesusikaups <...>” (G1). „Internetas gadina vaikus” (G2). „Dar būna su kompiuteriu tenai irgi, su žaidimais, jeigu jau ten būna irgi, kad draudžiu” (G4). „Dažniausiai tai visi gi telefonais, bet mes telefoną ribojam reiškia” (G5). „Aš sakau, kaip aš galvoju sau, kaip tada pas mane buvo, pas mane visai kitoks gyvenimas buvo. Nebuvo, nei technikos nebuvo. Dabar truputį kitaip” (G9).
Konfliktų dinamika išsiskiriant globėjų nuomonėms su vaikais	Emociniai konfliktai sprendimų priėmimo situacijose	„<...> su mumis tai jinais, kad mėgsta pasiginčyti dėl kažko tai” (G5). „<...> jisai labai supyksta, apsidardžiuoja” (G1). „<...> aišku, dėl ko supyksta, kad negauna, ko jisai nori. Tai būna, kad supyksta <...>”. „Nes kai yra labai įaudrinta, jeigu toks pyktis, užgina tokią didelę banga, tai nugalėti aš jos, pavyzdžiui, žodžiais ar kaip kitaip, aš nesiruošiu ir nedarau to” (G5). „<...> jeigu jam pasakai „ne“ ji labai nervuoja”, „<...> geriau aš būčiau vaikų namuose ar pas kitą šeimą, atsibodo į tave žiūrėti, atsibodo tave matyti, tu viską draudi” (G1). „Jeigu aš toks blogas, tai atiduok mane, sako” (G6). „<...> tu manęs niekur neleidi, tu manęs nemyli <...> tada manipuliuoja manim <...> aš nusileidžiu <...> sako, negalima nusileisti, nes tada manipuliuoja” (G4).

		„<...> nenoriu, nedarysiu, viskas <...> papyksti ir viskas ” (G4).
	Globėjų emocinės reakcijos nesutarimų situacijose	„Nu pykstu, pykstu <...>. <...> balsą pakeliu viskas na, o ką daryti” (G1). „Jis prieštarauja, aš pykstu” (G2). „<...> aš tada nešneku su juo” (G8). „Supykstu savyje, bet nutyliu <...>”. „Nu, užburbu, užburbu <...>” (G6). „Aš ramiai, bet paskui žinokit, kad nešneku” (G4). „Anksčiau gal ir pakeldavau balsą, dabar labiau susilaikau” (G9). „Man <...> verda, kad kodėl jis neklauso. Tu manęs neklausai, kodėl aš tavęs turiu klausyti. Aš visą laiką taip sakau. Tu manęs negirdi ir aš tavęs negirdžiu” (G4).
	Laikinas atsitraukimas konflikto situacijose	„Sakau, pagalvojam, apsisprendžiam ir tas sprendimas paskui ateina, kada ramiai, kada išlauki, kada jisai truputį atvėsta <...>” (G1). „Bandom ieškoti tokių būdų, reiškia, diskusijų ir grynai užgesinimo to pykčio būdų. <...> aš sakau, aš pagalvosiu ir tu pagalvok” (G5).
Veiksniai, skatinantys vaiko dalyvavimą sprendimų priėmime	Vaiko iniciatyva reikšti nuomonę	„<...> mano vaikas yra jisai už teisybę ir jisai nori visą laiką būti išklaustas iki galo” (G1). „<...> bet, kad jį išklausti jisai visą laiką reikalauja” (G1). „Nebijo. Oi ne, čia... Prišnekės” (G8).
	Globėjų pripažįstama vaiko nuomonės svarba	„Na, jiems svarbu, taip” (G3). „Būtinai, būtinai žinoma” (G5). „Būtinai, būtinai <...>” (G6). „Be abejo” (G8). „Man atrodo, taip, jam svarbu. Žinoma, svarbu” (G9). „Tai vaikas turi pasakyti, aišku, ką galvoja” (G10).
	Pasitikėjimu grįstas globėjo ir vaiko santykis	„Pasidalina su močiute, nes žino, kad niekam nepasakys” (G4). „Man atrodo tik kokio lygio santykiai yra. Ar pasitiki vaikas tavim, ar nepasitiki. <...> ar tu neperduosi kažkam. <...> Svarbu ryšis. Kokio lygio ryšis tas yra” (G5).
	Kasdieninė globėjo ir vaiko komunikacija	„Praktiškai kiekvieną dieną apie tai kalbam <...> yra tam tikri apribojimai ir paaiškinimai kodėl” (G1). „Kam erzinti jeigu nenori?” (G6). „Kai ateina iš mokyklos, kas mokykloj dedasi papasakoja visą laiką” (G10). „Mes stengiamės su juo elgtis kaip su suaugusiu” (G6). „Šnekam pastoviai ir apie pramogas, ir apie mokytojus paklausiu” (G4).

		„Iš mokyklos, tai kiekvieną dieną. Kokie buvo įvykiai, kas sekėsi, kas nesisekė, kaip ten su draugėmis ar draugais, reiškia, ką jus lauke veikėte” (G5).
Veiksniai, ribojantys vaiko dalyvavimą sprendimų priėmimo	Vaiko uždumas ir nepasitikėjimas	„Jaučiu daug ką ir nutyli” (G2). „Todėl, kad jis yra daugiau užduras” (G4). „<...> kai buvo mažukas, mergaitė maža, tai buvo lengviau truputį. Savo paslaptys jau turi” (G8). „Jai labai sunku su jais bendrauti. Ji pirma nepradedą bendrauti. <...> Atrodo, kad nieko nenori” (G9). „Kartais reiškia būna taip, kad jinai, nu, jie slapstosi” (G5). „Gal bijo, kad papasakosiu kitiems. Aš kartais pasidalinu su seserimi, su pažįstama telefonu” (G9).
	Biologinės šeimos temos vengimas	„O, ką su ja kalbėti? Aš neturiu, ką su ja kalbėti. Ką jinai norėjo, tą jinai ir turi” (G3). „<...> kas dar skaudu yra, kodėl pas kitus vaikus yra tėtis ar mama, o paskutiniu metu jisai net pasakė, tu man daugiau apie juos nieko nesakyk” (G1).
	Vaiko nuvertinantis požiūris į globėjo kompetenciją	„Jis skaito, kad man čia neturi būti aktualu” (G2). „<...> močiute, tu nesuprasi ir tau šito nereikia” (G2). „<...> močiute, tu nieko nežinai” (G2). „<...> ai, tu nesupranti, tarkim kažko, arba kad aš kažką ne taip pasakiau” (G9).
	Esami ir prognozuojami paauglystės iššūkiai	„<...> būna tokių išsišokimų, pykčio tokio, supyksta tokia kažkaip” (G5). „Nes, nu, kaip, aš taip įsivaizduoju, ta tokia paauglystė, vis vien norisi <...>” (G6). „<...> jau toks pereinamasis amžius. <...> sunku su ja bendrauti” (G9). „<...> dabar po 10 metų tuoj bus kaip dar toliau, tai dar sunkiau gali būti aišku tas bendravimas” (G1).
	Globėjų sovietmečio patirtis kaip dalyvavimą ribojantis veiksnys	„Aš, kai turiu patirtį, tą tarybinę, tai man gal sunkiau aišku” (G1). „Mes gyvenome kitu laiku. Ir kartais prisimeni, sakai: mes tada taip gyvenome, o dabar viskas kitaip. Jūs dabar kitaip gyvenate. Aš ne visada jai tai sakau, bet kartais pasakau” (G9).
	Suvokiama globėjų amžiaus įtaka bendravimui ir dalyvavimui	„<...> vis tiek tas amžiaus skirtumas, amžius didesnis, sunkiau truputį priimti” (G1). „<...> dabar jau aš pastebėjau, dabar toks amžius, jam keturioliktis. Tai jisai būna eina su manim, bet jis jau toliau eina nuo manęs” (G4). „Vienu žodžiu vis vien norisi, kad mama būtų gal jaunesnė. <...> Tarp mūsų ir skirtumas labai didelis, pusė amžiaus” (G6). „Sunkiai žinokit, kaip amžius mano jau vis tiek turbūt man trukdo, gal jaunimas daugiau gali” (G1).

		„Be abejo. Be abejo ir neigiamą. Sakyčiau vaiko atžvilgiu” (G2). „Nu žinot, metai, 70 metų, o dar tiek bėdų turėjus, <...>”. „Nu vis vien, jau sakau, nors dar dešimt metų pagyventi, tai nes va man birželio mėnesį bus septyniasdešimt metų, nu tai žinot kai nors dešimt metų jau jai būtų dvidešimt beveik” (G10).
	Globėjų trauminės gyvenimo patirtys	„Sunku pasakot, nes man kaip K. neturi nei tėvelio, nei mamytės, tai aš negaliu, aš ją taip myliu, nes taip ją myliu, taip saugojam. <...> Vaikus palaidot, čia ne juokas” (G10).
Globėjų savikritis požiūris į vaiko nuomonės įtraukimą	Globėjų patirties kaip auklėjimo kompetencijos pagrindo suvokimas	„Aš jiems visada sakau, man jau septyniasdešimt, virš septyniasdešimt, o tau dar dešimt kartų mažiau. Tai paklausk mane” (G8). „Kiekvienas suaugęs žmogus turi, ką patarti vaikui. Vaikas yra vaikas” (G2). „Mes irgi kaip su savo patirtim, savo amžiaus, visa mūsų kas gyvenimo patirtis buvo, kokia tai irgi turbūt, stengiamės gal panaudot” (G1).
	Savikritiška refleksija apie savo sprendimus	„Kitą kartą taip pasielgiu, o paskui pagalvoju, kad reikėjo kitaip” (G2). „<...> man irgi atrodo, kad aš gi teisi, kadangi aš žinau, aš patirtį tą turėjau su amžiumi viską, bet iš tikrųjų nėra taip” (G1). „Žinot, aš užjaučiu jį ir gailiu, ir daug kur pataikauju. Gal ir blogai dariau. Iš to gailėsčio” (G2).
	Refleksija apie biologinių vaikų auklėjimo patirtį ir klaidas	„Ir dar, čia gi nebus, taip sakant, ne mūsų vaikai, savo buvo. Ten mes irgi daug klaidų darėm” (G8). „<...> net mano sūnus ir tai sako, tu su juo kitaip šneki. Net nu bendrauji kitaip” (G6).
	Bejėgiškumo patyrimas dėl suvokiamų auklėjimo ribų	„<...> labai sunku dabar vaikus auklėti. Baust negalima, šaukt negalima. Nu, nežinau, nu kaip auklėti” (G4). „<...> dabar ir baisu tą vaiką sudrausmint. Nu, ir ką tu padarysi?” (G4). „<...> su žiniom, kur turi dabar kitą kartą būna ir sunku jas panaudoti <...>” (G1). „<...> susidūriau su tuo dalyku, kada jie, sako ne negalima arba tu turi teisę, bet kaip padaryti taip, kad būtų teisingai nepataria <...>” (G1). „Bet realybėj sudėtinga” (G2).
	Pasitikėjimas savo patirtimi ir žiniomis	„Bet aš, žinot, kaip tose seminaruose ir moky muose, aš jau nedalyvauju dėl to, kad nu kaip, man tų žinių, kaip ir nebereikia” (G5). „Kad ne. Ne. Ne, nereikia. <...> Ta prasme užtenka tu savo žinių” (G10).
	Globėjų gebėjimų užtikrinti vaiko teisę reikšti nuomonę refleksija	„Man tai viskas aišku, kad vaikam būtų aišku viskas” (G3). „Man tai, nu kaip, man tai gal ne, bet jam tai tiksliai reikėtų” (G4).

		„Dabar dar nejaučiu jokio poreikio kažkur tai dar papildomai gilintis” <...> „Nu man atrodo kol kas, kad nereikia. Galbūt kai ji bus jau tikra paauglė ir jeigu iškils kažkokių žinot tokių problemų rimtesnių, tai galbūt tada ir norėsiu kažką tai papildomai sužinoti” (G5). „Ne, man atrodo, nereikia” (G6).
	Noras dalyvauti, tačiau ribotos galimybės tai įgyvendinti	„<...> kai tyčia man kol kas išeina, kad negaliu tiesiog” (G1). „Aš noriu eiti, bet man dabar sunku” (G9).
	VTAS veiklos suvokimas kaip formalus ir kontrolės pobūdžio procesas	„Nu daug man buvo iš Ševčenkos gatvės... Iš vaikų teisių visą lapą” (G2). „Nu, buvo ateina, bet jie patikrina, kaip vaikai gyvena” (G8). „Jie ateina su kitu tikslu. Daugiau kaip apklausa” (G9). „Na, jei paklausiu, tada pasako” (G9).
	Globėjų rekomendacijos kaip refleksyvus savo auklėjimo praktikos vertinimas	„Nereikia rėkti. Reikia taip normaliai pakalbėti. <...> Be pykčių, be tono, balso nekelti” (G3). „Reikia žinoti, kiekvienas vaikas yra asmenybė, kad jį reikia klausyti, išklausyti ir suprasti, surasti tą viduriuką” (G1). „<...> labiau gilintis į tas problemas, kurios reiškia vaikui yra aktualios <...>” (G5). „<...> pačio vaiko pasiteirauti <...>” (G6). „Nu reikia, pirmiausia, mylėti vaikus. Mylėti, užjausti” (G10).